

๔. ประมวลคุณธรรม

๑. ประวัติการปฏิบัติงานคุณธรรม ฯ (๓๓)

๒. วิธีกำหนดฐานเกิดเหตุ ๑ (๓๔)

๓. วิทยุทวารวดี ๑ (๓๕)

“บุปผานิ เทว ปจันนตุนติ อิมं ธรรมเทศนํ สุตถา สวาทถิยํ วิหรนโต สปิริสํ โอะเมเน อชฺโฆตถริตฺวา มารีตํ
วิฑูทมํ อารพฺภ กเถสิ ฯ ตตฺตฺราयํ อนฺุพฺพุทฺธิกา: “สวาทถิยํ มหาโกสฺสธมฺโม ปฺตฺโต ปเสนทิกฺกมาโร นาม, เวสาลิยํ
ลิจฺฉวิกฺกมาโร มหาลิ นาม, กุสินารายํ มลลราชปฺตฺโต พนฺธุโล นามาติ อิมเ ตโย ทิสปาโมกฺขสฺสาจริยสฺส สนนฺติเก
สิปปคฺคฺคณฺตถํ ตกฺกสิลํ คณฺตฺวา พหิณฺคเร สาลายํ สมากตา อณฺณมณฺณสฺส อาคตการณฺณจ กุลณฺจ นามณฺจ
ปฺจฉินฺตฺวา สหายกา หุตฺวา เอกโตว อาจริยํ อุปสงฺกมิตฺวา น จิรฺสฺสเว อคฺคฺคหิตสิปปา อาจริยํ อาปฺจฉินฺตฺวา เอกโตว
นิภฺขมิตฺวา สกสฺสกุญฺจนาณิ อคฺคฺมฺสฺ ๑ เตสฺส ปเสนทิกฺกมาโร ปิตุ สิปปํ ทสฺเสตฺวา ปสนฺนเนน ปิตฺรา ราชเช อภิลิฺตฺโต
๑ มหาลิกฺกมาโร ลิจฺฉวินํ สิปปํ ทสฺเสนโต มหฺนฺเตน อุตฺสาเหเน ทสฺเสสิ ๑ ตสฺส อภฺชีนํ ภิชฺชิตฺวา อคฺคฺมฺสฺ ๑ ลิจฺฉ
วิราชาโน “อโห วต อมฺหากํ อาจริโย อภฺชีวินาสํ ปตฺโต, น ตํ ปริจฺจชิสฺสํ อุปฺภจฺจิสฺสํ นนฺติ ตสฺส สตสฺส
สฺสฺจฺจํ เอกํ ทฺวารํ อทฺสฺ ๑ โส ตํ นิสฺสาย ปณฺจสฺเต ลิจฺฉวิราชปฺตฺเต สิปปํ ลิกฺกขาเปโต วสิ ๑ พนฺธุลิกฺกมาโร
สฺสฺจฺจํ เวฬุ คเหตฺวา มชฺเฌม อยฺสลาภํ ปกฺขิปปิตฺวา สฺสฺจฺจิกฺกาเป อุตฺสาเปตฺวา จปิเต, มลลราชกุลฺเห “อิมเ กปฺเปตฺตฺติ
(P6) วุตฺเต, อลฺลิตฺตฺตถํ อากาสํ อุลลงฺกมิตฺวา อสิณา กปฺเปโต อคฺคมาสิ ๑ โส โอสานกฺลาเป อยฺสลาภาย “กิริตี
สทฺทํ สุตฺวา “กิเมตฺตฺนติ ปฺจฉินฺตฺวา สพฺพกฺลาเปสฺ อยฺสลาภานํ จปิตฺวามํ สุตฺวา อลฺลํ ฉทฺเทตฺวา โรทฺมานิ “มยฺหํ
เอตฺตเกสฺส ฌาติสฺส
เอโกปิ สลฺลเนโห หุตฺวา อิมํ การณํ นาจิกฺกฺ; สเจ ทิ อหํ ชาเนยฺยํ, อยฺสลาภาย สทฺทํ
อนฺุจฺจาเปโตว นิภฺนฺเทยฺยนฺติ วุตฺวา “สพฺเพปิเม มาเรตฺวา ราชฺชํ การสฺสฺสนฺติ มาตาปิตูนํ กเถสิ, “ปเวณฺริราชฺชํ นาม
ตาท อิทํ, น ลพฺภา เอวํ กาทฺตฺนติ นานปฺปการเณ วาริตฺ “เตนฺหิ มม สหายสฺส สนนฺติกํ คมิสฺสํมิตฺติ สวาทถิ อค
มาสิ ๑ ปเสนทิวราชา ตสฺสาคฺคณํ สุตฺวา ปจฺจคฺคณฺตฺวา มหฺนฺเตน สกฺกาเรน นคฺรํ ปเวเสตฺวา เสนาปติกุญฺจาเน จเป
สิ ๑ โส มาตาปิตโร ปกฺโกสาเปตฺวา ตตฺถเว วาสํ กปฺเปสิ ๑ อเถกทิวสํ ราชชา อุปริปาสาเท จิตฺ อนฺตรวรีถิ โอ
โลกยมาโน “อนาถปิณฺฑิกสฺส จูฬอนาถปิณฺฑิกสฺส วิสาขาย สุปฺปาวาสายาติ เอเตสํ เคเห ภตฺตกิจฺจตฺถาย คจฺฉนฺเต
อเนกสทฺสเส ภิกฺขุ ทิสฺวา “กทํ อยฺยา คจฺฉนฺตฺติติ ปฺจฉินฺตฺวา, “เทว อนาถปิณฺฑิกสฺส เคเห นิจฺจภตฺต
สลาภภตฺตคิลานภตฺตาทินํ อตฺถาย เทวสิกํ เทว ภิกฺขุสทฺส
นิจฺจํ คจฺฉนฺติ, ตถา วิสาขาย, ตถา สุปฺปาวาสายาติ วุตฺเต, สยฺปิ ภิกฺขุสงฺฆํ อุปฺภจฺจิตฺกามา วิหารํ คณฺตฺวา ภิกฺขุสทฺส
เสน สทฺธี สตถารํ นิมนฺเตตฺวา สตฺธาหํ สทฺธธา ทานํ ทตฺวา สตฺตเม ทิวเส (P7) สตถารํ วนฺทิตฺวา “ภนฺเต
ปณฺจหิ เม ภิกฺขุสฺสเทหิ สทฺธี นิพฺพุทฺธํ ภิกฺขุํ คณฺถาติ อาห ๑ “มหาราช พุทฺธา นาม เอกกุญฺจาเน นิพฺพุทฺธํ ภิกฺขุํ
น คณฺหนฺติ, พฺหุ พุทฺธานํ อาคฺคณํ ปจฺจาสีสนฺตฺติติ ๑ “เตนฺหิ เอกํ ภิกฺขุํ นิพฺพุทฺธํ เปเสถาติ ๑ สตฺถา อานนฺท
เถรสฺส ภารมกาสิ ๑ ราชชา “ภิกฺขุสงฺฆเ อาคเต, ปตฺตํ คเหตฺวา อิมเ นาม ปรีวิสนฺตฺติ อวิจาเรตฺวา สตฺธาหํ สย
เมว ปรีวิสิตฺวา อภฺจเม ทิวเส วิภฺชิตฺโต ปปณฺจํ อากาสิ ๑ ราชกุลเ จ นาม อนาถตฺตา อาสนานิ ปณฺญาเปตฺวา
ภิกฺขุ นิสฺสทาเปตฺวา ปรีวิสิตฺวํ น ลภนฺติ ๑ ภิกฺขุ “น มยฺ อิท จาตุํ สกฺขิสฺสํมาติ พฺหุ ปกฺกมฺมฺสฺ ๑ ราชชา พุติยทิว
เสปิ ปมฺชฺช ๑ พุติยทิวเสปิ พฺหุ ปกฺกมฺมฺสฺ ๑ ตติยทิวเสปิ ปมฺชฺช ๑ ตทา อานนฺทเถรํ เอกกเมว จเปตฺวา อว
เสสา ปกฺกมฺมฺสฺ ๑ ปุณฺณวณฺตา นาม การณฺวลิกิ โหนฺติ กุลานํ ปสาทํ รกฺขนฺติ ๑ ตถาคตสฺส จ “สํวโรตฺตตฺถ
โร มหาโมคฺค
โร มหาโมคฺค

หตถโก อาฬวโกติ เทว อคคสาวกา, อุปาสิกาสุ “เวพุกณฺฐกั นนฺทมาตา ชุชฺชุตฺตราติ เทว อคคสาวิกา; อิติ อิเม
 อฏฺฐ ชเน อาทิ กตฺวา จานนฺตรปฺปตฺตา สพุเพปี สาวกา เอกเทเสน ทสนนํ ปารมีนํ ปุริตตฺตา มหาปุณฺณวา อภินิ
 ทารสมฺปนฺนา ๑ อานนฺตเถโรปี กปฺปสฺตสทสฺสปุริตปารมี อภินิหารสมฺปนฺโน มหาปุณฺณโณ อตฺตโน การณวลิกตฺยา
 กุลสฺส ปสาทํ รุกฺขนโต อฏฺฐจาสิ ๑ ตํ เอกกเมว นิสีทาเปตฺวา ปรีวีสึสุ ๑ ราชา ภิกฺขุณํ (P8) คตฺทกาเล อาคณฺตุ
 วา ขาพณียโกชนียานิ ตเถว จิตฺตานิ ทิสฺวา “กั อยฺยา นาคมีสุตฺติ ปุจฺจจิตฺวา “อานนฺตเถโร เอกโกว อาคโต เทวาทิ
 สุตฺวา “อหฺตา เอตตกมฺเม เนทนมกํสุตฺติ ภิกฺขุณํ กุทฺโธ สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา “ภนฺเต มยา ปณฺจณฺนํ ภิกฺขุสฺตานํ
 ภิกฺขา ปฏฺยตฺตา, อานนฺตเถโร กิร เอกโกว อาคโต, ปฏฺยตฺตภิกฺขา ตเถว จิตฺตา, ปณฺจสฺตา ภิกฺขุ มม เคเห
 สณฺณํ น กรึสุ; กิณฺุ โข การณนฺติ อาห ๑ สตฺถา ภิกฺขุณํ โทลํ อวตฺวา “มหาราช มม สาวกานํ ตุมฺเหติ สทฺธิ
 วิสฺสาโส นตฺถิ, เตน น คตา ภวิสฺสนฺตํวตฺวา กุลานํ อนุปคฺมนการณญจ อุปคฺมนการณญจ ปกาเสนโต ภิกฺขุ
 อามนฺเตตฺวา อิมํ สุตฺตมาท “นวทิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมฺนํนาคตํ กุลํ อนุปคฺนตฺวา จ นาลํ อุปคฺนตฺํ อุปคฺนตฺวา จ
 นาลํ อุปนีสิตํ ๑ กตฺเมหิ นวทิ? น มนาเปน ปจฺจุจฺจนฺติ, น มนาเปน อภิวาเทนฺติ, น มนาเปน อาสนํ เทน
 ติ, สนฺตมสฺส ปรีคฺยุหนฺติ, พหุภมฺหิ โถกํ เทนฺติ, ปณฺเฑมฺหิ ลูฆํ เทนฺติ, อสกฺกจฺจํ เทนฺติ โน สกฺกจฺจํ, น อุปน
 สิทฺติ ฌมฺมสฺสวนาย, ภาสนฺตสฺส น รณฺชียนฺติ ๑ อิเมหิ โข ภิกฺขเว นวทิ องฺเคหิ สมฺนํนาคตํ กุลํ อนุปคฺนต
 วา จ นาลํ อุปคฺนตฺํ อุปคฺนตฺวา จ นาลํ อุปนีสิตํ ๑ (P9) นวทิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมฺนํนาคตํ กุลํ อนุปคฺนต
 วา จ อลํ อุปคฺนตฺํ อุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปนีสิตํ ๑ กตฺเมหิ นวทิ? มนาเปน ปจฺจุจฺจนฺติ, มนาเปน อภิวาเทนฺติ,
 มนาเปน อาสนํ เทนฺติ, สนฺตมสฺส น ปรีคฺยุหนฺติ, พหุภมฺหิ พหุภํ เทนฺติ, ปณฺเฑมฺหิ ปณฺเฑํ เทนฺติ, สกฺกจฺจํ เทน
 ติ โน อสกฺกจฺจํ, อุปนีสิทฺติ ฌมฺมสฺสวนาย, ภาสนฺตสฺส รณฺชียนฺติ ๑ อิเมหิ โข ภิกฺขเว นวทิ องฺเคหิ สม
 นํนาคตํ กุลํ อนุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปคฺนตฺํ อุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปนีสิตํ ๑

“อติ โข มหาราช มม สวากา ตุมหากัง สนติกา วิสสาสิ อลภนตา น คตา ภวิสสนติ: โปราณกปณิตตา ทิ
อวิสสาสนียัญญานะ สกุกจัม อุปปุจียมานาปิ มรณนตีกัง เวทณํ ปตฺวา วิสสาสิกญฺจานเมว คมัสสูติ, “กทา ภนฺเตติ
รณฺเณ ปุณฺณโจ อติตํ อาหริ:

(อ. พระศาสดา) (ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร อ. สวาก ท. ของอาตมภาพ ไม่ได้อยู่ ซึ่งความคุ้นเคย จากสำนัก
ของพระองค์ เป็นผู้ไม่ไปแล้ว จักเป็น ด้วยประการฉะนี้แล, จริงอยู่ อ. บัณฑิตผู้มีในกาลก่อน ท. แม่ผู้ (อันพระราชา)
ทรงบำรุงอยู่ โดยเคารพ ในที่อันมีใช้เป็นที่ตั้งแห่งความคุ้นเคย ถึงแล้ว ซึ่งเวทนา อันมีความตายเป็นที่สุด ไปแล้ว
ผู้ที่อันมีความคุ้นเคย นั้นเทียบ” ดังนี้ ผู้อันพระราชาทูลถามแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อ. บัณฑิตผู้มีในกาลก่อน
ท.) (ไปแล้ว) (ผู้ที่แห่งบุคคลผู้มีความคุ้นเคย นั้นเทียบ) ในกาลไร” ดังนี้ ทรงนำมาแล้ว (ซึ่งเรื่อง) อันเป็นไปล่วงแล้ว ว่า
.... “

“อติเต พาราณสียํ พุทฺธมตฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต, เกสโว นาม ราชา รชฺชํ ปทาย อสิปปพฺพชฺชํ ปพฺพชิ ๑

ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว ครั้นเมื่อพระเจ้าพรหมทัต (ทรงยังบุคคล) ให้กระทำอยู่ ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา ในพระนคร
ชื่อว่าพาราณสี, อ. พระราชา พระนามว่าเกสวะ ทรงละแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา ผณวชแล้ว ผณวชเป็นฤาษี ๑

ตํ ปณฺจ บุริสสตานิ อนุปพฺพชฺชิสฺส ๑

อ. ร้อยแห่งบุรุษ ท. ห้า บวชตามแล้ว (ซึ่งพระราชา) นั้น ๑

โส เกสวตาปโส นาม อโหสิ ๑

(อ. พระราชา) นั้น เป็นผู้ชื่อว่าเกสวตาบส ได้เป็นแล้ว ๑

ปสาธกปโป ปนสฺส อนุปพฺพชิตฺวา กปโป นาม อนนฺเตวาลิโก อโหสิ ๑

อนึ่ง อ. นายภูษามาลาผู้ประทับ (ของพระราชา) นั้น บวชตามแล้ว เป็นอันเตวาลิก ชื่อว่า กัปปกะ ได้เป็นแล้ว ๑

เกสวตาปโส ปริสาย สทฺธิ อญฺญ มาเส ทิมวเนต วสิตฺวา วสฺสารถเต โลณฺมุฬิเสวนตฺถาย พาราณสี ปตฺวา
ภิกฺขาย นครํ ปาวีสี ๑

อ. ดาบสชื่อว่าเกสวะ อยู่แล้ว ในป่าทิมพานต์ ลิ่นเดือน ท. แปร กับ ด้วยบริษัท ถึงแล้ว ซึ่งพระนครชื่อว่าพาราณสี
เพื่อต้องการแก้อันเสพซึ่งรสเค็มและรสเปรี้ยว (ในสมัยแห่งภาคพื้น) อันฝนย่อมทั่วแล้ว ได้เข้าไปแล้ว สูพระนคร
เพื่อภิกษา ๑

อถ นํ ราชา ทิสฺวา ปสีทิตฺวา จาตุมฺมาสํ อตฺตโน สนฺติเก วสนตฺถาย ปฏฺิณฺณํ คเหตุว อญฺยาน วสาเปนฺโต สายํ
ปาตํ ตสฺส อุปฺปจฺฉานํ คจฺฉติ ๑

ครั้งนั้น อ. พระราชา ทรงเห็นแล้ว (ซึ่งพระดาบส) นั้น ทรงเลื่อมใสแล้ว ทรงรับแล้ว ซึ่งปฏิญญา เพื่อประโยชน์แก่การอยู่
ในสำนัก ของพระองค์ ตลอดประชุมแห่งเดือนสี่ (ทรงยังพระดาบส นั้น) ให้อยู่อยู่ ในพระอุทยาน ย่อมเสด็จไป สูที่เป็น
ที่บำรุง (ซึ่งพระดาบส) นั้น ในเวลาเย็น ในเวลาเช้า ๑

อวเสสา ตาปสา กติปาหํ วสิตฺวา หตฺถิสฺสททาทีหิ (P10) อุพฺพาฬหา “อาจริย อุกฺกณฺณจิตฺตมฺหา, คจฺจมาติ อาหํสุ ๑

อ. ตาปส ท. ผู้เหลือลง อยู่แล้ว ลี้นวันเล็กน้อย ผู้ (อันเลียง ท.) มีเสียงแห่งช้างเป็นต้น เบียดเบียนแล้ว กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่อาจารย์ (อ. กระผม ท.) เป็นผู้กระสันขึ้นแล้ว เป็นแล้ว, (อ. กระผม ท.) จะไป” ดังนี้ ๑

“กหนฺตาตาทิ ๑

(อ. พระดาบส) (ถามแล้ว) ว่า “ดูก่อนพ่อ ท. (อ. เธอ ท.) (จะไป) (ในที่) ไหน” ดังนี้ ๑

“หิมนฺตํ อาจริยาติ ๑

(อ. ตาปส ท. เหล่านั้น) (กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่อาจารย์ (อ. กระผม ท.) (จะไป) สู่ป่าหิมพานต์” ดังนี้ ๑

“ราชา อมฺหากํ อาคตฺทิวสฺสเยว จาตุมฺมาสํ อิธ วสนฺตถาย ปฏฺยณฺณ คณฺหิ, กถํ คมิสฺสธ ตาตาทิ ๑

(อ. พระดาบส) (กล่าวแล้ว) ว่า “อ. พระราชา ทรงรับแล้ว ซึ่งปฏฺยณฺณ เพื่อประโยชน์แก่การอยู่ (ในที่) นี้ ตลอดประชุม แห่งเดือนสี่ ในวัน แห่งเรา ท. มาแล้ว นั้นเทียว, ดูก่อนพ่อ ท. (อ. เธอ ท.) จักไป อย่างไร” ดังนี้ ๑

“ตฺมเหติ อมฺหากํ อนาจิขิตฺตวาท ปฏฺยณฺณ ทินฺนา, มยํ อิธ น สกฺโกม วสิตฺถํ, อิตฺถ อวิทฺฐเร ตฺมหากํ ปวตฺตติสฺสวณฺณจฺาเน วสิสฺสามาติ วนฺทิตฺวา ปกฺกมึสฺสุ ๑

(อ. ตาปส ท. เหล่านั้น) (กล่าวแล้ว) ว่า “อ. ปฏฺยณฺณ อันท่าน ไม่บอกแล้ว แก่กระผม ท. เทียว ถวายแล้ว, อ. กระผม ท. ย่อมไม่อาจ เพื่ออันอยู่ (ในที่) นี้, (อ. กระผม ท.) จักอยู่ ในที่ที่เป็นที่พึงซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว แห่งท่าน อันไม่ไกล (จากที่) นี้” ดังนี้ ไหวแล้ว หลีกไปแล้ว ๑

กปฺปกนฺตวาลิเกน สทฺธิ อาจริโย โอหิยิ ๑

อ. อาจารย์ กับ ด้วยอันตวาลิกชื่อว่ากปฺปกะ ล้างแล้ว ๑

ราชา อุปฺภูจฺานํ อาคโต “กุหิ อยฺยาติ ปุจฺฉิ ๑

อ. พระราชา เสด็จมาแล้ว สู่ที่เป็นที่บำรุง ตรัสถามแล้ว ว่า “อ. พระผู้เป็นเจ้า ท. (ไปแล้ว) (ในที่) ไหน” ดังนี้ ๑

“อุกฺกณฺณจิตฺตมฺหาติ วตฺวา หิมนฺตํ คตา มหาราชาติ ๑

(อ. พระดาบส) (ถวายพระพรแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาพิตฺร (อ. ตาปส ท. เหล่านั้น) (กล่าวแล้ว) ว่า ‘อ. กระผม ท. เป็นผู้ กระสันขึ้นแล้ว เป็นแล้ว’ ดังนี้ ไปแล้ว สู่ป่าหิมพานต์” ดังนี้ ๑

กปฺปโกปิ น จิสฺสเสว อุกฺกณฺณจิตฺตวาท อาจริเยน ปุณฺณปุณฺณ วาริยมาโนปิ “น สกฺโกมิตฺติ วตฺวา ปกฺกามิ ๑

แม้ อ. ตาปสชื่อว่ากปฺปกะ กระสันขึ้นแล้ว ต่อกาลไม่นาน นั้นเทียว แม้ผู้ อันอาจารย์ ห้ามอยู่ บ่อย ๆ กล่าวแล้ว ว่า “(อ. กระผม) ย่อมไม่อาจ” ดังนี้ หลีกไปแล้ว ๑

อิตรสฺส ปน สนฺติกํ อคฺคตฺวา อาจริยสฺส ปวตฺตติ สฺสณฺโตะ อวิทฺฐเร จาเน วสิ ๑

แต่ว่า (อ. ดาบส) ชื่อว่า กัปปกะ นั้น) ไม่ไปแล้ว สู้สำนัก (ของดาบส ท.) เหล่านอกนี้ พังอยู่ ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว แห่งอาจารย์ อยู่แล้ว ในที่ อันไม่ไกล ๑

อปรภาเค อาจริยสฺส อนฺเตวาลิกเก อนุสฺสรนฺตสฺส กุจฺฉิโรโค อุปฺปชฺชติ ๑

ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก เมื่ออาจารย์ ตามระลึกถึงอยู่ ซึ่งอันตวาลิก ท., อ. โรคในท้อง เกิดขึ้นแล้ว ๑

ราชา เวชฺเชหิ ติกิฉฺฉาเปติ ๑

อ. พระราชา ทรงยังหมอ ท. ย่อมให้เยียวยา ๑

โรโค น วุปฺสम्मติ ๑

อ. โรค ย่อมไม่เข้าไปสงบวิเศษ ๑

ตาปโส อาห “มหाराช อิจฺฉสิ เม โรคํ วุปฺสมิตฺตุนฺติ ๑

อ. พระดาบส ถวายพระพรแล้ว ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร (อ. พระองค์) ย่อมทรงปรารภนา เพื่ออัน ยังโรค ของอาตมภาพ ให้เข้าไปสงบวิเศษ (หรือ)” ดังนี้ ๑

“ภณฺเต สจฺจํ สกฺกญฺเญยฺยํ, อิทาเนว โว ผาสุกํ กรเญยฺนฺติ ๑

(อ. พระราชา) (ตรัสแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าว่า อ. ข้าพเจ้า พังอาจไซ้, (อ. ข้าพเจ้า) พังกระทำ ซึ่งความสำราญ แก่ท่าน ในกาลนี้ นั้นเทียว” ดังนี้ ๑

“มหाराช สเจ เม ผาสุกํ อิจฺฉสิ, มํ อนฺเตวาลิกานํ สนฺติกํ เปสฺเสหิติ ๑

(อ. พระดาบส) (ถวายพระพรแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาบพิตร ถ้าว่า (อ. พระองค์) ย่อมทรงปรารภนา ซึ่งความสำราญ แก่อาตมภาพไซ้, (อ. พระองค์) ขอจงทรงส่งไป ซึ่งอาตมภาพ สู้สำนัก ของอันตวาลิก ท.” ดังนี้ ๑

ราชา “สํว รณฺเตตฺติ ตํ มณฺจเก นิปชฺชาเปตฺวา นารทามจฺจปฺมุขเ จตฺตาโร อมจฺเจ “มม อยฺยสฺส ปวตฺตี ฅตฺวา มยฺหํ สาสนํ ปหิณฺเญยฺยาถาติ อุกฺกโยเชสิ ๑

อ. พระราชา (ตรัสแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. ดีละ” ดังนี้ (ทรงยังพระดาบส) นั้น ให้นอนแล้ว บนเตียงน้อย ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งอำมาตย์ ท. สี่ ผู้มีอำมาตย์ชื่อนารทจะเป็นประมุข (ด้วยพระดำรัส) ว่า “(อ. เธอ ท.) ทราบแล้ว ซึ่งเรื่อง อันเป็นไปทั่ว แห่งพระผู้เป็นเจ้า ของเรา พังส่งไป ซึ่งชาวสาสน์ แก่เรา” ดังนี้ ๑

กปฺปกณฺตวาลิกเก อาจริยสฺสาคมนํ สุตฺวา ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา, “อิตฺเร กหนฺติ วุตฺเต, “อสุกฺกฺจาเน กิร วสนฺตฺติติ อาห ๑

อ. อันตวาลิกชื่อว่า กัปปกะ พังแล้ว ซึ่งการมา แห่งอาจารย์ กระทำแล้ว ซึ่งการต้อนรับ, (ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ. ดาบส ท.) เหล่านอกนี้ (ย่อมอยู่) (ในที่) ไหน” ดังนี้ (อันพระดาบส) กล่าวแล้ว, กล่าวแล้ว ว่า “ได้ยินว่า (อ. ดาบส ท. เหล่านั้น) ย่อมอยู่ ในที่โน้น” ดังนี้ ๑

เตปิ อาจริยสฺสาคตภาวํ สุตฺวา ตตฺถเภาว สโมสริตฺวา อาจริยสฺส อฺภูโหทกํ ทตฺวา ผลาผลํ อทฺสํ ๑

(อ. ดาบส ท.) แม่เหล่านั้ ฟังแล้ว ซึ่งความที่ แห่งอาจารย์ เป็นผู้มาแล้ว ประชุมกันแล้ว (ในที่) นั้น นั้นเทียว ถวายแล้ว ซึ่งน้ำอันร้อน ได้ถวายแล้ว ซึ่งผลและผลอันเจริญ แก่อาจารย์ ๑

ตฺขณฺณเภาว โรโค วุปฺสมี ๑

อ. โรค เข้าไปสงบวิเศษแล้ว ในขณะนั้น นั้นเทียว ๑

โส (P11) กติปาเทเนว สุวณฺณวณฺโณ อโหสิ ๑

(อ. พระดาบส) นั้น เป็นผู้ม้วรรณะเพียงดั่งวรรณะแห่งทอง ได้เป็นแล้ว โดยวันเล็กน่อย นั้นเทียว ๑

อถ นํ นารโท ปุจฺจิ “มนุสฺสสินฺทํ ชหิตฺวาน สพฺพกามสมิทฺธินํ กถนฺนุ ภควา เกลฺลิ กปฺปสฺส รมลฺลิ อสฺสเมติ ๑” “สา
 พุณฺนิ รมณฺเณยานิ, สมนฺติ รุกฺขา มโนรมา, สุภาสิตานิ กปฺปสฺส นารท รมยฺนฺติ มนฺติ ๑” “สาสินฺ โอหนํ ภุตฺวา สุจิมํ
 สฺบุเสจฺจนํ กถํ สามากนิวารา อโลธนา สาทยนฺติ ตนฺติ ๑” “อสาทุํ ยทฺธิวา สาทุํ อปฺป วา ยทฺธิวา พหุํ, วิสสฺสฺสจฺโจ
 ยตฺถ ญฺญชฺชเยย วิสสาสปรมา รสาติ ๑” สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสํ อาหริตฺวา ชาตํ สโมธานเณโต “ตทา ราชา โมค
 คลลาโน อโหสิ, นารโท สาริปฺพุโต, กปฺปกนฺตเววาลิโก อานนฺโท, เกสวตาปโส อหเมวาทิ วตฺวา “เอวํ มหาราช ปุพ
 เพ ปณฺชิตา มรณฺนตฺกํ เวหนํ ปตฺวา วิสสาสิกกฺกฺกานํ อคมฺสฺ, มม สวากา ตุมหากํ สมนฺติเก วิสสาสํ น ลภนฺติ
 มณฺเณติ อาห ๑” ราชา “ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ มยา วิสสาสํ กาทํ วจฺจฺจติ, กถนฺนุชฺช กสิสฺสามิติ, “สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
 ฌาติชฺชิตฺรํ เคเห กาทํ วจฺจฺจติ, เอวํ สมนฺเต, ททฺธา จ สามเณรา จ ‘สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฌาติ ราชาติ มม สมนฺติ
 วิสสฺสฺสจฺจา นิพฺพุตํ อาคณฺณิสนฺตํ จินฺตเตวา “เอกํ เม ชฺชิตฺรํ เทนฺตฺติ สาธุยานํ สมนฺติํ สาสนํ เปสฺเสสิ, “กตฺรสฺสกฺก
 ชฺชิตาติ ปุจฺจิตฺวา อาคณฺณิยาถาติ วตฺวา พุเต อาณานิเปสิ ๑” พุตา (P12) คนฺตฺวา สากิเย ทาริกํ ยาจิสฺส ๑” เต
 สมนฺนิปตฺติวา “ปฏฺชนฺตริโย ราชา; สเจ น ทสฺสาม, วินาสสฺสตี โน; น ชฺช ปน อมฺเหติ กฺกุเลน สทฺธิโส; กิณฺนุ ชฺช
 กาทพฺพนฺติ จินฺตยิสฺส ๑” มหานาโม “มม ทาสฺยา กุจฺจิสฺมํ ชาตา วาสภตฺติยา นาม ชฺชิตา รูปโสภคคปฺตฺตา อตฺถิ,
 ตํ ทสฺสามาติ วตฺวา พุเต อาห “สาธุ รมฺโณ ทาริกํ ทสฺสามาติ ๑” “กสฺส ชฺชิตาติ ๑” “สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส จูฬปิตุ
 ปุตฺตสฺส มหานามสฺสกฺกสฺส ชฺชิตา วาสภตฺติยา นามาติ ๑” เต คนฺตฺวา รมฺโณ อาโรจยิสฺส ๑” ราชา “ยทฺธิ เอวํ สาธุ,
 สิมํ อาเนถ; ชตฺติยา จ นาม พหุมายา ทาสีชฺชิตฺรํ ปทฺธิเนยฺยํ, ปิตฺรา สทฺธิ เอกภาเช ญฺญชฺชนฺตี อาเนยฺยาถาติ
 เปสฺเสสิ ๑” เต คนฺตฺวา “เทว ตุมฺเหติ สทฺธิ เอกโต ญฺญชฺชนฺตี ราชา อิจฺจตฺติ อาหํสฺ ๑” มหานาโม “สาธุ ตาตาติ
 ตํ อลงฺการาเปตฺวา อตฺตโน ญฺญชฺชนกาเล ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา ตาย สทฺธิ เอกโต ญฺญชฺชนาการํ ทสฺเสตฺวา พุตานํ นิย
 ยาเทสิ ๑” เต ตํ อาทาย สวตฺถิ คนฺตฺวา ตํ ปวตฺติ รมฺโณ อาโรจยิสฺส ๑” ราชา ตฺวญฺจมานโส ตํ ปณฺจณฺนํ อิตฺถิส
 ตานํ เชฏฺจกํ กตฺวา อคฺคเมสฺสิญฺจนาเน อภิสสิญฺจ ๑” สา น จิสฺสเสว สุวณฺณวณฺณํ ปุตฺตํ วิชายิ ๑” อถสฺส นามคฺคณ
 ทิวเส ราชา อญฺญิกาย สมนฺติํ เปสฺเสสิ “สาธุราชชฺชิตา วาสภตฺติยา ปุตฺตํ วิชิตา, กิณฺนุ นามํ กโรนฺตฺติ ๑” ตํ
 ปน สาสนํ คเหตุวา คโต อมฺจฺจ โลกํ พทฺธิธาทูโก ๑” โส คนฺตฺวา รมฺโณ อญฺญิกาย อาโรจยิสฺส ๑” สา ตํ ปวต
 ตี สุตฺวา “วาสภตฺติยา ปุตฺตํ อวิชายิตฺวาปิ สพฺพ (P13) ธนํ อภิกว, อิทานิ ปน รมฺโณ อตฺถิวิย วลฺลภา ภวิส
 สตีติ อาห ๑” พทฺธิธามจฺจ “วลฺลภาติ วจฺนํ พุสฺสุตํ สุตฺวา “วิชิตฺวาติ สลฺลกฺเขตฺวา ราชาณํ อุปคนฺตฺวา “เทว
 กุมารสฺส ‘วิชิตฺวาติ นามํ กโรธติ อาห ๑” ราชา “ไปราณํ โน กุลสนฺตํ นามํ ภวิสสตีติ จินฺตเตวา “วิชิตฺวา
 ติ นามํ อกาสิ ๑” อถสฺส ททฺธกาเลเวว ราชา “สตฺถุ ปิยํ กโรมฺมิติ เสนาปติญฺจนาณํ อทาสิ ๑” โส กุมารปทฺธิเรว
 วทฺธมนฺโต สตฺตวสฺสสิกกฺกาเล อณฺเณสํ กุมารณํ มาตามหฺกฺกโต หตฺถิรูปกอสฺสรูปกาทินิ อาหริยมานานิ ทิสฺวา มาตฺร
 ปุจฺจิ “อมม อณฺเณสํ มาตามหฺกฺกโต ปณฺณากาโร อาหริยติ, มยฺหํ โกจิ กิณฺนุ น เปสฺเสติ; กิ ตวํ นิมฺมาดาปิตฺติกา
 ติ ๑” อถ นํ สา “ตาต ตว สกฺยราชาโน มาตามหา, พุเร ปน วสนฺติ, เตน เตน น กิณฺนุ เปสฺเสนตีติ วณฺเจสิ ๑”
 ปน โสฬสวสฺสสิกกฺกาเล “อมม มาตามหฺกฺกสํ ปสฺสิตฺวาโมมฺหิตี วตฺวา “อลํ ตาต, กิ ตตฺถ คนฺตฺวา กสิสฺสตีติ วาริย
 มาเนปิ ปนฺตฺวา ยาจิ ๑” อถสฺส มาตา “เตนทฺธิ คจฺจติ สมฺปฏฺฐิจิ ๑” โส ปิตุ อาโรเจตฺวา มหนฺตฺเทน ปริวาทน
 นิทฺขมิ ๑” วาสภตฺติยา ปุเรตรเมว ปณฺณํ เปสฺเสสิ “อหํ อิทํ สุขํ วสามิ, มาสฺส กิณฺนุ สามิโน อนฺตรํ ทสฺสยิสฺสตี

๑. สากิยา วิชาญทาสสาคนัน ฅตฺวา “วณฺหิตุํ น สกฺกาติ ตสฺส ทหฺรทหฺเร กุมารเ ชนปํ ปหิณฺติวฺวา, ตสฺมี ปบิล
 ปุํ สมนฺตเต, สณฺจาการเ สนฺนิปตฺติสุ ๑ กุมาริ ตตฺถ ฅนฺตฺวา อฏฺฐาลิ ๑ อถ นํ “อยนฺเต ตาต มาตามโห, อยํ
 มาตุลิตฺ วทิสฺ ๑ โส สพฺเพ วณฺหมาโน วิจิริตฺวา เอกํปิ อตฺตานํ วณฺหนฺตํ อทิสฺวา “กินฺนุ ไช (P14) มํ วณฺห
 ตา นตฺถิตฺติ ปุจฺฉิ ๑ สากิยา “ตาต กณฺนิจฺกุมารเ เต ชนปํ คตฺตาติ วตฺวา ตสฺส มหฺนตํ สกฺการํ กริสฺสุ ๑ โส
 กตฺติปาหํ วสิตฺวา มหฺนเตน ปริวารเณ นคฺวา นิฏฺฆมิ ๑ อเถกา ทาสี สณฺจาการเ ตสฺส นิสินฺนผลกํ “อิทํ วาสภชตฺ
 ติยาย ทาลิยา ปุตฺตตสฺส นิสินฺนผลกนฺติ อฏฺโกลิตฺวา อฏฺโกลิตฺวา ชีโรทเกณ โชรฺวติ ๑ เอโก ปุริโส อตฺตโน อวูธํ
 ปมฺมุสฺสิตฺวา นีวตฺโต ตํ ฅณฺหนฺโต วิชาญทากุมารสฺส อฏฺโกลนสทฺทํ สุตฺวา ตํ อนฺตรํ ปุจฺฉิตฺวา “วาสภชตฺติยา ทา
 ลิยา กุจฺฉิมฺหิ มหฺนามสฺสกสฺส ชาตฺตาติ ฅตฺวา พลกายสฺส กเถสิ ๑ “วาสภชตฺติยา กิร ทาสีตฺตาติ มหฺาโกลาหลํ
 อโหสิ ๑ ตํ สุตฺวา วิชาญโ “เอเต ตาว มม นิสินฺนผลกํ ชีโรทเกณ โชรฺวณฺตุ, อหํ ปน รชฺเช ปตฺติจฺจิตฺกาเล เอ
 เตสํ คลโลหิตํ คเหตฺวา มม นิสินฺนผลกํ โอริสฺสามิตฺติ จิตฺตํ จเปสิ ๑ ตสฺมี สาวตฺถิ คเต, อมจฺจา สพฺพํ ปวตฺติ
 รมฺโฆ อาโรจยิสฺสุ ๑ ราชา “มยํ ทาสีตฺตรํ อทฺสูติ สากิยานํ กุชฺฅิตฺวา วาสภชตฺติยาย จ ปุตฺตตสฺส จ ทินฺนปรี
 ทารํ อจฺฉินฺทิตฺวา ทาสทาสีหิ ลทฺทพฺพมตฺตเมว ทาเปสิ ๑ ตโต กตฺติปาหจฺจเยน สตฺถา ราชนิเวสนํ ฅนฺตฺวา นิสฺสิ
 ๑ ราชา อาฅนฺตฺวา วณฺหิตฺวา “ภนฺเต ตุมฺหากํ กิร ฅาตเกหิ ทาสีตฺตา มยํ ทินฺนา, เตนสฺสา อหํ สปุตฺตตาย ปรี
 ทารํ อจฺฉินฺทิตฺวา ทาสทาสีหิ ลทฺทพฺพมตฺตเมว ทาเปสิ นฺติ อาห ๑ สตฺถา “อยุตฺตํ มหาราช สากิเยหิ กตํ, ทท
 เตหิ นาม สมฺชาติกา ทาตพฺพา อสฺส; ตํ ปน มหาราช วทามิ: (P15) วาสภชตฺติยา ชตฺติยราชตฺตา ชตฺติยรณฺโฆ
 คเห อภิเสกํ ลภิ, วิชาญโปิ ชตฺติยราชานเมว ปฏฺิจจ ชาโต; มาตุโคตฺตํ นาม กิํ กริสฺสติ, ปิตุโคตฺตเมว ปมาณ
 ติ, ปฺราณกปณฺทิตา ทลิตฺทิตฺติยา กฏฺจหาริกาย อคฺคมเหลสิฏฺจानํ อทฺสู, ตสฺสา จ กุจฺฉิมฺหิ ชาตฺกุมาริ ทฺวาทส
 โยชนิกาย พาวรณฺสิยํ รชฺชํ ปตฺวา กฏฺจวาทนราชานํ นาม ชาโตติ กฏฺจหาริชฺชาตํ กเถสิ ๑ ราชา ฅมฺมกํ สุตฺวา
 “ปิตุโคตฺตเมว กิร ปมาณนฺติ ตฺสิตฺวา มาตาปุตฺตานํ ปกตฺติปรีทามเว ทาเปสิ ๑ พนฺธุลเสนาปตฺติสฺสปี ไช กุสินาราย
 มลฺลราชตฺตา มลฺลิกา นาม ภริยา ทิสมฺรตฺตํ น วิชายิ ๑ อถ นํ พนฺธุโล “อตฺตโน กุลสมฺรเมว คจฺฉาติ อฺยฺโยเชสิ
 ๑ ส “สตฺถารํ ทิสฺวา คมิสฺสามิตฺติ เชตฺวณํ ปวิสิตฺวา ตถาคตํ วณฺหิตฺวา จิตฺตา “กหํ คจฺฉสฺสิตฺติ วุตฺตา “สามิโก มํ
 ภนฺเต กุลสมฺรํ เปเสตฺติติ อาห ๑ “กิการณฺตาติ ๑ “วณฺณมา กิรสมฺมิ อปฺตฺติกาติ ๑ “ยทิ เอวํ, คมนกิจจํ นตฺถิ,
 นีวตฺตสฺสุตฺติ ๑ ส ตุมฺจมานสา หุตฺวา สตฺถารํ วณฺหิตฺวา นิเวสนํ ฅนฺตฺวา, “กสฺมา นีวตฺतालิสฺสิตฺติ วุตฺเต, “ทสพฺเพ
 นีวตฺติตฺตมฺหิตฺติ อาห ๑ พนฺธุโล “ทิจฺจํ ภวิสฺสติ ทิสมฺทสฺสินา การณฺนตฺติ สมปฏฺิจฺฉิ ๑ ส น จิรฺสเสว คพฺภํ ปฏฺิ
 ภิตฺวา อฺอุปฺปนฺนโทหพา “โทหพา เม อฺอุปฺปนฺนโนติ อาโรเจสิ ๑ “กิ โทหพาติ ๑ “เวสาลินคเร ฅณฺราชกุลานํ อภิเสกม
 คลปฺกฺษรณฺนิยํ โอตริตฺวา นหาตฺวา ปาเนยํ ปาตูกามมฺหิ สามิตฺติ ๑ พนฺธุโล “สาธฺตฺติ วตฺวา สทฺสสฺสตาณฺณํ คเหตฺวา
 ตํ รถํ อาโรเปตฺวา สาวตฺถิโต นิฏฺฆมิตฺวา (P16) รถํ ปาเชนฺโต มหาลิลิจฺฉวโน ทินฺนทฺวารเณ เวสาสิ ปาวิสิ ๑
 มหาลิลิจฺฉวโน จ ทฺวารสมฺเปเวว นิเวสนํ โหติ ๑ โส รถสฺส อุมฺมาเร ปฏฺิฆาตสทฺทํ สุตฺวา “พนฺธุลสฺส รถสทฺโ
 ติ ฅตฺวา “อชฺช ลิจฺฉวโน ภยํ อฺอุปฺปชฺชิสฺสตฺติติ อาห ๑ ปกฺษรณฺนิยา อนฺโต จ พทิ จ อารกฺโข พลฺวา, อฺุปรี โลห
 ชาลํ ปตฺถณฺ, สกฺณนํปี โอากาโส นตฺถิ ๑ พนฺธุลเสนาปติ ปน รถา โอตริตฺวา อารกฺษเก มนฺุสฺเส เวตฺเตน ปหฺร
 โต ปลาเปตฺวา โลหชาลํ ฉินฺทิตฺวา อนฺโตปฺกฺษรณฺนิยา ภริยํ นหาเปตฺวา สยํปี นหาตฺวา ปน ตํ รถํ อาโรเปตฺวา

นคฺรา นิภขมิตฺวา อาคตมคฺเคเนว ปายาสี ๑ อารกฺขกา ลิจฺฉวีเน อโรเจสฺสุ ๑ ลิจฺฉวีราชาโน กุชฺฌิตฺวา ปณฺจ
 รตฺสทานิ อารุญฺห “พณฺธุลมฺลลํ คณฺหิสฺสามาติ นิภขมฺีสุ ๑ ตํ ปวตฺตํ มหาลิสฺส อโรเจสฺสุ ๑ มหาลิตฺวา “มา คมิตฺถ,
 โส หิ โว สพฺเพ ฆาเตสฺสตีติ อาท ๑ เตปิ “มยํ คมิสฺสามเภาติ วทิสฺสุ ๑ “เตนหิ รตฺจกฺกสฺส ยาว นามิตฺโต ปจฺวี
 ปวิฏฺฐจฺ्ञาณํ ทิสฺวา นินฺตเตยฺยาถ; ตโต อนินฺตตฺนตา ปุรโต อสฺนินฺสทฺทํ วิย สฺถินิสฺสถ, ตมฺหา จาณา นินฺตเตยฺยาถ;
 ตโต อนินฺตตฺนตา ตมฺหากํ รตฺจเรสฺสุ จิตฺทํ ปสฺสิสฺสถ, ตมฺหา จาณา นินฺตเตยฺยาถ, ปุรโต มา คมิตฺถาติ อาท ๑
 เต ตสฺส วจเนนानินฺตติตฺวา ตํ อนุพฺพนฺธิสฺสุเยว ๑ มลฺลิกา ทิสฺวา “รตฺถา สามี ปณฺณายนฺตีติ อาท ๑ “เตนหิ เอกสฺ
 เสว รตฺสส ปณฺณายนฺกาเล อโรเจยฺยาสีติ ๑ สา, ยทา สพฺเพ เอโก วิย (P17) หุตฺวา ปณฺณายิสฺสุ, ตทา “เอก
 เมว สามี รตฺสสํ ปณฺณายตีติ อาท ๑

พณฐโโล “เตนหิ อิมา รสฺมียो คณฺหาติ ตสฺสา รสฺมียो ทตฺวา รเถ จิตฺวา ธนุํ อโรเปสิ ๑

อ. เสนาบดีชื่อว่าพณฐละ (กล่าวแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ. เถอ) จงจับ ซึ่งเชือก ท. เหล่านี้” ดังนี้ ให้แล้ว ซึ่งเชือก ท. (แก่ นางมัลลิกา) นั้น ยืนอยู่แล้ว บนรถเที่ยว โกงแล้ว ซึ่งธนู ๑

รถจุกกั ยาว นากิโต ปจวี ปาวิสสิ ๑

อ. ล้อแห่งรถ ได้เข้าไปแล้ว สู่แผ่นดิน เพียงไร แต่คุม ๑

ลิจฺฉวินโน ตํ จานํ ทิสฺวา น นินฺตติสฺสุ ๑

อ. เจ้าลิจฉวี ท. ทรงเห็นแล้ว ซึ่งที่ นั้น ไม่เสด็จกลับแล้ว ๑

อิติโร โธกั คณฺตฺวา ชยิํ โปถฺเกสิ ๑

(อ. เสนาบดีชื่อว่าพณฐละ) นอกนี้ ไปแล้ว หน้อยหนึ่ง ตีตแล้ว ซึ่งสาย ๑

อสนิสฺสทฺโท วีย อโหสิ ๑

(อ. เสียง นั้น) เป็นราวกะว่าเสียงแห่งสายฟ้า ได้เป็นแล้ว ๑

เต ตโตปิ น นินฺตติสฺสุ, อนฺุพพณฺตฺตา คจฺจนฺเตว ๑

(อ. เจ้าลิจฉวี ท.) เหล่านี้ ไม่เสด็จกลับแล้ว (จากที่) แม้นั้น, ย่อมเสด็จติดตามไปอยู่นั้นเที่ยว ๑

พณฐโโล รเถ จิตฺวา เอกํ สรํ ชยิํ ๑

อ. เสนาบดีชื่อว่าพณฐละ ยืนอยู่แล้ว บนรถเที่ยว ยิงไปแล้ว ซึ่งลูกศร ดอกหนึ่ง ๑

โส ปญฺจนํ รตฺสตาณํ รตฺสเส จิทฺทํ กตฺวา ปญฺจ ราชสตาณิ ปริกรพฺพณฺฏจาเน วินิวิชฺฌิตฺวา ปจวียํ ปาวิสสิ ๑

(อ. ลูกศร) นั้น กระทำแล้ว ซึ่งช่อง ที่นอนแห่งรถ แห่งร้อยแห่งรถ ท. ห้า ทะลุแล้ว ซึ่งร้อยแห่งพระราชา ท. ห้า ในที่เป็น ที่ผูกซึ่งเกราะ ได้เข้าไปแล้ว ในแผ่นดิน ๑

เต อตฺตโน วิทฎกาวํ อชานิตฺวา “ติฏฺฐจฺ เเร, ติฏฺฐจฺ เเรติ วทฺนตา อนฺุพพณฺธิสฺสุเยว ๑

(อ. เจ้าลิจฉวี ท.) เหล่านี้ ไม่ทรงทราบแล้ว ซึ่งความที่แห่งพระองค์เป็นผู้(อันลูกศร) แทะแล้ว ตรัสอยู่ ว่า “เว้ย (อ. เจ้า) จงหยุด, เว้ย (อ. เจ้า) จงหยุด” ดังนี้ เสด็จติดตามแล้วนั้นเที่ยว ๑

พณฐโโล ธณํ จเปตฺวา “ตุมฺเห มตฺกา, มตฺเกหิ สหฺริ มยฺหํ ยฺยทฺธํ นาม นตฺถิติ อิทฺถ ๑

อ. เสนาบดีชื่อว่าพณฐละ หยุดแล้ว ซึ่งรถ กล่าวแล้ว ว่า “อ. ท่าน ท. เป็นผู้ตายแล้ว (ย่อมเป็น), ชื่อ อ. การรบ แห่งเรา กับ (ด้วยชน ท.) ผู้ตายแล้ว ย่อมไม่มี” ดังนี้ ๑

“มตฺกา นาม อมฺหาสทิสฺสา น โทหนฺตติ ๑

(อ. เจ้าลิจฉวี ท. ตรัสแล้ว) ว่า “ชื่อ (อ. ชน ท.) ผู้ตายแล้ว เป็นผู้ชนกับด้วยเรา ย่อมเป็น หามิได้” ดังนี้ ๑

“เตนหิ สพพปจฉิมสส ปริกัร โมเจถาติ ๑

(อ. เสนาบดีชื่อว่าพันธุละ กล่าวแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ. ท่าน ท.) จงแก้ ซึ่งเกราะ (ของเจ้าลิจจวี) ผู้มีในภายหลังแห่ง เจ้าลิจจวีทั้งปวง” ดังนี้ ๑

เต โมจยีสสุ ๑

(อ. เจ้าลิจจวี ท.) เหล่านั้น ทรงแก้แล้ว ๑

โส มุตตมตเตเยว มริตวา ปติ ๑

(อ. เจ้าลิจจวี) นั้น, (ครั้นเมื่อเกราะ) เป็นของลักว่าพ้นแล้วนั้นเที่ยว (มีอยู่), ทรงลัมลั่นพระชนม์แล้ว ๑

อถ เน “สพเพปิ ตุมเห เอวรูปา, อตตโน อตตโน สมานิ คนตวา สวิธาตพพ สวิทิตวา ปุตตทาริ อนุสาสิตวา สนนหา โมเจถาติ อาห ๑

ครั้งนั้น (อ. เสนาบดีชื่อว่าพันธุละ) กล่าวแล้ว (กะเจ้าลิจจวี ท.) เหล่านั้น ว่า “อ. ท่าน ท. แม้ทั้งปวง เป็นผู้มียังนี้เป็น รูป (ย่อมเป็น), (อ. ท่าน ท.) ไปแล้ว สู่เรือน ท. ของตน ของตน จัดแจงแล้ว (ซึ่งกิจ) อัน (อันตน) พึงจัดแจง ตามสอน แล้ว ซึ่งบุตรและทาระ จงแก้ ซึ่งเกราะ” ดังนี้ ๑

เต ตถา กตวา สพเพปิ ชีวิตกขยิ ปตตะ ๑

(อ. เจ้าลิจจวี ท.) เหล่านั้น ทรงกระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น แม้ทั้งปวง ทรงถึงแล้ว ซึ่งความสิ้นไปแห่งพระชนม์ ๑

พนุรุโลปิ มลลิกิ สวตถิ อาเนสิ ๑

แม้ อ. เสนาบดีชื่อว่าพันธุละ นำมาแล้ว ซึ่งนางมลลิกา สู่พระนครชื่อว่าสวตถิ ๑

สา โสฬสขตตุ ยมเก ยมเก ปุตเต วิชยิ ๑

(อ. นางมลลิกา) นั้น คลอดแล้ว ซึ่งบุตร ท. ผู้เป็นคู่ ผู้เป็นคู่ สิ้นสิบหกครั้ง ๑

สพเพปิ สุรา ถามสมปนา อเหตุ ๑

(อ. บุตร ท.) แม้ทั้งปวง เป็นผู้กล้า เป็นผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยเรี่ยวแรง ได้เป็นแล้ว ๑

สพพลิปานิ นิปตติ ปาปณิสสุ ๑

(อ. บุตร ท. เหล่านั้น) ถึงแล้ว ซึ่งความสำเร็จ แห่งศิลปะทั้งปวง ท. ๑

เอเกกสส ปุริสสทสส ปริวโร อโหสิ ๑

อ. พันแห่งบุรุษ เป็นบริวาร (ของบุตร) คนหนึ่ง ๑ ได้เป็นแล้ว ๑

ปิตรา สทธี ราชนิเวสนิ คจจนเตหิ เตเหว ราชกณิ ปริบุรี ๑

อ. เนินแห่งพระราช เติมรอบแล้ว (ด้วยบุตร ท.) เหล่านั้น ผู้ไปอยู่ สู่พระราชนิเวศน์ กับ ด้วยบิดานั้นเที่ยว ๑

อถกทิวสํ วิณฺญเญ ภูมฺมภูมฺพราชิตา มนุสฺสา พนฺธุลํ อาคจฺจนฺตํ (P18) ทิสฺวา มหาวีรํ วิรวันฺตา วิณฺญยมจฺจํ
ภูมฺมภูมฺมกรณํ ตสฺส อาโรเจสฺส ๑

ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ. มนุสฺยํ ท. ผู้แพ้แล้วเพราะคติโกง ในการวิณฺญย เห็นแล้ว ซึ่งเสนาบดีชื่อว่าพนฺธุละ ผู้มาอยู่ ร้อง
อยู่ ร้องใหญ่ บอกแล้ว ซึ่งการกระทำซึ่งคติโกง แห่งอำมาตย์ผู้วิณฺญย ท. (แก่เสนาบดีชื่อว่าพนฺธุละ) นั้น ๑

โส วิณฺญยํ คนฺตฺวา ตํ อญฺญํ ตีเรตฺวา สามิกเมว สามิกํ อกาลิ ๑

(อ. เสนาบดีชื่อว่าพนฺธุละ) นั้น ไปแล้ว สู่โรงเป็นที่วิณฺญย พิจารณาแล้ว ซึ่งคดี นั้น ได้กระทำแล้ว ซึ่งเจ้าของนั้นเทียว ให้
เป็นเจ้าของ ๑

มหาสฺสเน มหาสทฺเทเน สาธุการํ ปวตฺเตสิ ๑

อ. มหาชน ยังสาธุการ ให้เป็นไปทั่วแล้ว ด้วยเสียงใหญ่ ๑

ตํ สุตฺวา ราชา “กึ อิทฺหติ ปุจฺฉิตฺวา ตมตฺถํ สุตฺวา ตฺลิตฺวา สพฺเพปิ เต อมจฺเจ หราเปตฺวา พนฺธุลสฺสเวย วิณฺญยํ
นียฺยาเทสิ ๑

อ. พระราชา ทรงสดับแล้ว (ซึ่งเสียง) นั้น ตรัสถามแล้ว ว่า “(อ. เสียง) นี้ อะไร” ดังนี้ ทรงสดับแล้ว ซึ่งเนื้อความ นั้น ทรง
ยินดีแล้ว (ทรงยังบุคคล) ให้ถอดแล้ว ซึ่งอำมาตย์ ท. เหล่านั้น แม้ทั้งปวง ทรงมอบให้แล้ว ซึ่งการวิณฺญย แก่เสนาบดีชื่อ
ว่าพนฺธุละนั้นเทียว ๑

โส ตโต ปญฺญาเย สมฺมา วิณฺญยิ ๑

(อ. เสนาบดีชื่อว่าพนฺธุละ) นั้น วิณฺญยแล้ว โดยชอบ จำเดิม (แต่กาล) นั้น ๑

ตโต ปฺปารณกวิณฺญยิกา อมจฺจา ลญฺจํ อลภนฺตา อปฺปลาภา หุตฺวา “พนฺธุโล รชฺชํ ปตฺเตติติ ราชนฺทเล ปริภินทิสฺส
๑

ในลำดับนั้น อ. อำมาตย์ ท. ผู้กระทำซึ่งการวิณฺญยผู้มีในก่อน ไม่ได้้อยู่ ซึ่งสินบน เป็นผู้มีความน้อย เป็น ยุงแล้ว ในราช
ตระกูล ว่า “อ. เสนาบดีชื่อว่าพนฺธุละ ย่อมปารณา ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา” ดังนี้ ๑

ราชา เศลํ กถํ กเหตุวา จิตฺตํ นิคฺคเหตุํ นาสกฺขิ, “อิมสฺมี อิวฺว สมฺมิตฺตมาเน, ครหา เม อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ปุณฺณจินฺเตตฺวา ปยุตฺตปุริสเสหิ ปจฺจนตํ ปหฺราเปตฺวา พนฺธูลํ ปกฺโกสาเปตฺวา “ปจฺจนโต กิร กุปีโต, ตวํ ปุตฺเตหิ สหฺมิตฺติคนฺตฺวา โจเร คณฺหาติ ปหฺนิตฺวา “เอตฺถาสฺส ทฺวตฺตีสาย ปุตฺเตหิ สห สีสํ จินฺหิตฺวา อหฺรธาติ เตเน สหฺมิตฺติอณฺเณปิ สมฺตฺเถ มหฺโยเช เปสฺเสสิ ๑

อ. พระราชา ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว (ของอำมาตย์ ท.) เหล่านั้น ไม่ได้ทรงอาจแล้ว เพื่ออันข่ม ซึ่งพระทัย, ทรงดำริแล้ว อีก ว่า “(ครั้นเมื่อเสนาบดีชื่อว่าพันธุละ) นั้น (อันเรา) ฆ่าอยู่ (ในที่) นั้นนั่นเทียว, อ. ความดีเตียน จักเกิดขึ้นแก่เรา” ดังนี้ ทรงยังบุรุษผู้อันพระองค์ทรงประกอบแล้ว ท. ให้รับความแล้ว ซึ่งประเทศอันเป็นที่สุดเฉพาะ (ทรงยังบุคคล) ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งเสนาบดีชื่อว่าพันธุละ ทรงส่งไปแล้ว (ด้วยพระดำรัส) ว่า “ได้ยินว่า อ. ประเทศอันเป็นที่สุดเฉพาะ (อันโจร ท.) ให้กำเริบแล้ว, อ. ท่าน ไปแล้ว กับ ด้วยบุตร ท. จงจับ ซึ่งโจร ท.” ดังนี้ ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งทหารผู้ใหญ่ ท. ผู้สามารถ แม้เหล่าอื่น กับ (ด้วยเสนาบดีชื่อว่าพันธุละ) นั้น (ด้วยพระดำรัส) ว่า “(อ. ท่าน ท.) ตัดแล้ว ซึ่งศีระ (ของเสนาบดีชื่อว่าพันธุละ) นั้น กับ ด้วยบุตร ท. สามสิบสอง (ในที่) นั้นนั่นเทียว จงนำมา” ดังนี้ ๑

ตสฺมี ปจฺจนตํ คจฺจนเตยฺว, “เสนาปติ กิรคจฺจนตีติ ปยุตฺตโจรา ปลายีสฺสุ ๑

(ครั้นเมื่อเสนาบดีชื่อว่าพันธุละ) นั้น ไปอยู่ สูประเทศอันเป็นที่สุดเฉพาะนั่นเทียว, อ. โจรผู้(อันพระราชา) ทรงประกอบแล้ว ท. (กล่าวแล้ว) ว่า “ได้ยินว่า อ. เสนาบดี มาอยู่” ดังนี้ หนีไปแล้ว ๑

โส ตํ ปเทสํ อวาสาเปตฺวา สณฺหาเปตฺวา นิเวตฺติ ๑

(อ. เสนาบดีชื่อว่าพันธุละ) นั้น ยังประเทศ นั้น ให้สงบแล้ว ให้ตั้งอยู่พร้อมแล้ว กลับแล้ว ๑

อถสฺส นครโต อวิหฺเร จาเน เต โยธา สหฺมิตฺติ ปุตฺเตหิ สีสํ จินฺหิตฺติ ๑

ครั้งนั้น อ. ทหาร ท. เหล่านั้น ตัดแล้ว ซึ่งศีระ (ของเสนาบดีชื่อว่าพันธุละ) นั้น กับ ด้วยบุตร ท. ในที่ อันไม่ไกล จากพระนคร ๑

ตํ ทิวสํ มลฺลิกาย เทวียา ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ สหฺมิตฺติ เทว อคฺคสาวกา นิมนฺติตา โหนฺติ ๑

ในวันนั้น อ. พระอัครสาวก ท. สอง กับ ด้วยร้อยแห่งภิกษุ ท. ห้า เป็นผู้อันเทวี ชื่อว่ามัลลิกา นิมนต์แล้ว ย่อมเป็น ๑

อถสฺสา ปุพฺพพณฺเฑยฺว “สามิกสฺส เต สหฺมิตฺติ ปุตฺเตหิ สีสํ จินฺหิตฺติ ปณฺณํ อหฺริตฺวา อทฺส ๑

ครั้งนั้น (อ. ชน ท.) นำมาแล้ว ซึ่งหนังสือ ได้ให้แล้ว (แก่นางมัลลิกา) นั้น ในสมัยอันเป็นเบื้องต้นแห่งวันนั้นเทียว (มีอันให้รู้) ว่า “(อ. ทหาร ท.) ย่อมตัด ซึ่งศีระ ของสามี ของท่าน กับ ด้วยบุตร ท.” ดังนี้(เป็นเหตุ) ๑

สา ตํ ปวตฺตี ฌตฺวา กสฺสจฺจิ อวตฺวา ปณฺณํ อุจฺจนฺเต กตฺวา ภิกฺขุสงฺฆเมว (P19) ปริวฺสิ ๑

(อ. นางมัลลิกา) นั้น รู้แล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้น ไม่กล่าวแล้ว แก่ใคร ๆ กระทำแล้ว ซึ่งหนังสือ ในชายพก อังคาสแล้ว ซึ่งหมู่แห่งภิกษุเหล่านั้นเทียว ๑

อถสสา ปริจาริกายो ภิกขุณं ภตตं ทตวา สปปิจาฐี อาทรรนติโย เถรानं ปุรโต จาฐี ภินทิสฺ ๑

ครั้งนั้น (อ. หนิง ท.) ผู้รับใช้ (ของนางมัลลิกา) นั้น ถวายแล้ว ซึ่งภักดิ์ แก่ภิกษุ ท. นำมาอยู่ ซึ่งถาดแห่งเนยใส ทำลาย แล้ว ซึ่งถาด ข้างหน้า ของพระเถระ ท. ๑

ธมมเสนาปติ “ภาทนธมม ภินนํ น จินตตพพนติ อาท ๑

อ. พระธรรมเสนาบดี กล่าวแล้ว ว่า “(อ. นามรูป) อันมีอันแตกไปเป็นธรรมดา แตกไปแล้ว, (อันใคร ๆ) ไม่พึงคิด” ดังนี้ ๑

สา อุจจนคโต ปณณํ นีหริตวา “ทวตตีสาย ปุตเตหิ สทฐี ปิตุ สีสํ จินนทตติ เม อิมํ ปณณํ อาหริสฺ, อหํ อิํ สุตวาปี น จินตลึ; สปปิจาฐียา ภินนาย, กิ จินตลสสามิ ภนตติ อาท ๑

(อ. นางมัลลิกา) นั้น นำออกแล้ว ซึ่งหนังสือ จากชายพก กล่าวแล้ว ว่า “(อ. ชน ท.) นำมาแล้ว ซึ่งหนังสือ นี้ แก่ดิฉัน (มี อันให้รู้) ว่า ‘(อ. ทหาร ท.) ย่อมตัด ซึ่งศีรษะ ของบิดา กับ ด้วยบุตร ท. สามสิบสอง’ ดังนี้(เป็นเหตุ), อ. ดิฉัน แม้ฟังแล้ว (ซึ่งเรื่อง) นี้ ไม่คิดแล้ว, ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ครั้นเมื่อถาดแห่งเนยใส แตกแล้ว, (อ. ดิฉัน) จักคิด เพราะเหตุไร” ดังนี้ ๑

ธมมเสนาปติ

“อนิมิตตมนนญาตํ

มจฺจानํ อธิ ชีวิทํ

กสิरणจ ปริตตญจ

ตญจ ทุกฺเขน สยฺยตฺตนติ

อาทินิ วตฺวา ธมมํ เทเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ อคมาลิสฺ ๑

อ. พระธรรมเสนาบดี กล่าวแล้ว (ซึ่งคำ ท.) มีคำว่า

“อ. ชีวิท (ของสัตว์ ท.) ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ (ในโลก) นี้ เป็นชีวิทมีเครื่องหมายได้ (ด้วย) เป็นชีวิท (อันใครๆ) ไม่รู้แล้ว (ด้วย) เป็นชีวิทอันผิดเคื่อง (ด้วย) เป็นชีวิทอันนิทหน้อยด้วย (ย่อม เป็น), อนึ่ง (อ. ชีวิท) นั้น ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยทุกข”

ดังนี้เป็นต้น แสดงแล้ว ซึ่งธรรม ลุกขึ้นแล้ว จากอาสนะ ได้ไปแล้ว สู่วิหาร ๑

สาปิ ทวตตีสสุณิสสาโย ปกโกสาเปตฺวา “ตุมหากํ สามิกา นิรปราชา อตฺตโน ปุริมกมฺมผลํ ลภิสฺ, ตุมहे มา โสจิตฺถ มา ปริเทเวตฺถ, รมฺโณ อุปริ มโนปโทสํ มา กริตฺถาติ โอวทิสฺ ๑

(อ. นางมัลลิกา) แม่นั้น (ยังบุคคล) ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งหญิงสะเภาสามสิบสอง ท. กล่าวสอนแล้ว ว่า “อ. สามี ท. ของเจ้า ท. เป็นผู้มีความผิดออกแล้ว (เป็น) ได้แล้ว ซึ่งผลแห่งกรรมอันมีในก่อน ของตน, อ. เจ้า ท. อย่าเศร้าโศกแล้ว, อย่าคร่ำครวญแล้ว, อย่ากระทำแล้ว ซึ่งความประทุษร้ายแห่งใจ ในเมืองบน แห่งพระราชา” ดังนี้ ๑

รมฺโณ จรฺปฺริสา ตํ กถํ สุตฺวา เตสํ นิทฺโธสกาวัน รมฺโณ กถยิสฺ ๑

อ. บุรุษผู้เที่ยวไป ท. ของพระราชา ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว นั้น กราบพูลแล้ว ซึ่งความที่ (แห่งชน ท.) เหล่านั้น เป็นผู้มิโทษออกแล้ว แก่พระราชา ๑

ราชา สเวคปตโต ตสสา นิเวสนํ คนฺตวา มลลิกญจ สฺถิสายิ จสฺสา ขมาเปตฺวา มลลิกาย วรํ อทาสิ ๑

อ. พระราชา ผู้ทรงถึงแล้วซึ่งความสังเวช เสด็จไปแล้ว สฺถิเวศน์ (ของนางมลลิกา) นั้น ทรงยังนางมลลิกาด้วย ทรงยังหญิงสะไ้ ท. (ของนางมลลิกา) นั้นด้วย ให้อัดโทษแล้ว ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งพร แก่นางมลลิกา ๑

สา “วโร คหิตโต เม โหตุติ วตฺวา, ตสฺมี คเต, มตกภตฺตํ ทตฺวา นหตฺวา ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา “เทว ตุมฺเหติ เม วโร ทินฺโน, มยฺหญจ อญฺเณน อตฺถิ นตฺถิ, ทวตฺตีสาย จ เม สฺถิสานํ มมญจ กุลฆรคมํ อนุชานาถาติ อาห ๑

(อ. นางมลลิกา) นั้น กราบทูลแล้ว ว่า “อ. พร เป็นพรอันหม่อมฉันรับแล้ว จงเป็น” ดังนี้, (ครั้นเมื่อพระราชา) นั้น เสด็จไปแล้ว, ถวายแล้ว ซึ่งภัดเพื่อบุคคลผู้ตายแล้ว อาบแล้ว เข้าไปเฝ้าแล้ว ซึ่งพระราชา กราบทูลแล้ว ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อ. พร อันพระองค์ พระราชทานแล้ว แก่หม่อมฉัน, ก็ อ. ความต้องการ (ด้วยวัตถุ) อื่น ย่อมไม่มี แก่หม่อมฉัน, อ. พระองค์ ขอจงทรงอนุญาต ซึ่งการไปสู่เรือนแห่งตระกูล แก่หญิงสะไ้ ท. สามสิบสอง ของหม่อมฉันด้วย แก่หม่อมฉันด้วย” ดังนี้ ๑

ราชา สมฺปฏิจฺฉิ ๑

อ. พระราชา ทรงรับพร้อมเฉพาะแล้ว ๑

สยฺปิ ทวตฺตีสฺถิสสา ยถาสกานิ กุลานิ เปเสสิ ๑

(อ. นางมลลิกา) ส่งไปแล้ว ซึ่งหญิงสะไ้สามสิบสอง ท. สู่ตระกูล ท. อันเป็นของตนอย่างไร แมเเอง ๑

สา กุลินารายํ อตฺตโน กุลฆรํ อคฺมาสิ ๑

(อ. นางมลลิกา) นั้น ได้ไปแล้ว สู่เรือนแห่งตระกูล ของตน ในพระนครชื่อว่ากุลินารา ๑

ราชาปิ พนฺรุลเสนาปติโน (P20) ภาคินเยยฺยสฺส ทิฆการายนสฺส นาม เสนาปติฏฺเฐนํ อทาสิ ๑

แม่ อ. พระราชา ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งตำแหน่งแห่งเสนาบตี (แก่มาณพ) ชื่อว่าทิฆการายนะ ผู้เป็นหลาน ของเสนาบตี ชื่อว่าพนฺรุละ ๑

โส ปน “มาตุโล เม อิมินา มาริตฺติ รมฺโณ โอตารํ คเวสนฺโต วิจรติ ๑

ก็ (อ. เสนาบตีชื่อว่าทิฆการายนะ) นั้น (คิดแล้ว) ว่า “อ. ลุง ของเรา (อันพระราชา) นี้ ให้ตายแล้ว” ดังนี้ ย่อมเที่ยวแสวงหา อยู่ ซึ่งช่อง ของพระราชา ๑

ราชา กิร นิรปราชสฺส พนฺรุลสฺส มาริตกาลโต ปฏฺเฐนํ วิปฏฺฐิสาริ ทตฺวา จิตฺตสฺสทํ น ลภติ รชฺชสฺสํ นานฺโมติ ๑

ได้ยินว่า อ. พระราชา เป็นผู้มีมีความเดือดร้อน เป็น ย่อมไม่ทรงได้ ซึ่งความเบาแห่งพระทัย ย่อมไม่ทรงสวดย ซึ่งสุขในความเป็นแห่งพระราชา จำเดิม แต่กาลแห่งเสนาบตีชื่อว่าพนฺรุละ ผู้มีความผิดออกแล้ว (อันพระองค์) ให้ตายแล้ว ๑

ตทา สตถา สากิยานํ เมทพุเป นาม นิคมํ นิสฺสาย วิหริติ ๑ ราชา ตตถ คนฺตวา อารามโต อวิหฺเร ชนฺธาวารํ
 นิวาเสตฺวา มหฺนฺเตน ปริวารเณ “สตถารํ วณฺทิสฺสามีติ วิหารํ คนฺตวา ปณฺจ ราชกกุฏฏณฺฑานิ ทิฆมการายนสฺส ทตฺ
 วา เอกโกว คนฺธกฺขี ปาวีสิ ๑ สพฺพํ ธมฺมเจตียสฺสุตตนิยาเมน เวทิตพฺพํ ๑ ตสฺมี คนฺธกฺขี ปวิฏฺเฐ, ทิฆมการายนโ
 ตานิ ราชกกุฏฏณฺฑานิ คเหตฺวา วิชฺฐกมํ ราชานํ กตฺวา รมฺโณ เอกํ อสฺสํ เอกณฺจ อุပ္ภุจฺจนการิกํ มาตุคามํ จเปตฺ
 วา นีวตฺเตตฺวา สวตฺถี อคฺมาลี ๑ ราชา สตถารา สหฺรี ปิยภํ กเถตฺวา นิภฺชนโต เสนํ อทิสฺวา ตํ มาตุคามํ
 ปุจฺจติตฺวา ตํ ปวตฺถี สุตฺวา “ภาคิเนยฺย อาทาย คนฺตวา วิชฺฐกมํ คเหตฺสามีติ ราชคหฺนํ คจฺจนฺโต วิกาเล ทฺวาเร
 สฺส ปิณฑิตสฺส, นคฺรํ ปตฺวา เอกิสฺสา สาละย นิปฺชฺชิตฺวา วาตาตปฺกิลนฺโต รตฺติมาเค ตตฺถเณว กาลมกาลี ๑ วิภาตาย
 รตฺติยา, “เทว โกสฺลนรินฺท อนาถ ชฺาโตสฺสีติ วิลปนฺติยา ตสฺสา อิตฺติยา สหฺพํ สุตฺวา รมฺโณ อาโรเจสฺส ๑ โส มา
 ตฺลสฺส มหฺนฺเตน สกฺกาเรณ สรีริกฺจํ การสิ ๑ วิชฺฐโกปิ รชฺชํ ลภิตฺวา ตํ เวรํ สริตฺวา “สพฺเพปิ สากิเย (P21)
 มาเรสฺสามีติ มหฺติยา เสนาย นิภฺชมิ ๑ ตํ ทิวสํ สตถา ปจฺจุสกาลे โลกํ โอลฺเกนฺโต ฌาตสงฺฆวินาสํ ทิสฺวา
 “ฌาติสฺสคหํ กาคํ วัณฺณตฺติ จินฺเตตฺวา ปุพฺพณฺสมเย ปิณฺฑาย จริตฺวา ปิณฺฑปาตปฏิกกนฺโต คนฺธกฺขี สหฺเสยฺย
 กปฺเปตฺวา สายณฺสมเย อากาเสน คนฺตวา กปฺลวตฺตสํมฺนเต กพฺรจฺจาเย รุกฺขมฺลํ นิสฺสีติ ๑ ตโต วิชฺฐกสฺส รชฺช
 สีมายํ มหฺนฺโต สณฺทจฺจาเย นิโครธรูกฺโข อตฺถิ ๑ วิชฺฐโก สตถารํ ทิสฺวา อุปสงฺกมิตฺวา วณฺทิตฺวา “ภนฺเต กิ
 การณํ เอวรูปาย อุณฺหเวลาย อิมสฺมี กพฺรจฺจาเย รุกฺขมฺลํ นิสฺสินฺตถ, เอตสฺมี สณฺทจฺจาเย นิโครธมฺลํ นิสฺสิด
 ภนฺเตติ วตฺวา, “โหตุ มหาราช, ฌาตกานํ จายา นาม สิตฺลาติ วุตฺเต, “ฌาตกานํ รุกฺขณฺตถาย สตถา อาคโต
 ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา สตถารํ วณฺทิตฺวา นีวตฺติตฺวา สวตฺถิเมว ปจฺจาคมิ ๑ สตถาปิ อุปฺปตฺติตฺวา เชตวนเมว คโต
 ๑ ราชา สากิยานํ โทสํ สริตฺวา พุตฺติยมฺปิ นิภฺชมิตฺวา ตตฺถเณว สตถารํ ปสฺสิตฺวา ปุณฺ นีวตฺติ ๑ ตติยวาระปิ นิภฺชมิ
 ตตฺถเณว สตถารํ ปสฺสิตฺวา นีวตฺติ ๑ จตฺตวาระ ปน ตสฺมี นิภฺชนเต, สตถา สากิยานํ ปุพฺพกมฺมํ โอลฺเกต
 วา เตสํ นทฺธิยํ วิสปฺกฺชิปนปาปกมฺมสฺส อปฺปฏิพาหิยภาวํ ฌตฺวา จตฺตวาระ นาคมาลี ๑ วิชฺฐโก “สากิเย ฌาเตส
 สามีติ มหฺนฺเตน พเลน นิภฺชมิ ๑

ธมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปน ฌาตกา อสฺสตุตฺตมาตกา นาม มรณฺตาปิ ปเรสฺส ชีวิตํ น โวโรเปเนติ ๑

ก็ อ. พระญาติ ท. ของพระสัณฺมาสัณฺพุทฺธเจ้า ชื่อว่า ผู้ไม่ฆ่าซึ่งสัตว์ แม้อย่าอยู่ ย่อมไม่ปลงลง ซึ่งชีวิต (ของสัตว์ ท.) เหล่าอื่น ๑

เต จินฺตยีสฺส “มยฺ ลิกฺขิตฺตหฺตฺตา กตฺตฺปาสนา มหิสฺสาสา, น โข ปน สกฺกา อมฺเหติ ปรี ชีวิตา (P22) โวโรเปตุํ, อตฺตโน กมฺมํ ทสฺเสตฺวา ปลาเปสฺสามาติ ๑

(อ. พระญาติ ท.) เหล่านั้น คิดแล้ว ว่า “อ. เรา ท. เป็นผู้มีย่ออันคึกษาแล้ว เป็นผู้มีย่อเครื่องผูกสอดอันกระทำแล้ว เป็นผู้ฝึกปรือมาก (ย่อมเป็น), แต่ว่า อันเรา ท. ไม่อาจแล เพื่อย่อปลงลง (ซึ่งสัตว์) อื่น จากชีวิต, (อ. เรา ท.) แสดงแล้ว ซึ่งกรรม ของตน (ยังข้าศึก ท.) จักให้หนีไป” ดังนี้ ๑

เต กตฺสฺสนาหา นิทฺทมิตฺวา ยฺพุทฺธ อารภีสุ ๑

(อ. พระญาติ ท.) เหล่านั้น ผู้มีเกราะอันกระทำแล้ว เสด็จออกไปแล้ว ทรงเริ่มแล้ว ซึ่งการรบ ๑

เตหิ ชิตฺตา สฺรา วิทฺฐกถสฺส ปุริสํ อนฺตรนฺตรณ คจฺจนฺติ, ผลกฺขนฺตรกณฺณจฺฉิทฺตฺราทีหิ นิทฺทมนฺติ ๑

อ. ลูกศร ท. อัน (อันพระญาติ ท.) เหล่านั้น ชัดไปแล้ว ย่อมไป โดยระหว่างและระหว่าง แห่งบุรุษ ท. ของพระราชาพระนามว่าวิทฺฐกเถ, ย่อมออกไป (โดยระหว่างแห่งที่ ท.) มีระหว่างแห่งโลและระหว่างแห่งช่องแห่งทุเป็นต้น ๑

วิทฺฐโก ทิสฺวา “นนฺ ภณฺเ สากิยา ‘อสฺสตุตฺตมาตกาหฺมาติ วทฺนฺติ, อถ จ ปน เม ปุริเส นาเสนฺตฺติ ๑

อ. พระราชาพระนามว่าวิทฺฐกเถ ทอดพระเนตรเห็นแล้ว (ตรัสแล้ว) ว่า “แน่พนาย อ. เจ้าศากย ท. ย่อมกล่าว ว่า ‘(อ. เรา ท.) เป็นผู้ไม่ฆ่าซึ่งสัตว์ ย่อมเป็น’ ดังนี้ มีใช่หรือ, ก็แล (ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนั้น (มีอยู่), (อ. เจ้า ศากย ท.) ยังบุรุษ ท. ของเรา ย่อมให้พิณาศ” ดังนี้ ๑

อถ นฺ เอโก ปุริโส อาห “เกิ สามี นิทฺตติตฺวา โอลฺเกสฺสตี ๑

ครั้งนั้น อ. บุรุษ คนหนึ่ง กราบพูลแล้ว ว่า “ข้าแต่เจ้า อ. พระองค์ เสด็จกลับแล้ว ทรงตรวจดูแล้ว หรือ” ดังนี้ (กะพระราชานามว่าวิทฺฐกเถ) นั้น ๑

“สากิยา เม ปุริเส นาเสนฺตฺติ ๑

(อ. พระราชาพระนามว่าวิทฺฐกเถ ตรัสแล้ว) ว่า “อ. เจ้าศากย ท. ยังบุรุษ ท. ของเรา ย่อมให้พิณาศ” ดังนี้ ๑

“ตฺมฺหากํ โกจิ ปุริโส มโต นาม นตฺถิ, อิงฺม เน คณฺาเปถาติ ๑

(อ. บุรุษ นั้น กราบพูลแล้ว) ว่า “อ. บุรุษ ไร ๆ ของพระองค์ ชื่อว่า เป็นผู้ตายแล้ว ย่อมไม่มี, เชิญเถิด (อ. พระองค์) จงยังบุคคลให้นับ (ซึ่งบุรุษ ท.) เหล่านั้น” ดังนี้ ๑

คณฺาเปเนโต เอกสฺสปี ขยํ น ปสฺสตี ๑

(อ. พระราชาพระนามว่าวิทฺฐกเถ นั้น) (ยังบุคคล) ให้นับอยู่ ไม่เห็นแล้ว ซึ่งความสิ้นไป (แห่งบุรุษ) แม้คนหนึ่ง ๑

โส ตโต นิวตติตฺวา “เย เย ภณ ‘สาภิยมฺหาติ ภณฺณติ สพฺเพ มาเรถ; มาตามหสฺส ปน เม มหานามสฺสกุสฺส สฺนฺติเก จิตานํ ชีวิตํ เทถาติ อาห” ๑

(อ. พระราชาพระนามว่าวิฑูทกะ) นั้น เสด็จกลับแล้ว (จากที่) นั้น ตรัสแล้ว ว่า “แน่พนาย (อ. ชน ท.) เหล่าใด เหล่าใด ย่อมกล่าว ว่า ‘(อ. เรา ท.) เป็นศากยะ ย่อมเป็น’ ดังนี้, (อ. ท่าน ท.) (ยังชน ท. เหล่านั้น เหล่านั้น) ทั้งปวง จงให้ตาย, แต่ว่า (อ. ท่าน ท.) จงให้ ซึ่งชีวิต (แก่ชน ท.) ผู้ดำรงอยู่แล้ว ในสำนัก ของเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ ผู้เป็นพระเจ้า ตาของเรา” ดังนี้ ๑

สาภิยา คเหตุพฺพคฺคฺคณฺโณ อปฺสฺสฺนฺตา เอกจฺเจ ติณฺโณ ทฺลิตฺวา เอกจฺเจ นพฺปี คเหตุวา อฏฺฐสฺส, “ตุมฺเห สาภิยา โนติ ปุจฺฉนฺติ, ยสฺมา เต มรณฺตาปี มุสาวาทํ น ภณฺณติ; ตสฺมา ติณฺโณ ทฺลิตฺวา จิตา “โน สาโก, ติณฺณฺติ วทฺนฺติ, นพฺปี คเหตุวา จิตา “โน สาโก, นพฺปีติ วทฺนฺติ ๑

(อ. เจ้าศากยะ ท.) ไม่เห็นอยู่ (ซึ่งวัตถุ) เป็นเครื่องถือเอา (อันตน) ฟังทรงถือเอา บางพวก ได้ยินคาบอยู่แล้ว ซึ่งหญ้า, บางพวก ได้ยินถืออยู่แล้ว ซึ่งไม้้อ, (อ. เจ้าศากยะ ท.) (อันราชบุรุษของพระราชาพระนามว่าวิฑูทกะ ท.) ถามแล้ว ว่า “อ. ท่าน ท. เป็นเจ้าศากยะ (ย่อมเป็น หรือ หรือว่า อ. ท่าน ท. เป็นเจ้าศากยะ ย่อมเป็น) หามิได้” ดังนี้, (อ. เจ้าศากยะ ท.) เหล่านั้น แม้อยู่ ย่อมไม่กล่าว ซึ่งมุสาวาท เหตุใด เพราะเหตุนี้ (อ. เจ้าศากยะ ท.) ผู้ยินคาบอยู่แล้ว ซึ่งหญ้า ย่อมกล่าว ว่า “อ. ศากยะ หามิได้, อ. หญ้า” ดังนี้, (อ. เจ้าศากยะ ท.) ผู้ยินถืออยู่แล้ว ซึ่งไม้้อ ย่อมกล่าว ว่า “อ. ศากยะ หามิได้, อ. ไม้้อ” ดังนี้ ๑

เต จ มหานามสฺส สฺนฺติเก จิตา จ ชีวิตํ ลภีสุ ๑

(อ. เจ้าศากยะ ท.) เหล่านั้นด้วย (อ. เจ้าศากยะ ท.) ผู้ดำรงอยู่แล้ว ในสำนัก ของเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะด้วย ได้แล้ว ซึ่งชีวิต ๑

เตสฺส ติณฺโณ ทฺลิตฺวา จิตา ติณฺนฺสาภิยา นาม, นพฺปี คเหตุวา จิตา นพฺปีสาภิยา นาม ชาตา ๑

อ. - (ในเจ้าศากยะ ท.) เหล่านั้นหนา - (เจ้าศากยะ ท.) ผู้ยินคาบอยู่แล้ว ซึ่งหญ้า เป็นผู้ชื่อว่าเจ้าศากยะหญ้า (เกิดแล้ว), (อ. เจ้าศากยะ ท.) ผู้ยินถืออยู่แล้ว ซึ่งไม้้อ เป็นผู้ชื่อว่าเจ้าศากยะไม้้อ เกิดแล้ว ๑

อวเสเส ชีรปเกปิ ทารเก อวิสฺสชฺเซตฺวา ฆาตาเปนฺโต โลหิตนํ ปวตฺเตตฺวา เตสฺส คฺลโลหิตนํ ผลกํ โชวาเปสิ ๑

(อ. พระเจ้าวิฑูทกะ) (ทรงยังราชบุรุษ ท.) ให้ฆ่าอยู่ (ซึ่งเจ้าศากยะ ท.) ผู้เหลือลง ไม่เว้น ซึ่งทารก ท. แม้ผู้ดื่มซึ่งน้ำนม ทรงยังแม่น้ำคือเลือด ให้เป็นไปทั่วแล้ว (ทรงยังราชบุรุษ ท.) ให้ล้างแล้ว ซึ่งแผ่นกระดาน ด้วยเลือดในพระศอ (ของเจ้า ศากยะ ท.) เหล่านั้น ๑

เอวํ สาภิยวโส วิชฺฐกณฺณ อฺปฺจฺฉินฺโน ๑

อ. วงศ์แห่งเจ้าศากยะ อันพระเจ้าวิฑูทกะ ทรงเข้าไปตัดแล้ว อย่างนี้ ๑

โส มหานามสกกํ คาทาเปตวา นินฺตโต ปาตราชเวลา ย “ปาตราชํ กริสฺสามาติ เอกสฺมี จาเน โอตริตฺวา, โภชเน อุปนึเต, “เอกโต ภูณฺชิสฺสามาติ ออยฺยกํ (P23) ปกฺโกสาเปสิ ฯ

(อ. พระเจ้าวิฑูทกะ) นั้น (ทรงยังราชบุรุษ ท.) ให้จับแล้ว ซึ่งเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ เสด็จกลับแล้ว (ทรงดำริแล้ว) ว่า “(อ. เรา ท.) จักกระทำ ซึ่งอาหารอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า” ดังนี้ เสด็จข้ามลงแล้ว ในที่ แห่งหนึ่ง ในเวลาแห่งอาหารอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า, ครั้นเมื่อโภชณะ (อันบุคคล) น้อมเข้าไปแล้ว, (ทรงยังบุคคล) ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งพระเจ้าตา (ด้วยพระดำรัส) ว่า “(อ. เรา ท.) จักบริโภค โดยความเป็นอันเดียวกัน” ดังนี้ ฯ

ขตฺติยา ปน ชีวิตํ จจนฺตาปิ ทาสีปุตฺเตน สทฺธิ น ภูณฺชนฺติ; ตสฺมา มหानาโม เอกํ สรํ โอลฺเกตฺวา “กิลฺมฺจุคฺคโตมฺหิ, นหายิสฺสามิ ตาตาติ อาห ฯ

ก็ อ. กษัตริย์ ท. แม้เมื่อทรงสละ ซึ่งชีวิต ย่อมไม่สวຍ กับ ด้วยบุตรของนางทาสี เพราะเหตุนั้น อ. เจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ ทรงแลดูแล้ว ซึ่งสระ แห่งหนึ่ง ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนพ่อ (อ. เรา) เป็นผู้มิได้ตัวเคี้ยวหมองแล้ว ย่อมเป็น, (อ. เรา) จักอาบ” ดังนี้ ฯ

“สาธุ ออยฺยก นหายถาติ ฯ

(อ. พระเจ้าวิฑูทกะ ตรัสแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระเจ้าตา อ. ดีละ, (อ. พระองค์) ขอจงทรงสนาน” ดังนี้ ฯ

โส “ออยฺ มํ เอกโต อภูณฺชนฺตํ ฆาเตสฺสติ, สยเมว เม มตํ เสยฺโยติ เกเส มุณฺจิจิตฺวา อคฺเค คณฺจํ กตฺวา เกสฺสุ ปาทฺงคฺกุณฺเเก ปเวเสตฺวา อุทเก นิมุชฺชิ ฯ

(อ. เจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ) นั้น (ทรงดำริแล้ว) ว่า “(อ. พระเจ้าวิฑูทกะ) นี้ จักฆ่า ซึ่งเรา ผู้ไม่บริโภคอยู่ โดยความเป็นอันเดียวกัน, อ. ความตาย แห่งเรา เองนั้นเทียว เป็นกิริยาประเสริฐกว่า (ย่อมเป็น)” ดังนี้ ทรงสยายแล้ว ซึ่งพระเกศา ท. ทรงกระทำแล้ว ให้เป็นปม ที่ปลาย ทรงยังพระองค์แห่งพระบาท ท. ให้เข้าไปแล้ว ในพระเกศา ท. ทรงดำลงแล้ว ในน้ำ ฯ

ตสฺส คฺคุณฺเตเชน นาคฆานํ อุณฺหการํ ทสฺเสสิ ฯ

อ. ภพแห่งนาค แสดงแล้ว ซึ่งอาการอันร้อน ด้วยเดชแห่งคุณ (ของเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ) นั้น ฯ

นาคราชา “กินฺนุ ไซติ อุปฺชาเรนฺโต ทิสฺวา ตสฺส สนฺติกํ อาคฺคตฺวา ฌเณ นิสฺสีทาเปตฺวา นาคฆานํ ปเวเสสิ ฯ

อ. นาคผู้พระราช ใดครครณอยู่ ว่า “(อ. เหตุ) อะไร หนอแล” ดังนี้ เห็นแล้ว มาแล้ว สู่สำนัก (ของเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ) นั้น (ยังเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ) ให้ประทับนั่งแล้ว บนพวงพาน ให้เสด็จเข้าไปแล้ว สู่ภพแห่งนาค ฯ

โส ทฺวาทสฺวสฺसानิ ตตฺถเว วสิ ฯ

(อ. เจ้าศากยพระนามว่ามหานามะ) นั้น ประทับอยู่แล้ว (ในภพแห่งนาค) นั้นนั้นเทียว ล้นปีสิบสอง ท. ฯ

วิทฺฐกตถุ “มยฺหํ อญฺญโก อิทานิ อากมิสฺสตีติ อากมยมาโนว นิสฺสีทิ; ตสฺมี อติจิรายนฺเต, สเร วิจิณาเปตฺวา ทีปาลเกณ บุริสพฺพณตฺรานิปี โอลเกตฺวา อทิสฺวา “คโต ภวิสฺสตีติ ปกฺกามิ ๑

แม่ อ. พระเจ้าวิทฺฐกตถุ ประทับนั่งแล้ว (ยังกาล) ให้มาอยู่เที่ยว (ด้วยอันทรงดำริ) ว่า “อ. พระเจ้าตา ของเรา จักเสด็จมา ในกาลนี้” ดังนี้, (ครั้นเมื่อเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ) นั้น ทรงประพตฺติเข้าเกินอยู่, (ทรงยังราชบุรุษ ท.) ให้คั่นแล้ว ในสระ ทรงตรวจดูแล้ว แม่ซึ่งภายในแห่งบุรุษ ท. ด้วยแสงสว่างแห่งประทีป ไม่ทรงเห็นแล้ว เสด็จหลีกไปแล้ว (ด้วยอัน ทรงดำริ) ว่า “(อ. พระเจ้าตา ของเรา) เป็นผู้เสด็จไปแล้ว จักเป็น” ดังนี้ ๑

โส รตฺติภาเค อจิรวตี ปตฺวา ชนฺทาวารํ นิเวเสสิ ๑

(อ. พระเจ้าวิทฺฐกตถุ) นั้น เสด็จถึงแล้ว ซึ่งแม่น้ำชื่อว่าอจิรวตี ในกาลอันเป็นส่วนแห่งราตรี (ยังราชบุรุษ ท.) ให้ตั้งแล้ว ซึ่งสถานที่เป็นที่กั้นด้วยท่อนไม้ ๑

เอกจฺเจ อนฺโตนทียํ วาลิกาปฺปฺลิเน นิปชฺชีสุ, เอกจฺเจ พหิ ธเล, อนฺโต นิปนฺนสฺสปี ปุพฺเพ อกตปาปกมฺมา อตฺถิ, พหิ นิปนฺนสฺสปี ปุพฺเพ กตปาปกมฺมา อตฺถิ; เตสํ นิปนฺนญฺจาเนสุ กิปปิลิกา อุฏฺฐหีสฺสุ ๑

(อ. ชน ท.) บางพวก นอนแล้ว บนเนินแห่งทราย ในภายในแห่งแม่น้ำ, (อ. ชน ท.) บางพวก (นอนแล้ว) บนบก ใน ภายนอก, อ. - (ในชน ท.) แม่ผู้นอนแล้ว ในภายในหนา - (ชน ท.) ผู้มีกรรมชั่วอันไม่กระทำแล้ว ในกาลก่อน มีอยู่, อ. - (ในชน ท.) แม่ผู้นอนแล้ว ในภายนอกหนา - (ชน ท.) ผู้มีกรรมชั่วอันกระทำแล้ว ในกาลก่อน มีอยู่, อ. มตแดง ท. ตั้งขึ้น แล้ว ในที่ (แห่งชน ท.) เหล่านั้น นอนแล้ว ท. ๑

เต “มยฺหํ นิปนฺนญฺจาเน กิปปิลิกา, มยฺหํ นิปนฺนญฺจาเน กิปปิลิกาคีติ อุฏฺฐหิตฺวา, อกตปาปกมฺมา อุตฺตริตฺวา ธเล นิปชฺชีสุ, กตปาปกมฺมา โอตฺตริตฺวา วาลิกาปฺปฺลิเน นิปชฺชีสุ ๑

(อ. ชน ท.) เหล่านั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “อ. มตแดง ท. (ตั้งขึ้นแล้ว) ในที่แห่งเรานอนแล้ว, อ. มตแดง ท. (ตั้งขึ้นแล้ว) ในที่ แห่งเรานอนแล้ว” ดังนี้ ลูกขึ้นแล้ว, (อ. ชน ท.) ผู้มีกรรมชั่วอันไม่กระทำแล้ว ข้ามขึ้นแล้ว นอนแล้ว บนบก, (อ. ชน ท.) ผู้มีกรรมชั่วอันกระทำแล้ว ข้ามลงแล้ว นอนแล้ว บนเนินแห่งทราย ๑

ตสฺมี ชเณ มหาเมโสม อุฏฺฐหิตฺวา ฉนกรวสฺสํ วสฺสสิ ๑

ในขณะ นั้น อ. เมฆใหญ่ ตั้งขึ้นแล้ว ยังฝนลูกเห็บ ให้ตกแล้ว ๑

นทียา โอมฺ อาคนตฺวา วิทฺฐกํ สหฺมึ ปริสาย สมฺมุตฺตเมว ปาเปสิ ๑

อ. ห้วงน้ำ แห่งแม่น้ำ ไหลมาแล้ว ยังพระเจ้าวิทฺฐกตถุ กับ ด้วยบริษัท ให้ถึงแล้ว ซึ่งสมุทรนั้นเที่ยว ๑

สพฺเพ ตตฺถ มจฺฉกจฺฉปฏฺกขา อเหตุํ ๑

(อ. ชน ท.) ทั้งปวง เป็นเหยื่อของปลาและเต่า (ในสมุทร) นั้น ได้เป็นแล้ว ๑

มหาชนโณ กถํ สมฺภูจฺจาเปสิ “สาภิยานํ มรณํ อยุตฺตํ เอวณฺนาม (P24) โภฏฺฐตฺวา โภฏฺฐตฺวา สาภิยา มาเรตฺตพฺพาติ
อนฺจุจฺฉวิกเมตฺตนาติ ๑ สุตฺถา ตํ กถํ สุตฺวา “ภิกฺขเว อิมสฺสมี อุตฺตมาเว ภิกฺขจาปี สาภิยานํ เอวํ มรณํ อยุตฺตํ, ปุพฺ
เพ กตฺตปาปกมฺมวเสน ปน ยุตฺตเมว เอเตหิ ลทฺธนาติ อาห ๑ “กึ ปน ภนฺเต เอเต ปุพฺเพ อํกุตฺติ ๑ “ปุพฺเพ
เอกโต หุตฺวา นหิยํ วิสํ ปฏฺธิปฺปิตฺติ ๑ ปุณฺเนกทิวสํ ภิกฺขู ธมฺมสภายํ กถํ สมฺภูจฺจาเปสฺส “วิชฺฐทฺโฆ เอตฺตเก สาภิเย
มาเรตฺวา อาคจฺฉนฺโต อุตฺตโน มโนเรถ มตฺถกํ อปฺปตฺเต เอว, เอตฺตกํ ชนํ อาทาย สมฺพุทฺทมจฺฉกจฺฉปภกฺโข ชา
โตติ ๑ สุตฺถา อาคณฺตฺวา “กาย นฺตุถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สณฺนิสิณฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตฺเต,
“ภิกฺขเว อิมสฺส สุตฺตานํ มโนเรถ มตฺถกํ อปฺปตฺเต เอว, มจฺจุราชา สุตฺตํ คามํ อชฺฌมตฺถนฺโต มโหฺโฆ วิย ชีว
ติหฺนฺทริยํ จินฺหิตฺวา จตฺตราปายสมฺพุทฺเท นิมฺมุชฺชาเปตฺติติ วุตฺวา อิมํ คาถมาห “ปุพฺพานิ เทว ปจฺฉินฺนํ พฺยาสตฺตมฺนสํ
นรํ สุตฺตํ คามํ มโหฺโฆว มจฺจุ อาทาย คจฺฉตฺติติ ๑ ตตฺถ พฺยาสตฺตมฺนสํ นรนาติ: สมฺปตฺเต วา อสมฺปตฺเต วา
ลคฺคมาณสํ ๑ อิทํ วุตฺตํ โหติ: ยถา มาลาการो ปุพฺพารามํ ปวิสฺสวา “ปุพฺพานิ ปจฺฉินฺนสํมาติ ตโต ปุพฺพานิ อคฺค
เหตฺวา อณฺณมณฺณํ วา คจฺฉํ ปฏฺฐเจนฺโต สกเล ปุพฺพารามे มนํ เปเสสิ “อิตโต จ ปุพฺพานิ ปจฺฉินฺนสํมาติ ตโต ปุพฺ
พานิ อคฺคเหตฺวา อณฺณมณฺณํ มนํ เปเสติ ตเมว คจฺฉํ ปจฺฉินฺนโต ปมาทํ อาปชฺชติ; เอวเมว เอกจฺโจ ปุพฺพารามสทิสํ
(P25) ปญฺจกามคฺคณฺณชฺฉํ โอตฺริตฺวา มโนรมํ รูปํ ลภิตฺวา มโนรมานํ สทฺทคณฺธรสโผฏฺฐพฺพานํ อณฺณมณฺณํ ปฏฺฐเจติ,
เตสฺสุ วา อณฺณมณฺณํ ลภิตฺวา อณฺณมณฺณํ ปฏฺฐเจติ, รูปเมว วา ลภิตฺวา อณฺณมณฺณํ ปฏฺฐเจนฺโต ตเมว อสฺสาเทติ, สทฺทา
ทิสฺสุ วา อณฺณมณฺณํ ๑ เอเสว นโย โคมทิสฺสทาสีทาสเชตฺตวตฺตคฺคณฺณนิคมชนปทาทีสุ, ปพฺพชิตานมฺปิ ปรีเวณฺวิหารปตฺต
จิวฺราทีสุติ; เอวํ ปญฺจกามคฺคณฺณสงฺฆาตานิ ปุพฺพานิ เอว ปจฺฉินฺนํ สมฺปตฺเต วา อสมฺปตฺเต วา กามคฺคณฺณ พฺยาสตฺต
มณฺสํ นรํ ๑ สุตฺตํ คามนาติ: คามสฺส เคหิตฺตติอาทินํ สุปฺนวเสน สุปฺนํ นาม นตฺถิ, สุตฺตานํ ปน สุตฺตปมฺปตฺตํ
อุปาทาย สุตฺโต นาม โหติ; เอวํ สุตฺตํ คามํ เทว ตีณิ โยชนานิ อายตคฺคณฺณโร มโหฺโฆว มจฺจุ อาทาย คจฺฉติ;
ยถา โส มโหฺโฆ อิตฺถิปุริสโคมทิสฺสทาสกุกฺกุฎาทีสุ กณฺณจิ อนวเสเสตฺวา สพฺพนฺตํ คามํ สมฺพุทฺทํ ปาเปตฺวา มจฺฉกจฺฉปภกฺขํ
กโรติ; เอวเมว พฺยาสตฺตมณฺสํ นรํ มรณมจฺจุ อาทาย ชีวิตินฺทริยมสฺส จินฺหิตฺวา จตฺตราปายสมฺพุทฺเท นิมฺมุชฺชาเปตฺติ
๑ เทสนาวสานे พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปตฺตา ๑ มหาชนสฺส สาทฺธิกา เทสฺนา ชาตาติ ๑ วิชฺฐทวาทถุ ๑

----- (P26)

๔. ปฏิบัติการตาม ๖ (๓๖)

๕. มัจฉริโกสิยเสฏฐิวัตถุ ๑ (๓๗)

“ยถาปิ ภมโร ปุพฺพนฺติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต มัจฉริโกสิยเสฏฐิ อารพฺภา กเถสิ ๑

วตฺถุ ราชคเห สมนฺนิจฺติ ๑

อ. เรื่อง ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในพระนครชื่อว่าราชคฤห์ ๑

ราชคหนครสฺส กิร อวิหฺวเร สกฺกํ นาม นิคมํ อโหสิ, ตตฺถเกโก มัจฉริ โกสิโย นาม เสฏฺฐิ อสฺสีโกสิยวิโก ปฏฺวิสฺติ ๑

ได้ยินว่า อ. นิคม ชื่อว่า ลักกระ ได้มีแล้ว ในที่ไม่ไกล แห่งพระนครชื่อว่าราชคฤห์, อ. เศรษฐี ชื่อว่าโกสิยะ ผู้มีความตระหนี่ คนหนึ่ง ผู้มีสมบัติอันบุคคลพึงเสวยมีโกสิยแปดสิบเป็นประมาณ ย่อมอยู่เฉพาะ (ในนิคมชื่อว่าลักกระ) นั้น ๑

โส ตินฺนคฺเคน เตลพินฺทุมฺปิ ปเรสํ น เทติ ๑

(อ. เศรษฐี) นั้น ย่อมไม่ให้ แม้ซึ่งหยาดแห่งน้ำมัน ด้วยปลายแห่งหญ้า (แก่ชน ท.) เหล่าอื่น ๑

น อตฺตนา ปริภุชฺติ ๑

(อ. เศรษฐี) นั้น ย่อมไม่บริโภค ด้วยตน ๑

อิติสฺส ตํ วิวชาตํ เนว ปุตฺตทาราทีนํ น สมณพฺราหมณานํ อตฺถํ อนฺนโกติ รุกฺขสปริคฺคหิตา โปกฺขรณิ วีย อปริโภคํ ติฏฺฐตฺติ ๑

อ. สมบัติอันบุคคลพึงเสวย นั้น (ของเศรษฐี) นั้น ย่อมไม่อำนวย (ซึ่งประโยชน์) (แก่ปิยชน ท.) มีบุตรและทาสเป็นต้นนั้นเทียว, ย่อมไม่อำนวย ซึ่งประโยชน์ แก่สมณะและพราหมณ์ ท., เป็นของอันใคร ๆ ใช้สอยไม่ได้ (เป็น) ย่อมตั้งอยู่ รวากะ อ. สรรบภกรณิ อันอันผีเสื้อน้ำกำหนดถือเอาแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ดังนี้แล ๑

สตถา เอกทิวสํ ปจฺจุสสมเย มหากรุณาสมาปตฺติโต ภูจฺจาเย สกลโลกธาตุยํ โพรเนยฺยพฺนฺธเว โอลเกนฺโต ปญฺจจตฺตทาฬิโยชนมตฺถเก วสนตสฺส เสฏฺฐิโน สบฺชาปติกสฺส โสตาปตฺติผลสฺส อุปนิสฺสยํ อพฺทส ๑

ในวันหนึ่ง อ. พระศาสดา เสด็จออกแล้ว จากสมาบัติอันประกอบแล้วด้วยพระกรุณาใหญ่ ในสมัยเป็นที่ขจัดเฉพาะซึ่งมืดทรวงตรวจดูอยู่ ซึ่งสัตว์ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งสัตว์ผู้ควรซึ่งอันตราย สัตว์ ท. ในโลกธาตุทั้งสิ้น ได้ทรงเห็นแล้ว ซึ่งอุปนิสัย แห่งโสตาปัตติผล ของเศรษฐี ผู้เป็นไปกับด้วยสบชาติ ผู้อยู่อยู่ในที่สุดแห่งโยชนี่สลับท่า ๑

ตโต ปรุมทิวเส ปน โส ราชานํ อุปฏฺฐาตุ ราชเคหํ คนฺตวา ราชูปฏฺฐานํ กตฺวา อาคจฺฉนฺโต เอกํ ฉาตฺตมตฺตํ ชนปทมนุสฺสํ กุมฺมาสฺสํ กปฺลลฺลํ ขาทนต์ํ ทิสฺวา ตตฺถ ปิปาสํ อุปฺปาเทตฺวา อตฺตโน ชมฺรํ คนฺตวา จินฺตสิ “สจฺหา กปฺลลฺลํ ขาทิตฺถกาโมมฺหิติ วกฺขามิ, พหุ มยา สหฺชิตฺวา ขาทิตฺถกามา ภวิสฺสนฺติ, เอวํ เม พหฺนฺติ ติลตณฺฑุลสฺสปิผาณิตาทีนํ ปริภุชฺยัง คมิสฺสนฺติ, น กสฺสจฺจิ กเถสฺสามิตฺติ ตณฺหํ อธิวาเสนฺโต จรติ ๑

ก็ในวันอันมีในก่อน (แต่วัน) นั้น (อ. เศรษฐี) นั้น ไปแล้ว สูพระราชวัง เพื่ออันบำรุง ซึ่งพระราชอา กระทำแล้ว ซึ่งการบำรุง ซึ่งพระราช มาอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งมนุษย์ผู้อยู่ในชนบท ผู้อันความหิวแผดเผาแล้ว คนหนึ่ง ผู้เคี้ยวกินอยู่ ซึ่งขนมกุมมาส

ซึ่งชนมเบื่อง ยังความกระหาย (ในชนม) นั้น ให้เกิดขึ้นแล้ว ไปแล้ว สู่เรือน ของตน คิดแล้ว ว่า “ถ้าว่า อ. เรา จักกล่าว ว่า ‘(อ. เรา) เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเคี้ยวกิน ซึ่งชนมเบื่อง ย่อมเป็น’ ดังนี้ไซ้, (อ. ชน ท.) ผู้มาก เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเคี้ยวกิน กับ ด้วยเรา จักเป็น, (ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนั้น (มีอยู่), (อ. วัตถุ ท.) มีงาและข้าวสารและเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น อัน มาก ของเรา จักถึง ซึ่งความสิ้นไปรอบ, (อ. เรา) จักไม่บอก แก่ใคร ๆ” ดังนี้ ยังความอยาก ให้อยู่ทับอยู่ ย่อมเที่ยวไป ๑

โส คจฺจนเต (P31) คจฺจนเต กาล, อุปฺปณฺหุอุปฺปณฺหุชาโต ฌมฺนิสนฺถตคฺคโต ชาโต, ตโต ตณฺหํ อธิวเสตุ อสฺสโกนโต คพฺภํ ปวิสิทฺวา มณฺจํ อุปฺคยฺหิตฺวา นิปชฺชติ ๑

(อ. เศรษฐี) นั้น, ครั้นเมื่อกาล ไปอยู่ ไปอยู่, เป็นผู้มีความเลื่องขึ้นและความเลื่องขึ้นเกิดแล้ว เป็นผู้มีความระงับแล้ว ด้วยเส้นเอ็น เกิดแล้ว, ในลำดับนั้น (อ. เศรษฐี) นั้น ไม่อาจอยู่ เพื่ออันยังความอยาก ให้อยู่ทับ เข้าไปแล้ว สู่ห้อง นอนคู้ เข้าแล้ว ซึ่งเตียงน้อย ๑

เอวํ คโตปิ ชนฺหาณิเยน กสฺสจฺจิ กิณฺจि น กเถสิ ๑

(อ. เศรษฐี) แม้ผู้ถึงแล้ว (ซึ่งความทุกข์) อย่างนี้ ไม่กล่าวแล้ว (ซึ่งคำ) อะไร ๆ แก่ใคร ๆ เพราะความกลัวแต่อันเลื่อมไป แห่งทรัพย์ ๑

อถ นํ ภริยา อุปฺสงฺกมิทฺวา ปิณฺณํ ปริมชฺชิตฺวา “กินฺเต สามิ อผาสฺสกาหุติ ปุจฺจติ ๑

ครั้งนั้น อ. ภรรยา เข้าไปหาแล้ว (ซึ่งเศรษฐี) นั้น ลูบคลำแล้ว ซึ่งหลัง ถามแล้ว ว่า “ข้าแต่นาย (อ. ความทุกข์) มีไข้ความ สำราญ อะไร (มีอยู่) แก่ท่าน” ดังนี้ ๑

“น เม กิณฺจิ อผาสฺสกา อตฺถิติ ๑

(อ. เศรษฐี) กล่าวแล้ว ว่า “(อ. ความทุกข์) มีไข้ความสำราญ อะไร ๆ มีอยู่ แก่เรา หามิได้” ดังนี้ ๑

“กินฺนุ ไช เต ราชา กุปิโตติ ๑

(อ. ภรรยา ถามแล้ว) ว่า “อ. พระราชา กริ้วแล้ว ต่อท่าน หรือหนอแล” ดังนี้ ๑

“ราชาปิ เม น กุปฺปติติ ๑

(อ. เศรษฐี) กล่าวแล้ว ว่า “แม้ อ. พระราชา ย่อมไม่กริ้ว ต่อเรา” ดังนี้ ๑

“อถ กินฺเต ปุตฺตธิตฺตาหิ วา ทาสกมฺมกราหิ วา กิณฺจิ อมฺนาปํ กตํ อตฺถิติ ๑

(อ. ภรรยา ถามแล้ว) ว่า “(ครั้นเมื่อความเป็น) อย่างนั้น (มีอยู่), (อ. กรรม) อันไม่ยังใจให้เิบอาบ อะไร ๆ อันบุตรและ ธิดา ท. หรือ หรือว่า (อันชน ท.) มีทาสและกรรมกรเป็นต้น กระทำแล้ว แก่ท่าน มีอยู่ หรือ” ดังนี้ ๑

“เอวํรูปิ นตฺถิติ ๑

(อ. เศรษฐี) กล่าวแล้ว ว่า “(อ. กรรม) แม้อันมีอย่างนี้เป็นรูป ย่อมไม่มี” ดังนี้ ๑

“กิสฺมี ปน เต ตณฺหา อตฺถิตี ๑

(อ. ภรรยาก็ถามแล้ว) ว่า “ก็ อ. ความอยาก ในอะไร มีอยู่ แก่ท่าน (หรือ)” ดังนี้ ๑

เอวํ วุตฺเตปิ, ธนฺทานิภเยน กิณฺจิ อวตฺวา นิสฺสทฺโธว นินฺนชฺชิตฺติ ๑

(ครั้งเมื่อคำ) อย่างนี้ (อันภรรยา) แม้กล่าวแล้ว, (อ. เศรษฐี) ไม่กล่าวแล้ว (ซึ่งคำ) อะไร ๆ เพราะความกลัวแต่อันเสื่อมไปแห่งทรัพย์ เป็นผู้มิเสียออกแล้วเทียว (เป็น) นอนแล้ว ๑

อถ นํ ภริยา “กเถहि สามิ, กิสฺมี เต ตณฺหาตี อาห ๑

ครั้งนั้น อ. ภรรยา กล่าวแล้ว (กะเศรษฐี) นั้น ว่า “ข้าแต่ นาย (อ. ท่าน) จงบอก, อ. ความอยาก ในอะไร (มีอยู่) แก่ท่าน” ดังนี้ ๑

โส วจฺนํ ปรีคิณฺโตนฺโต วีย “อตฺถิ เม ตณฺหาตี อาห ๑

(อ. เศรษฐี) นั้น เป็นราวกว่ากลืนอยู่ ซึ่งคำ (เป็น) กล่าวแล้ว ว่า “อ. ความอยาก ของเรา มีอยู่” ดังนี้ ๑

“กิํ ตณฺหา สามิตี ๑

(อ. ภรรยา ถามแล้ว) ว่า “ข้าแต่ นาย อ. ความอยาก อะไร (มีอยู่ แก่ท่าน)” ดังนี้ ๑

“กปฺลลฺลพฺปวํ ขาทิตฺตูกาโมมฺหิตี ๑

(อ. เศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. เรา) เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเคี้ยวกิน ซึ่งขนมเบื้อง ย่อมเป็น” ดังนี้ ๑

“อถ กิณฺตถํ เม น กเถสิ, กิํ ตวํ ทลิตฺทโหสิ, อิทานิ สกฺลสฺสกุณฺณิกมฺวาสิณํ ปิโหนเก กปฺลลฺลพฺปเว ปจฺจิสฺสามิตี ๑

(อ. ภรรยา กล่าวแล้ว) ว่า “(ครั้งเมื่อความเป็น) อย่างนั้น (มีอยู่), (อ. ท่าน) ไม่บอกแล้ว แก่ดิฉัน เพื่อประโยชน์อะไร, อ. ท่าน เป็นคนขัดสน ย่อมเป็น หรือ, ในกาลนี้ (อ. ดิฉัน) จักทอด ซึ่งขนมเบื้อง ท. อันเพียงพอ (แก่ชน ท.) ผู้อยู่ในนิคม ชื่อว่าสักกระทั้งสิ้นโดยปกติ” ดังนี้ ๑

“กินฺเต เอเตหิ, อตฺตโน กมฺมํ กตฺวา ขาทิสฺสนฺติตฺติ ๑

(อ. เศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. ประโยชน์) อะไร ของเธอ (ด้วยชน ท.) เหล่านั้น, (อ. ชน ท. เหล่านั้น) กระทำแล้ว ซึ่งการงาน ของตน จักเคี้ยวกิน” ดังนี้ ๑

“เตนฺหิ เอกรจฺจวาสิณํ ปิโหนเก กปฺลลฺลพฺปเว ปจฺจิสฺสามิตี ๑

(อ. ภรรยา กล่าวแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ. ดิฉัน) จักทอด ซึ่งขนมเบื้อง ท. อันเพียงพอ (แก่ชน ท.) ผู้อยู่ในตรอกเดียวกัน โดยปกติ” ดังนี้ ๑

“ซานามํ ทํ ตว มหฺตุนฺณภาวนตี ๑

(อ. เศรษฐี กล่าวแล้ว) ว่า “อ. เรา ย่อมรู้ ซึ่งความที่แห่งเธอเป็นผู้มีทรัพย์มาก” ดังนี้ ๑

“อิมสฺมี เคหสามนฺเต สพฺเพสํ ปิโหนํ กตฺวา ปจามิตฺติ ๑

(อ. ภรรยาก็แล้ว) ว่า “(อ. ดิฉัน) จะทอด กระทำให้เป็นของเพียงพอ (แก่ชน ท.) ทั้งปวง ในที่ใกล้เคียงแห่งเรือน นี้”
ดังนี้ ๑

“ชานามหํ ทว มหฺชฌาสยภาวนติ ๑

(อ. เศรษฐี ก็แล้ว) ว่า “อ. เรา ย่อมรู้ ซึ่งความที่แห่งเธอเป็นผู้มีอภัยภัยใหญ่” ดังนี้ ๑

“เตนหิ เต ปุตฺตทารมตฺตสฺเสว ปิโหนํ กตฺวา ปจามิตฺติ ๑

(อ. ภรรยาก็แล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ. ดิฉัน) จะทอด กระทำให้เป็นของเพียงพอ (แก่ปิยชน) ผู้สีกว่าบุตรและทาระ
ของท่านนั้นเทียว” ดังนี้ ๑

“กินฺเต เอเตหิตฺติ ๑

(อ. เศรษฐี ก็แล้ว) ว่า “(อ. ประโยชน์) อะไร ของเธอ (ด้วยชน ท.) เหล่านั้น” ดังนี้ ๑

“กึ ปน ตฺยฺหฺมจ มยฺหฺมจ ปิโหนํ กตฺวา ปจามิตฺติ ๑

(อ. ภรรยาก็แล้ว) ว่า “กึ (อ. ดิฉัน) จะทอด กระทำให้เป็นของเพียงพอ แก่ท่านด้วย แก่ดิฉันด้วย หรือ” ดังนี้ ๑

“ตฺวํ กึ กริสฺสสฺสิตฺติ ๑

(อ. เศรษฐี ก็แล้ว) ว่า “อ. เธอ จักกระทำ เพราะเหตุไร” ดังนี้ ๑

“เตนหิ เอกกสฺสฺเสว เต ปิโหนํ กตฺวา ปจามิตฺติ ๑

(อ. ภรรยาก็แล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ. ดิฉัน) จะทอด กระทำให้เป็นของเพียงพอ แก่ท่าน ผู้ผู้เดียวเท่านั้นเทียว” ดังนี้
๑

“อิมสฺมี จาเน ปจฺจมาเน, พหุ ปจฺจาสีสฺสนฺติ, สกฺลตฺถนฺสุเล จเปตฺวา ภินฺนตฺถนฺสุเล จ (P32) อุทฺธนฺกปฺลลาณี จ
อาทาย โถกํ ขีรสฺสปฺปิมฺฐวณฺตีตฺถนฺจ คเหตฺวา สตฺตมฺภูมิกสฺส ปาสาทสฺส อุปริมตลํ อารุหฺม ปจ, ตตฺถาหํ เอกโกว
นีสิตฺติวาทา ทิสฺสามิตฺติ ๑

(อ. เศรษฐี ก็แล้ว) ว่า “(ครั้นเมื่อชนม) (อันเธอ) ทอดอยู่ ในที่ นี้, (อ. ชน ท.) ผู้มาก ย่อมหวังเฉพาะ, (อ. เธอ) เว้น
แล้ว ซึ่งข้าวสารทั้งสิ้น ท. ถือเอาแล้ว ซึ่งข้าวสารอันหักแล้ว ท. ด้วย ซึ่งเตาและกระบือ ท. ด้วย ด้วย ถือเอาแล้ว ซึ่ง
น้ำมันและเนยใสและน้ำผึ้งและน้ำอ้อย อันหน้อยหนึ่งด้วย ขึ้นแล้ว สู่พื้นอันมีในเบื้องบน แห่งปราสาท อันประกอบแล้ว
ด้วยชั้นเจ็ด จงทอด, อ. เรา ผู้ผู้เดียวเทียว จักนั่งเคี้ยวกิน (ในที่) นั้น” ดังนี้ ๑

สา “สาธฺตฺติ ปฏิสฺสฺสนฺติวาทา คเหตฺพํ คาหาเปตฺวา ปาสาทํ อารุหฺม ทาลียํ วิสฺสชฺเชตฺวา เสฏฺฐี ปกฺโกสาเปลิ ๑

(อ. ภรรยาก็แล้ว) นั้น พึงตอบแล้ว ว่า “อ. ดิฉัน” ดังนี้ (ยังบุคคล) ให้ถือเอาแล้ว (ซึ่งวัตถุ) อัน (อันบุคคล) พึงถือเอา ขึ้นแล้ว
สู่ปราสาท ไฉ่แล้ว ซึ่งนางทาสี ท. (ยังบุคคล) ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งเศรษฐี ๑

โส อาทิตฺโต ปฏฺจาย ทวารานิ ปิพฺพนโต สพฺพทวารेषุ สฺวฉิมฺภิกานิ ทตฺวา สตฺตมํ ตลํ อภิวํชิตฺวา ตตฺถปิ ทวารํ
ปิพฺหิตฺวา นิสฺสีทิ ๑

(อ. เศรษฐี) นั้น ปิดอยู่ ซึ่งประตู ท. จำเดิม แต่ต้น ให้แล้ว ซึ่งกลอนและลิ้ม ท. ในประตูทั้งปวง ท. ขึ้นเฉพาะแล้ว ลูฟั่น
ที่เจ็ด ปิดแล้ว ซึ่งประตู นั่งแล้ว (ณ ชั้นที่เจ็ด) แม้นั้น ๑

ภริยาปิสุส อุกฺกเณ อคฺคิ ชาเลตฺวา กปฺลลํ อาโรเปตฺวา ปุเว ปจิตฺตํ อารภิ ๑

แม่ อ. ภรรยา (ของเศรษฐี) นั้น ยังไฟ ให้โพลงแล้ว ในเตา ยกขึ้นแล้ว ซึ่งกระเบื้อง เริ่มแล้ว เพื่ออันทอด ซึ่งขนม ท. ๑

อถ สตฺถา ปาโถว มหาโมคฺคัลลานตฺเถโร อามนฺเตสิ “เอโส โมคฺคัลลาน ราชคหฺสฺส อวิหฺวเร สกฺกณิกเม มจฺจิริเสฏฺฐิ กปฺลปฺปเว ขาทิสฺสามีติ อณฺเณสํ ทสฺสนาเยน สตฺตมฺมิเก ปาสาเท กปฺลปฺปเว ปาจาเปติ, ตฺวํ ตตฺถ คนฺตฺวา เสฏฺฐิ ทเมตฺวา นิพฺพิเสวณํ กตฺวา อุโปปิ ขายปติเก ปฺปเว จ ขีรสปิรมฺมรฺฐาณิตานิ จ คาหาเปตฺวา อตฺตโน พเลน เขตฺวานํ อานะหิ; อชฺชาหํ ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สหฺมึ วิหาเรยว นิสฺสิทิสฺสามิ, ปฺปเวเหว ภตฺตกิจฺจํ กริสฺสามีติ อาหา ๖

ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสเรียกมาแล้ว ซึ่งพระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ ในเวลาเช้าเที่ยว ตรัสแล้ว ว่า “ดูก่อนโมคคัลลานะ อ. เศรษฐีผู้มีความตระหนี่ ในนิคมชื่อว่าสักกระ อันไม่ไกล แห่งพระนครชื่อว่าราชคฤห์ นั้น (คิดแล้ว) ว่า ‘(อ. เรา) จักเคี้ยวกิน ซึ่งขนมเบื้อง ท.’ ดังนี้ (ยังภรรยา) ให้ทอดอยู่ ซึ่งขนมเบื้อง ท. ในปราสาท อันประกอบแล้วด้วยชั้น เจ็ด เพราะความกลัวแต่อันเห็น (แห่งชน ท.) เหล่าอื่น, อ. เธอ ไปแล้ว (ในที่) นั้น ทรมานแล้ว ซึ่งเศรษฐี กระทำแล้ว ให้เป็นผู้มีความเสพผิดออกแล้ว ยังเมียและผัว ท. แม้ทั้งสอง ให้ถือเอาแล้ว ซึ่งขนม ท. ด้วย ซึ่งน้ำมันและเนยใสและ น้ำผึ้งและน้ำอ้อย ท. ด้วย จึงนำมา สู่พระวิหารชื่อว่าเชตวัน ด้วยกำลัง ของตน, ในวันนี้ อ. เรา จักนั่ง ในวิหารนั้นเที่ยว กับ ด้วยรอยแห่งภิกษุ ท. ห้า, อ. เรา จักกระทำ ซึ่งกิจด้วยภักดิ์ ด้วยขนม ท. นั้นเที่ยว” ดังนี้ ๖

เถโรปิ “สาธุ ภนฺเตติ สตฺถุ วจนํ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ตาวเหว อิทธิพฺเลน ตํ นิคมํ คนฺตฺวา ตสฺส ปาสาทสฺส สึหปฺนฺชรวาเร สุนฺนิวโต สุปารุโธ อากาเส เอว มณฺธิรูปํ วิย อฏฺฐาลิ ๖

แม้ อ. พระเถระ รับพร้อมเฉพาะแล้ว ซึ่งพระดำรัส ของพระศาสดา ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. ดีละ” ดังนี้ ไปแล้ว สุนนิคม นั้น ด้วยกำลังแห่งฤทธิ์ ในขณะนั้นนั้นเที่ยว ผู้นั่งดีแล้ว ผู้ห่มดีแล้ว ได้ยืนอยู่แล้ว ที่ประตูแห่งสิหบัญชร ของปราสาท นั้น รวากะ อ. รูปแห่งแก้วมณี (ลอยอยู่) ในอากาศนั้นเที่ยว ๖

มหาเสฏฺฐิโน เถโร ทิสฺวา ว พหฺมมฺสํ กมฺปิ ๖

อ. เนื้อแห่งหัวใจ ของมหาเศรษฐี หวนไหวแล้ว เพราะเห็น ซึ่งพระเถระเที่ยว ๖

โส “อหํ เอวรฺุพานฺเวยว ภเยน อิมํ จานํ อาคโต, อยฺยจฺ อาคนฺตฺวา วาตฺพานฺทฺวาเร จิตฺติ คเหตพฺพคฺคฺคณฺโ อปสฺสนฺโต อคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺตโลณสฺสขฺวา วิย โรเสนฺโต (P33) ตฺมฺมฏฺฐายนฺโต เอวมาห “สมณ อากาเส จตฺวา ก็ ลภิสฺสสิ, อากาเส อปเท ปทํ ทสฺเสตฺวา จงฺกมนฺโตปิ เนว ลภิสฺสสิติ ๖

(อ. เศรษฐี) นั้น (คิดแล้ว) ว่า “อ. เรา เป็นผู้มาแล้ว สู่ที่ นี้ เพราะความกลัว (ต่อชน ท.) ผู้มีอย่างนี้เป็นรูปนั้นเที่ยว (ย่อมเป็น), ก็ (อ. สมณะ) นี้ มาแล้ว ยืนแล้ว ที่ประตูแห่งช่องเป็นที่ดื่มกินซึ่งลม” ดังนี้ เมื่อไม่เห็น (ซึ่งวัตถุ) เป็นเครื่อง ถือเอาอันตนพึงถือเอา โกรธอยู่ ประพติดตัญจะอยู่ รวากะ อ. ก้อนแห่งเกล็ดอันบุคคลใส่เข้าแล้ว ท. ในไฟ กล่าวแล้ว อย่างนี้ ว่า “แน่สมณะ (อ. ท่าน) ยืนอยู่แล้ว ในอากาศ จักได้ ซึ่งอะไร, (อ. ท่าน) แม้จกรรมแสดงอยู่ ซึ่งรอยเท้า ในอากาศ อันมีรอยเท้าหามีได้ จักไม่ได้มันเที่ยว” ดังนี้ ๖

เถโร ตสฺมึเวยว จาเน อปฺราปรํ จงฺกมิ ๖

อ. พระเถระ จกรรมแล้ว ไป ๆ มา ๆ ในที่ นั้นนั้นเที่ยว ๖

เสฏฺฐจิตฺตํ “จกฺกมนฺโต กิ ลภิสฺสสฺส, อากาเส ปลฺลวงฺเกน นิสฺสํโตนฺตํ น ลภิสฺสสฺสเยวาทิ อาท ๑

อ. เศรษฐี กล่าวแล้ว ว่า “(อ. ท่าน) จกฺกมนฺตํ จกฺกได้ ซึ่งอะไร, (อ. ท่าน) แม้นั่งอยู่ โดยบัลลังก์ ในอากาศ จกฺกไม่ได้มัน เทียว” ดังนี้ ๑

เถโร ปลฺลวงฺกํ อากุชิตฺวา นิสฺสํ ๑

อ. พระเถระ นั่งคู้เข้าแล้ว ซึ่งบัลลังก์ ๑

อถ น “อากาเส นิสฺสํโน กิ ลภิสฺสสฺส, อากนฺตฺวา วตฺตปณฺณมฺมาเร จิตฺตํ น ลภิสฺสสฺสเยวาทิ อาท ๑

ครั้งนั้น (อ. เศรษฐี) กล่าวแล้ว (กะพระเถระ) นั้น ว่า “(อ. ท่าน) นั่งแล้ว ในอากาศ จกฺกได้ ซึ่งอะไร, (อ. ท่าน) แม้มานั่ง ยืนอยู่แล้ว ที่ธรณีแห่งช่องเป็นที่ยึดกันซึ่งลม จกฺกไม่ได้” ดังนี้ ๑

เถโร อุมฺมาเร อุกฺกาสํ ๑

อ. พระเถระ ได้ยืนอยู่แล้ว ที่ธรณี ๑

อถ น “อุมฺมาเร จิตฺตํ กิ ลภิสฺสสฺส, ฐมฺยาณฺตํ น ลภิสฺสสฺสเยวาทิ อาท ๑

ครั้งนั้น (อ. เศรษฐี) กล่าวแล้ว (กะพระเถระ) นั้น ว่า “(อ. ท่าน) ยืนอยู่แล้ว ที่ธรณี จกฺกได้ ซึ่งอะไร, (อ. ท่าน) แม้ประพฤติ เพียงดั่งควันอยู่ จกฺกไม่ได้มันเทียว” ดังนี้ ๑

เถโรปิ ฐมฺยาณํ ๑

แม้ อ. พระเถระ ประพฤติเพียงดั่งควันแล้ว ๑

สกลปาสาทิ เอกฐมฺ อโหสิ ๑

อ. ปราสาททั้งสี่ เป็นปราสาทมีควันเป็นอันเดียวกัน ได้เป็นแล้ว ๑

เสฏฺฐจิตฺตํ อุกฺกสินฺ อุกฺกสินฺ วิชฺฌนกาโล วิย อโหสิ ๑

(อ. กาล นั้น) เป็นราวกว่ากาลเป็นที่แห่ง ซึ่งนัยนตา ท. ของเสฏฺฐจิตฺตํ ด้วยเข็ม ได้เป็นแล้ว ๑

เคหฺพณฺณนฺนํ ตํ “ปชฺชนฺตํ น ลภิสฺสสฺสเยวาทิ อวตฺวา “อํ สมณฺโณ สุภฺจฺจ ลคฺโค อลฺลทฺธา น คมฺมสฺสตี, เอกมฺมสฺส ปุวฺว ทาเปสฺสสํมิตฺติ ภริยํ อาท “ภทฺเท เอกํ ชุทฺทกฺกํ ปจฺจิตฺวา สมณฺณสฺส ทตฺวา อุกฺกโยเชหิ นนฺติ ๑

(อ. เศรษฐี) ไม่กล่าวแล้ว ว่า “(อ. ท่าน) แม้อโหสิอยู่ จกฺกไม่ได้” ดังนี้ (กะพระเถระ) นั้น เพราะความกลัวแต่อันใหม่ซึ่งเรือน (คิดแล้ว) ว่า “อ. สมณะ นี้ ช้องแล้ว ด้วยดี ไม่ได้แล้ว จกฺกไม่ไป, (อ. เรา) (ยังภรรยา) จกฺกให้ให้ ซึ่งขนม ขึ้นหนึ่ง (แก่สมณะ) นั้น” ดังนี้ กล่าวแล้ว กะภรรยา ว่า “แม่นางผู้เจริญ (อ. เธอ) ทอดแล้ว ซึ่งขนมขึ้นเล็ก ขึ้นหนึ่ง ให้แล้ว แก่สมณะ จงส่งไป (ซึ่งสมณะ) นั้น” ดังนี้ ๑

สา โถกเภา ปิฏฺฐํ กปฺลปาทิยํ ปกฺขิปี ๑

(อ. ภรรยา) นั้น ใส่เข้าแล้ว ซึ่งแบ่ง หน้อยหนึ่งนั้นเทียว ในถาดแห่งกระเบื้อง ๑

มหาปุโหว หุตฺวา สกลปาทิ ปุเรตฺวา อุทฺธมาโต อฏฺฐาลิ ๑

(อ. ขนม) เป็นขนมขึ้นใหญ่ เป็น พองขึ้นแล้ว ยังถาดทั้งสิ้น ให้เต็ม ได้ตั้งอยู่แล้ว ๑

เสฏฺฐิ ตํ ทิสฺวา “พฬุ ตยา ปิฏฺฐํ คหิตํ ภวิสฺสตีติ, สยเมว ทพฺพิกณฺเณน โถกํ ปิฏฺฐํ คเหตุวา ปกฺขิปี ๑

อ. เศรษฐี เห็นแล้ว (ซึ่งขนม) นั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “อ. แบ่ง อันมาก เป็นแบ่งอันธอถือเอาแล้ว จักเป็น” ดังนี้ ถือเอาแล้ว ซึ่งแบ่ง หน้อยหนึ่ง ด้วยมูมแห่งทัพพี ใส่เข้าแล้ว เองนั้นเทียว ๑

ปุโหว ปุริมปุโหวโต มหนตฺตโร ชาโต ๑

อ. ขนม เป็นขนมใหญ่กว่า กว่าขนมอันมีมาก่อน เกิดแล้ว ๑

เอวํ ยํ ยํ ปจติ, โส โส มหนตฺมหนฺโตว โหติ ๑

(อ. เศรษฐี) ย่อมทอด (ซึ่งขนม) ใด ใด อย่างนี้, (อ. ขนม) นั้น นั้น เป็นขนมทั้งใหญ่ทั้งใหญ่เทียว ย่อมเป็น ๑

โส นิพฺพิโน ภาริยํ อาท “ภทฺเท อิมสฺส เอกํ ปุวํ เทหิติ ๑

(อ. เศรษฐี) นั้น เมื่อหน่ายแล้ว กล่าวแล้ว ภรรยา ว่า “แะนางผู้เจริญ (อ. เธอ) จงให้ ซึ่งขนม ขึ้นหนึ่ง (แก่สมณะ) นี้” ดังนี้ ๑

ตสฺสา ปจฺฉิโต เอกํ คณฺหนฺติยา, สพฺเพ เอกापฺพธา อลฺลียิสฺสุ ๑

(เมื่อภรรยา) นั้น ถือเอาอยู่ (ซึ่งขนม) ขึ้นหนึ่ง จากกระเช้า, (อ. ขนม ท.) ทั้งปวง เป็นของเนื่องเป็นอันเดียวกันแล้ว (เป็น) ติดกันแล้ว ๑

สา เสฏฺฐิ อาท “สามิ สพฺเพ ปุวา เอกापฺพธา, วิสฺสุ กาคฺตุํ น สกฺโกมิติ ๑

(อ. ภรรยา) นั้น กล่าวแล้ว กะเศรษฐี ว่า “ข้าแต่ นาย อ. ขนม ท. ทั้งปวง เป็นของเนื่องเป็นอันเดียวกันแล้ว (ย่อมเป็น), (อ. ดิฉัน) ย่อมไม่อาจ เพื่ออันกระทำ แยกกัน” ดังนี้ ๑

“อหํ กริสฺสามิติ โสปี (P34) กาคฺตุํ นาสกฺขิ ๑

(อ. เศรษฐี) แม่นั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “อ. เรา จักกระทำ” ดังนี้ ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันกระทำ ๑

อุโปปี ชนา โกฏฺธิยํ คเหตุวา กพฺพนฺตปิ วิโยเชตฺตุํ นาสกฺขิสฺสเภา ๑

อ. ชน ท. แม้ทั้งสอง แม้จับแล้ว ที่ปลาย คร้ามายอยู่ ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันให้แยกกันนั้นเทียว ๑

อถสส ปุเวหิ สทธี วายมนตสเสว สรีโรโต เสทา มจจิสฺส, ปิปาสา อุปจจิซฺชิ ฯ

ครั้งนั้น (เมื่อเศรษฐี) นั้น พยายามอยู่ กับ ด้วยชนม ท. นั้นเที่ยว, อ. เหงื่อ ท. ไหลออกแล้ว จากศีรษะ, อ. ความกระหาย เข้าไปขาดแล้ว ฯ

ตโต ภริยํ อาห “ภทเท น เม ปุเวหิ อตฺโถ, สมณสฺส เทหิตี ฯ

ในลำดับนั้น (อ. เศรษฐี) กล่าวแล้ว กะภรรยา ว่า “แนะนำผู้เจริญ อ. ความต้องการ ด้วยชนม ท. (มีอยู่) แก่เรา หามิได้, (อ. เธอ) จงให้ แก่สมณะ” ดังนี้ ฯ

สา ปจฺฉิ อาทาย เถรํ อุปสงฺกมิ ฯ

(อ. ภรรยา) นั้น ถือนำแล้ว ซึ่งกระเช้า เข้าไปหาแล้ว ซึ่งพระเถระ ฯ

เถโร อุภินฺหเปิ ธมฺมํ เทเสสิ, ตินฺนํ รตนานํ कुณํ กเถสิ, “อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยฺยฺจนฺติ ทินฺนทานาทีนํ ผลํ คคณตเล จนฺทํ วิย ทสฺเสสิ ฯ

อ. พระเถระ แสดงแล้ว ซึ่งธรรม (แก่เมียและผัว ท.) แม่ทั้งสอง, กล่าวแล้ว ซึ่งคุณ แห่งรัตนะ ท. สาม, แสดงแล้ว ซึ่งผล (แห่งกุศล ท.) มีทานอันบุคคลถวายแล้วเป็นต้น ว่า “(อ. ทาน) อัน (อันบุคคล) ให้แล้ว มีอยู่, (อ. ยัญ) อัน (อันบุคคล) บูชาแล้ว มีอยู่” ดังนี้ (กระทำ) ให้เป็นราวกะว่าพระจันทร์ ในพื้นแห่งท้องฟ้า ฯ

ตํ สุตฺวา ปสฺนฺนจิตฺโต เสฏฺฐิ “ภนฺเต อาคฺคฺชฺวา อิมสฺมิ ปลฺลนฺเก นิสิตฺวา ปริญฺญชฺชติ อาห ฯ

(อ. เศรษฐี) ฟังแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น ผู้มีจิตเลื่อมใสแล้ว กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ. ท่าน) มาแล้ว นั่งแล้ว บนบัลลังก์ นี้ ขอจงฉัน” ดังนี้ ฯ

เถโร “มหาเสฏฺฐิ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ‘ปุเว ชาทิสฺสามิติ ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สทธี วิหาเร นิสินฺโน; ตุมฺหากํ รุจฺฉิยา สติ, เสฏฺฐิ ภริยํ ปุเว จ ชีราทีนํ จ คณฺหาเปถ, สตฺถุ สนฺติกํ คมิสฺสามาติ อาห ฯ

อ. พระเถระ กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนมหาเศรษฐี อ. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับนั่งแล้ว ในวิหาร กับ ด้วยร้อยแห่งภิกษุ ท. ห้า (ด้วยอันทรงดำริ) ว่า ‘(อ. เรา) จักเคี้ยวกิน ซึ่งชนม ท.’ ดังนี้, ครั้นเมื่อความพอใจ แห่งท่าน ท. มีอยู่, ดูก่อนเศรษฐี (อ. ท่าน) ยังภรรยา จงให้ถือเอา ซึ่งชนม ท. ด้วย (ซึ่งวัตถุ ท.) มีน้ำนมเป็นต้น ด้วย, (อ. เรา ท.) จักไป สู่สำนัก ของพระศาสดา” ดังนี้ ฯ

“กทํ ปน ภนฺเต เอตฺรหิ สตฺถาติ ฯ

(อ. เศรษฐี ถามแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ อ. พระศาสดา (ย่อมประทับอยู่) (ในที่) ไหน ในกาลนี้” ดังนี้ ฯ

“อีโต ปญฺจจตฺตาฬิโยชนมฺมตฺถเก เชตฺวนวิหาเร เสฏฺฐิจิตฺติ ฯ

(อ. พระเถระ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนเศรษฐี (อ. พระศาสดา ย่อมประทับอยู่) ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน ในที่สุดแห่งโยชน สี่สิบห้า (แต่ที่) นี้” ดังนี้ ฯ

“ภนเต กาล์ อนติกุกมิตวา เอตตัก อทธาน์ กถ์ คมัสสามาติ ๑

(อ. เสรฐฐี กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ. เรา ท.) จักไป สู่ทางไกล อันมีประมาณเท่านี้ ไม่ก้าวล่วง ซึ่งกาล อย่างไร”
ดังนี้ ๑

“มหาเสฏฐิ ตุมหากั รุจิยา สติ, อหัง โว อตฺตโน พเลน เนสสามิ; ตุมหากั ปาสาเท โสปานสีสั อตฺตโน จาเน
เอว ภวิสฺสติ, โสปานปริโยสานัง ปน เชตวนทวารโกฏฐเก ภวิสฺสติ, อุปริปาสาหา เหมจจาโตรณกาลมตฺเตเนว เชตวนัง
เนสสามีสติ ๑

(อ. พระเถระ กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาเสฐฐี ครั้นเมื่อความชอบใจ แห่งท่าน ท. มีอยู่, อ. เรา จักนำไป ซึ่งท่าน ท.
ด้วยกำลัง ของตน, อ. ห้วแห่งบันได ในปราสาท ของท่าน ท. จักมี ในที่ ของตนนั้นเทียว, แต่ว่า อ. ที่สุดลงรอบแห่ง
บันได จักมี ที่ซุ้มแห่งประตูของพระวิหารชื่อว่าเชตวัน, (อ. เรา) จักนำไป สู่พระวิหารชื่อว่าเชตวัน (โดยกาล) ลักว่ากาล
เป็นที่ข้ามลงในภายใต้ จากเบื้องบนแห่งปราสาทนั้นเทียว” ดังนี้ ๑

โส “สาธุ ภนเตติ สมปฏิจฺฉิ ๑

(อ. เสรฐฐี) นั้น รับพร้อมเฉพาะแล้ว ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. ดีละ” ดังนี้ ๑

เถโร โสปานสีสั ตตฺเถว กตฺวา “โสปานปาทุมุลั เชตวนทวารโกฏฐเก โหตุติ อธิฏฐาสิ ๑

อ. พระเถระ กระทำแล้ว ซึ่งห้วแห่งบันได (ในที่) นั้นนั้นเทียว อธิษฐานแล้ว ว่า “อ. โคนแห่งเชิงแห่งบันได จงมี ที่ซุ้มแห่ง
ประตูของพระวิหารชื่อว่าเชตวัน” ดังนี้ ๑

ตเถว อโหสิ ฯ เถโร เสฏฺฐิณฺจ ภริยณฺจ อุปรีปาสาทา (P35) เหมจฺจาโอตรณกาลโต ชีปฺปตรํ เชตวนํ สมฺปาเปสิ
 ฯ เต อุโฆปิ สตุถารํ อุปสงฺกมิตฺวา กาลํ อาโรเจสฺสุ ฯ สตุถา ภตฺตคฺคํ ปวิสิตฺวา ปณฺณตตฺตพฺพุทฺธาสเน นิสิตฺติ สทฺธิ
 ภิกฺขุสงฺฆเมว ฯ มหาเสฏฺฐิ พุทฺธปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทกฺขิณฺเททํ อทาสิ ฯ ภริยา ตถาคตสฺส ปตฺเต ปุวํ ปติฏฺฐา
 เปสิ ฯ มหาเสฏฺฐิปี ภริยาย สทฺธิ ยาวทตฺถํ ปุวํ ขาทิ ฯ ปุวานํ ปรีโยสานเมว น ปณฺณายติ ฯ สกลวิหारे
 ภิกฺขุนณฺจ วิฆาสาทานณฺจ ทินฺเนสุปิ, ปรียนฺโต น ปณฺณายเตว ฯ “ภนฺเต ปุวา ปริกฺขยํ น คจฺจนฺตํติ ภควโต
 อาโรเจสฺสุ ฯ “เตนทฺติ เชตวนทวารโกฏฺฐเก จทฺเททาทิ อาท ฯ เต ทวารโกฏฺฐกสฺส อวิหฺเร ปพฺพการุจฺจาเน จทฺทยีสฺสุ
 ฯ อชฺชปิ ตํ จานํ “กปฺลลุปฺพพฺพการณฺเตว ปณฺณายติ ฯ มหาเสฏฺฐิ สห ภริยาย ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอ
 กมนฺตํ อฏฺฐาลิ ฯ ภควา อนฺุโมหนํ อกาลิ ฯ อนฺุโมหนาวสาเน อุโฆปิ โสตาปตฺติฬเล ปติฏฺฐาย สตุถารํ วนฺทิตฺวา
 ทวารโกฏฺฐเก โสปถนํ อารุยฺห อตฺตโน ปาสาเทยว ปติฏฺฐทิสฺสุ ฯ ตโต ปฏฺฐาย เสฏฺฐิ อสฺสิติโกฏฺฐิณํ พุทฺธสฺสเน
 ยว วิภิกฺกิ ฯ ปุณฺทิวเส สายณฺหสมเย ธมฺมสภายํ สนนฺิปปิตฺตา ภิกฺขุ “ปฺลสฺถาสุ มหาโมคฺคัลลานตฺเถรสฺส อาณ
 ภาวํ, อนฺุปฺพหจฺจ นาม สทฺธํ อนฺุปฺพหจฺจ โภเค มจฺฉริเสฏฺฐิ มฺหุตฺเตน ทมิตฺวา นิพฺพิเสวณํ กตฺวา ปุเว คาหาเปตฺวา
 เชตวนํ อาเนตฺวา สตุถ สมฺมุขํ กตฺวา โสตาปตฺติฬเล ปติฏฺฐาเปสิ, อโห มหานฺุภาโว เถโรติ เถรสฺส คุณณฺถํ กเถ
 ตา นิสิตฺทิสฺสุ ฯ สตุถา ทิพฺพาย โสตธาตฺยา ภิกฺขุนํ กถํ สุตฺวา (P36) อาคนฺุตฺวา “กาย นฺุตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรทฺติ
 กถาย สนนฺิสิณฺนาติ ปฺจุจฺจิตฺวา, “อิมาย นามาทิ วุตฺเต, “ภิกฺขเว กุลทมนฺเกน นาม ภิกฺขุนา อนฺุปฺพหจฺจ สทฺธํ อนฺุปฺพหจฺจ
 โภเค กุสํ อภิเลตฺวา อวิเทเจตฺวา ปุพฺพโต เรณฺุ คณฺหนฺเตน รมเรน วิย อุปสงฺกมิตฺวา พุทฺธคฺคณํ ชานาเปตฺพพํ,
 ตาทิสํ มม ปฺตุโต โมคฺคัลลานติ เถโร ปสฺสิตฺวา อิมํ คาถมาท “ยถาปิ รมโร ปุพฺพํ วนฺณคณฺธํ อเหจฺยํ ปเลติ
 รสฺมาทาย; เอวํ คาเม มฺเณ จเรติ ฯ ตตฺถ “ภมโรติ: ยากาจิ มรฺฐกรชาติ ฯ ปุพฺพนฺติ: ปุพฺพารามे จรณฺโต ปุพฺพณฺจ
 วนฺณณฺจ คณฺธณฺจ อเหเจนฺโต อวินาเสนฺโต จรตฺติติ อตฺถโธ ฯ ปเลตฺติติ: เอวํ จริตฺวา ยาวทตฺถํ รสํ ปิวิตฺวา อปรมฺปิ
 มรฺฐกรณฺตถาย อาทาย ปเลติ ฯ โส เอกํ วนคหนํ อชฺโฆเคาเหตฺวา เอกสฺมี รุกฺขสฺสึเร ตํ รขมิสฺสํ รสํ จเปตฺวา
 อนฺุปฺพพฺเพน มรฺฐรํ มรฺฐํ โกโรติ; น ตสฺส ปุพฺพารามे จริตฺตปฺพจฺยา ปุพฺพํ วนฺณคณฺธํ วาสสํ วิคจฺจติ, อถโข สพฺพ
 ปากติเกว โหติ ฯ เอวํ คาเม มฺเณ จเรติ: เอวํ เสชาเสชเภาโ อนาคาริยมนฺิ กุลปฏฺธิปาฎฺฐิยา คาเม ภิกฺขํ คณฺหน
 โต จรตฺติติ อตฺถโธ ฯ น ทิ ตสฺส คาเม จรณฺปฺพจฺยา กุลานํ สทฺธาหานิ วา โภคหานิ วา โหติ, สทฺธาปิ โภคาปิ
 ปากติกาวิ โหนฺติ; เอวํ จริตฺวา จ ปน นิภฺษมิตฺวา เสชฺชนฺิ ตาว พหิคาเม อุทกผาสูกุจฺจาเน สงฺฆาณฺิ (P37)
 ปณฺณายเปตฺวา นิสินฺโน อภฺษณณฺชนวนฺณปฏฺิจฺจาทนฺุตฺตมํสุปฺมาวเสน ปจฺจเวกฺขนฺโต ปิณฺทปาตํ ปรีภฺษิตฺวา ตถารูป
 วนสฺสณฺทํ อนฺุปวิสิตฺวา อชฺฉตฺติกมมฺมจฺจานํ สมฺมสนฺโต จตฺตาริ มคฺเค จตฺตาริ จ ผลานิ หตฺถคตฺตาเนว โกโรติ,
 อเสชฺชนฺิ ปน ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารมฺนุญฺชติ ฯ อยฺมสฺส รมเรน สทฺธิ มรฺฐกรณฺสริกฺขตา เวทิตฺพพา, อิทฺ ปน ชีณาส
 โว อธิปฺเปโต ฯ เทสฺนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติฬลาทินิ ปาปฺปณฺิสฺสุ ฯ สตุถา อิมํ ธมฺมเทสนํ วตฺวา อุตฺตริปี เถรสฺส
 คฺคณํ ปกาเสตฺุ “น ภิกฺขเว อิทาเนว โมคฺคัลลานเนน มจฺฉริเสฏฺฐิ ทมิโต, ปุพฺเพปิ นํ ทเมตฺวา กมฺมผลสมฺพณฺ्हํ ชา
 นาเปสิเอวาทิ อิมมตฺถํ ปกาเสนฺโต อตฺติตํ อาหริตฺวา “อุโฆ ขณฺชา, อุโฆ กุณฺนิ, อุโฆ วิสมจฺกฺขกา, อุณฺิณํ ปิพฺพกา
 สีสํ ; นาหํ ชานามิ อิลฺลิสฺสนฺติ อิมํ อิลฺลิสฺสาตํ กเถสิติ ฯ มจฺฉริโกสิยเสฏฺฐจิตฺตํ ฯ

----- (P38)

๖. ปาฐกถาชีวภาพ ๑ (๓๘)

“น ปเรส วิโลมานีติ อิมं ธรรมเทศนํ สุตถา สวตถียํ วิหรนโต ปาฐิกํ นาม อาชีวกํ อารพฺภ กเถสิ ฯ”

สวตถียํ กิร เอกา คหปตานี ปุตตภูจฺจาเน จเปตฺวา ปาฐิกํ นาม อาชีวกํ ปฏิชคฺคตี ฯ

ได้ยินว่า อ. หญิงผู้เป็นเจ้าแห่งเรือน คนหนึ่ง ในพระนครชื่อสวตถี ย่อมปฏิบัติ ซึ่งอาชีวก ชื่อว่าปาฐิกะ ตั้งไว้ในตำแหน่ง เพื่อดังบุตร ฯ

ตสฺसानนฺตรมเรสุ มนุสฺสา สตุฏฺฐ ธรรมเทศนํ สุตฺวา อาคนฺตฺวา “โอโห อจฺฉริยา พุทฺธานํ ธรรมเทศนาติ นานปฺปกาเรหิ พุทฺธคฺคเณ วณฺณนฺติ ฯ”

อ. มนุษย์ ท. ในเรือนอันมีระหว่างหามิได้ ท. (ของหญิงผู้เป็นเจ้าแห่งเรือน) นั้น ฟังแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนา ของพระศาสดา มาแล้ว ย่อมพรรณนา ซึ่งพระคุณของพระพุทธเจ้า ท. โดยประการต่าง ๆ ท. ว่า “โอ อ. พระธรรมเทศนา ของพระพุทธเจ้า ท. เป็นเทศนาน่าอัศจรรย์ (ย่อมเป็น)” ดังนี้ ฯ

สา พุทฺธานํ คุณณํ สุตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ธรรมํ โสตุกามา ตมตถํ อาชีวกสฺส กเถตฺวา “คจฺฉิสฺสามหํ พุทฺธสฺส สนฺติกํ อยุยาติ อาท ฯ”

(อ. หญิงผู้เป็นเจ้าแห่งเรือน) นั้น ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งคุณ ของพระพุทธเจ้า ท. เป็นผู้ใคร่เพื่ออันไป สู่วิหาร แล้วจึงฟัง ซึ่งธรรม (เป็น) บอกแล้ว ซึ่งเนื้อความ นั้น แก่อาชีวก กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า อ. ดิฉัน จักไป สู่สำนัก ของพระพุทธเจ้า” ดังนี้ ฯ

โส “มา คจฺฉาหิติ นิวาเรตฺวา ตํ ปุณฺปุณฺนํ ยาจมานมฺปิ นิวาเรสิ เอว ฯ”

(อ. อาชีวก) นั้น ห้ามแล้ว ว่า “(อ. ท่าน) จงอย่าไป” ดังนี้ ห้ามแล้ว (ซึ่งหญิงผู้เป็นเจ้าแห่งเรือน) นั้น แม้ผู้อ้อนวอนอยู่ บ่อย ๆ นั้นเทียว ฯ

สา “อยํ มม วิหารํ คนฺตฺวา ธรรมํ โสตุํ น เทติ, สตุฏฺฐารํ นิมนฺเตตฺวา อิธว ธรรมํ สุนฺธิสฺสามีติ สายณฺหสมเย ปุตฺตํ ปกโกสิตฺวา “คจฺฉ, สฺวาตนาเย สตุฏฺฐารํ นิมนฺเตหิติ เปเสสิ ฯ”

(อ. หญิงผู้เป็นเจ้าแห่งเรือน) นั้น (คิดแล้ว) ว่า “(อ. อาชีวก) นี้ ย่อมไม่ให้ เพื่ออันไป สู่วิหาร แล้วจึงฟัง ซึ่งธรรม แก่เรา, (อ. เรา) ทูลนิมนต์แล้ว ซึ่งพระศาสดา จักฟัง ซึ่งธรรม (ในที่) นี้แน่เทียว” ดังนี้ เรียกมาแล้ว ซึ่งบุตร ในสมัยเป็นที่ล้นไป แห่งวัน ส่งไปแล้ว (ด้วยคำ) ว่า “(อ. เจ้า) จงไป, (อ. เจ้า) จงทูลนิมนต์ ซึ่งพระศาสดา เพื่อภักตบรโหมคอันจะมีในวันพรุ่งนี้” ดังนี้ ฯ

โส คจฺฉนฺโต ปจฺมตฺรํ อาชีวกสฺส วสนฺนฺจฺจานํ คนฺตฺวา ตํ วนฺทิตฺวา นิสฺสีทิ ฯ

(อ. บุตร) นั้น เมื่อไป ไปแล้ว สู่ที่เป็นที่อยู่ ของอาชีวก ก่อนกว่า ไหว้แล้ว (ซึ่งอาชีวก) นั้น นั่งแล้ว ฯ

อถ น โส “กํ คจฺฉลิติ อาท ฯ”

ครั้งนั้น (อ. อาชีวก) นั้น กล่าวแล้ว (กะบุตร) นั้น ว่า “(อ. ท่าน) จะไป (ในที่) ไหน” ดังนี้ ๑

“มาตุ วจนเน สตุถาริ นิมนเตตุ คจจามิตี ๑

(อ. บุตร กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. กระผม) จะไป เพื่ออันทูลนิมนต์ ซึ่งพระศาสดา ตามคำ ของมารดา” ดังนี้ ๑

“มา ตสฺส สนฺติกํ คจจามิตี ๑

(อ. อาชีวก กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. เจ้า) จงอย่าไป สู่สำนัก (ของพระศาสดา) นั้น” ดังนี้ ๑

“อลํ อยุย, คจฺจิสฺสามหฺนติ ๑

(อ. บุตร กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า อ. อย่าเลย, อ. กระผม จักไป” ดังนี้ ๑

“เอตสฺส กตสฺสการํ อุโปปี ขาทิสฺสาม, มา คจจามิตี ๑

(อ. อาชีวก กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. เรา ท.) แม่ทั้งสอง จักเคียงกนิ ซึ่งสักการะ (อันมารดา ของเจ้า) กระทำแล้ว (แก่พระศาสดา) นั้น, (อ. เจ้า) จงอย่าไป” ดังนี้ ๑

“อลํ อยุย, มาตา เม ตชฺเชตฺสตีตี ๑

(อ. บุตร กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า อ. อย่าเลย, อ. มารดา จักคุกคาม ต่อกระผม” ดังนี้ ๑

“เตนหิ คจฺจ, คณฺหวา จ ปน นิมนเตตฺวา ‘อมฺหากํ เคหํ อสฺสกุจฺจาเน วา อสฺสกุวิธิยํ วา อสฺสกุเมเคน วา คณฺตพฺพนฺติ มา อาจิกฺข, สนฺติเก จิตฺโต วีย อญฺเณน (P39) มคฺเคน คจฺจโนโต วีย ปฺลยิตฺวา เอหิตี ๑

(อ. อาชีวก กล่าวแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ. เจ้า) จงไป, ก็แล (อ. เจ้า) ครั้นไปแล้ว นิมนต์แล้ว จงอย่าบอก ว่า ‘(อันพระองค์) พึงเสด็จไป สู่เรือน ของข้าพระองค์ ท. ในที่โน้น หรือ หรือว่า ในถนนโน้น หรือว่า โดยหนทางโน้น’ ดังนี้, (อ. เจ้า) เป็นราวกะว้ายืนอยู่แล้ว ในที่ใกล้ เป็นราวกะว้าไปอยู่ โดยหนทาง อื่น (เป็น) หนีไปแล้ว จงมา” ดังนี้ ๑

โส อาชีวกสฺส กถํ สุตฺวา สตุถุ สนฺติกํ คณฺหวา นิมนเตตฺวา อาชีวกเณ วุตฺตนิยาเมเนว สพฺพํ กตฺวา ตสฺส สนฺติกํ คณฺหวา “กิณฺเต กตฺนฺติ ปุญฺโจ” “สพฺพํ กถํ อยุยติ อาห ๑

(อ. บุตร) นั้น พังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของอาชีวก ไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา ทูลนิมนต์แล้ว กระทำแล้ว (ซึ่งกิจ) ทั้งปวง โดยทำนอง (แห่งคำ) อันอาชีวกกล่าวแล้วนั้นเที่ยว ไปแล้ว สู่สำนัก (ของอาชีวก) นั้น ผู้ (อันอาชีวก) ถามแล้ว ว่า “(อ. กรรม) อะไร อันเจ้า กระทำแล้ว” ดังนี้ กล่าวแล้ว ว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า (อ. กรรม) ทั้งปวง (อันกระผม) กระทำแล้ว” ดังนี้ ๑

“ภทฺทกนฺเต กถํ, ตสฺส กตสฺสการํ อุโปปี ขาทิสฺสามาติ วตฺวา ปุนทิวเส อาชีวกโก ปาโตว ตํ เคหํ อคฺมาลี ๑

อ. อาชีวก กล่าวแล้ว ว่า “(อ. กรรม) อันเจริญ อันเจ้า กระทำแล้ว, (อ. เรา ท.) แม่ทั้งสอง จักเคียงกนิ ซึ่งสักการะ (อันมารดา ของเจ้า) กระทำแล้ว (แก่พระศาสดา) นั้น” ดังนี้ ได้ไปแล้ว สู่เรือน นั้น ในเวลาเช้าเที่ยว ในวันรุ่งขึ้น ๑

ตํ คเหตุวา ปจฺจาคพฺเพ นิสฺสีทาเปสฺสุ ฯ

(อ. ชน ท. เหล่านั้น) พาเอาแล้ว (ซึ่งอาชีวก) นั้น (ยังอาชีวก) ใ้หนึ่งแล้ว ในภายหลังแห่งห้อง ฯ

ปฏฺวิสฺสกมฺมฺสฺสา ตํ เกหํ อลฺลโคมเยน อุลลิมฺปิตฺวา ลาชฺปะณฺจมานิ ปุพฺผานิ วิกฺกิริตฺวา สตฺถุ นิสฺสีทนฺตฺถาย มหารทํ อาสนํ ปณฺญาเปสฺสุ ฯ

อ. มนุสฺยผู้คู้้นเคย ท. เข้าไปนอนแล้ว ซึ่งเรือน นั้น ด้วยโคมัยอันสด โปรยแล้ว ซึ่งดอกไม้ ท. อันมีข้าวตอกเป็นที่ทำ ปูลาดแล้ว ซึ่งอาสนะ อันควรแก่ค่ามาก เพื่อประโยชน์แก่อันประทับนั่ง แห่งพระศาสนา ฯ

พฺพุทฺเทหิ สทฺธิ อปริจิตมฺมฺสฺสา หิ อาสนปณฺญตฺเต น ชานนฺติ ฯ

จริงอยู่ อ. มนุสฺยผู้ไม่คู้้นเคยแล้ว ท. กับ ด้วยพระพุทเจ้า ท. ย่อมไม่รู้ ซึ่งการปูลาดซึ่งอาสนะ ฯ

พฺพุทฺธานญฺจ มคฺคเทสฺสเกน กิจจํ นาม นตฺติ; โปธิมฺมฺลํ ทสฺสทสฺสีโลกธาทูํ กมฺเปตฺวา สมฺโพธิํ ปตฺตตีวเสเยว หิ เนลํ “อยํ มคฺโค นริยํ คจฺฉนฺติ, อยํ ติริจฺฉานโยนี, อยํ เปตฺตติวีสยํ, อยํ มนุสฺสโลกํ, อยํ เทวโลกํ, อยํ อมตฺมทานิพฺพานนฺติ สพฺเพ มคฺคา อาวิญฺจตา, คามนิกฺคมาทึนํ มคฺเค วตฺตตพฺพเมว นตฺติ; ตสฺมา สตฺถา ปาโรว ปตฺตตจฺวีรมาทฺย มหาอุปาสิกาย เคหทวารํ คโต ฯ

ก็ ชื่อ อ. กิจ (ด้วยบุคคล) ผู้แสดงซึ่งหนทาง ย่อมไม่มี แก่พระพุทเจ้า ท., เพราะว่า อ. หนทาง ท. ทั้งปวง แจ่มแจ้งแล้ว (แก่พระพุทเจ้า ท.) เหล่านั้น ว่า “อ. หนทาง นี้ ย่อมไป สู่รณ, (อ. หนทาง) นี้ (ย่อมไป) สู่กำเนิดแห่งสัตว์ดิรัจฉาน, (อ. หนทาง) นี้ (ย่อมไป) สู่วิสัยแห่งเปรต, (อ. หนทาง) นี้ (ย่อมไป) สู่มนุษยโลก, (อ. หนทาง) นี้ (ย่อมไป) สู่เทวโลก, (อ. หนทาง) นี้ (ย่อมไป) สู่อมตมทานิพพาน” ดังนี้ ในวัน (แห่งพระพุทเจ้า ท.) ทรงยังโลกธาตุมีหมื่นเป็นประมาณ ใ้ห้วนไหวแล้วจึงทรงบรรลุลแล้ว ซึ่งพระญาณเป็นเครื่องตรัสรู้พร้อม ณ โคนแห่งต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้นั้นเทียว, (อ. คำ) อัน (อันบุคคล) ฟังกล่าว ในหนทาง (แห่งประเทศ ท.) มีบ้านและนิคมเป็นต้นนั้นเทียว ย่อมไม่มี, เพราะเหตุนี้ อ. พระศาสนา ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งบาตรและจีวร เสด็จไปแล้ว สู่ประตูแห่งเรือน ของมหาอุบาสิกา ในเวลาเช้าเทียว ฯ

สา เกหา นิภฺขมิตฺวา สตฺถถารํ ปณฺจปตฺติจฺเจเตน วณฺหิตฺวา อนฺโตมเร ปเวเสตฺวา อาสนํ นิสฺสีทาเปตฺวา ทกฺขิณฺทกํ ทตฺวา ปณฺเฑน ชาทนีเยน โภชนีเยน ปรีวสิ ฯ

(อ. อุบาสิกา) นั้น ออกไปแล้ว จากเรือน ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสนา ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะแห่งองค์ทำ (ยังพระศาสนา) ใ้เสด็จเข้าไปแล้ว ในภายในแห่งเรือน (ยังพระศาสนา) ใ้ประทับนั่งแล้ว บนอาสนะ ถวายแล้ว ซึ่งน้ำเพื่อทักษิณ อังคาสแล้ว ด้วยวัตถุอันบุคคลพึงเคี้ยว ด้วยวัตถุอันบุคคลพึงบริโภค อันประณีต ฯ

อุปาสิกา กตฺมาตฺตกิจจสฺส สตฺถุโน อนฺโมทนํ การตฺตุกามา ปตฺตํ คณฺหิ ฯ

อ. อุบาสิกา เป็นผู้ใ้ใคร่เพื่ออันยังพระศาสนา ผู้มีกิจด้วยภักต์อันทรงกระทำแล้ว ใ้ทรงกระทำ ซึ่งการอนุโมทนา (เป็น) รับแล้ว ซึ่งบาตร ฯ

สตฺถา มธฺรสุสฺเรน อนฺโมทนธมฺมกถํ อารภี ฯ

อ. พระศาสดา ทรงเริ่มแล้ว ซึ่งธรรมกถาเป็นเครื่องอนุโมทนา ด้วยพระสุรเสียงอันไพเราะ ๑

อุบาลิกา “สาธุ สาธุติ สาธุการุ ทพมานา ฌมม สุนิ ๑

อ. อุบาลิกา ให้อยู่ ซึ่งสาธุการ ว่า “อ. ดีละ อ. ดีละ” ดังนี้ ฟังแล้ว ซึ่งธรรม ๑

อาชีวก ปจจาคพพา นิสินโนว ตสสา สาธุการุ ทตวา ฌมม (P40) สุนนติยา สหุ สุตวา สนฺธาเรตุํ นาสกฺขิ, “น อิทาเนว สา มยฺหนฺติ นิขมิตฺวา “นฺนฺจาสฺสิ กาฬกณฺธิ, เอตสฺส เอตํ สกฺการุ กรโหติ นานปฺกาเรณ อุปาสิกญฺจ สตฺถารญฺจ อุกโกสนฺโต ปลาโย ๑

อ. อาชีวก นั่งแล้ว ในภายหลังแห่งห้องเที่ยว ฟังแล้ว ซึ่งเสียง (ของอุบาลิกา) นั้น ผู้ให้ ซึ่งสาธุการ แล้วจึงฟังอยู่ ซึ่งธรรม ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันทรงไว้พร้อม, ออกไปแล้ว (ด้วยอันคิด) ว่า “(อ. หญิง) นั้น (ย่อมมี) แก่เรา ในกาลนี้นั้นเที่ยว หามได้” ดังนี้ ด่าอยู่ ซึ่งอุบาลิกาด้วย ซึ่งพระศาสดาด้วย โดยประการต่าง ๆ ว่า “แน่หญิงกาฬกณฺธิ (อ. เจ้า) เป็นผู้ฉิบหายแล้ว (ย่อมเป็น), (อ. เจ้า) จงกระทำ ซึ่งสักการะ นั้น (แก่สมณะ) นั้น” ดังนี้ หนีไปแล้ว ๑

อุบาลิกา ตสฺส กถา ย ลขฺชิตา อญฺญตตํ คตํ จิตฺตํ เทสนานุสาเรณ เปสฺสํ นาสกฺขิ ๑

อ. อุบาลิกา ละอายแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว (ของอาชีวก) นั้น ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันส่งไป ซึ่งจิต อันถึงแล้ว ซึ่งความเป็นโดยประการอื่น ตามแนวแห่งเทศนา ๑

อถ นํ สตฺถา “กิ อุปาสิกิ จิตฺตํ เทสนานุคตํ กาทํ น สกฺโกสฺสีติ ๑

ครั้งนั้น อ. พระศาสดา (ตรัสแล้ว) (กะอุบาลิกา) นั้น ว่า “ดูก่อนอุบาลิกา (อ. เธอ) ย่อมไม่อาจ เพื่ออันกระทำ ซึ่งจิต ให้เป็นธรรมชาติไปตามแล้วซึ่งเทศนา หรือ” ดังนี้ ๑

“ภานฺเต เอตสฺส เม กถา ย จิตฺตํ อญฺญตตํ อุปคตฺนฺติ ๑

(อ. อุบาลิกา กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. จิต ของหม่อมฉัน เข้าถึงแล้ว ซึ่งความเป็นโดยประการอื่น เพราะวาจาเป็นเครื่องกล่าว (ของอาชีวก) นั้น” ดังนี้ ๑

สตฺถา “เอวรูปสฺส วิสภาคชนสฺส กถิตํ กถํ นาม อวชฺชิตํ น วฏฺฏติ, เอวรูปํ อสมนฺนาหริตฺวา อตฺตโน กตากถเมว โอลิเกตุํ วฏฺฏตฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

อ. พระศาสดา ตรัสแล้ว ว่า “อ. อัน (อันบุคคล) รำพึงถึง ชื่อ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว อันอันชนผู้มีส่วนเสมอไปปราศแล้ว ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป กล่าวแล้ว ย่อมไม่ควร, อ. อัน (อันบุคคล) ไม่นำมาพร้อม (ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว) อันมีอย่างนี้เป็นรูป แล้วจึงแลดู (ซึ่งกิจ) อัน (อันตน) กระทำแล้วและไม่กระทำแล้ว ของตนนั้นเที่ยว ย่อมควร” ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

“น ปเรสํ วิโลมานิ, น ปเรสํ กตากถํ, อตฺตโนว อเวกฺเขยฺย กตานิ อกตานิ จาติ ๑

ตตถ “น ปเรส วิโลมานีติ: ปเรส วิโลมานิ ผรุสานิ มมฺมจฺเจทวจนานิ น มนสิกาตพฺพานิ ๑ น ปเรส กตาทนุ
ติ: “อสุโก อุปาสโก อสฺสทฺโร อปฺปสนฺโน, นาปิสฺส เคเห ภูจฺจุฏฺฐิกขาทีนึ ทิยนฺติ, น สลากภตฺตาทีนึ, น
จิรวาทิปฺปจฺจยทนนฺ อตฺตสฺส อตฺถิ; ตถา อสุกา อุปาสิกา อสฺสทฺธา อปฺปสนฺนา, นาปิสฺสา เคเห ภูจฺจุฏฺฐิกขาทีนึ
ทิยนฺติ, น สลากภตฺตาทีนึ, น จิรวาทิปฺปจฺจยทนนฺ เอตฺตสฺสา อตฺถิ; ตถา อสุโก ภูทฺทฺ อสฺสทฺโร อปฺปสนฺโน, นาปิ
อุปฺชฌายวตฺตํ กโรติ, น อาจริยวตฺตํ, น อาคณฺตุกาวตฺตํ, น คมิกวตฺตํ, น เจตียงคณฺวตฺตํ, น (P41) อุโปสธา
การวตฺตํ, น โภชนสาลาเย วตฺตํ, น ชนฺตามรวตฺตาทีนึ; นาปิสฺส กิณฺจิ ฐตฺถํ อตฺถิ, น ภาวนารามตฺตาย อสุ
สาหมตฺตมฺปิตฺติ เอวํ ปเรส กตาทนํ นาม น โอลเกตพฺพํ ๑ อตฺตโน ว อเวกฺเขยฺยาติ: “กถมฺภูตสฺส เม รตฺติณ
ทิวา วิติปตฺนตฺติ ปพฺพชิตฺเตน อภินฺนํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพนฺติ อิมํ โอวาทํ อนุสฺสรนฺโต สทฺธาปพฺพชิตํ กุลปฺตฺโต “กิน
นุ โข อหํ ‘อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตาติ ติลกฺขณํ อโรเปตฺวา โยคกฺเขมํ กาดํ นาสกฺขินฺติ เอวํ อตฺตโน กตาทานิ
โอลเกยฺยาติ ๑ เทสนาวสาเน อุปาสิกา สิตาปตฺติผล ปตฺติจฺจิตา ๑ เทสฺนา มหาชนสฺส สาทฺธิกา ชาตฺตาติ ๑ ปาฎิ
กาชวาทถุ ๑

๗. จตตปาณิอุปาสกตถุ ๑ (๓๙)

“ยถาปิ รุจิรํ ปุပ္พนฺติ อิมํ ฌมฺมทေနํ สตถา สวาทุณฺยํ วิหรนฺโต จตตปาณิอุปาสกํ อารพฺภ กเถสิ ๑ สวาทุณฺยํ
หิ จตตปาณิ นาม อุปาสโก ตปิฏกธโร อนาคามิ ๑ โส ปาโถว อุโปสถิโก พุทฺธา สตถุ อุပ္ภุจัน อคฺมาสิ ๑
อนาคามิอริยสาวกานํ หิ สมาทานวเสน อุโปสถกมมํ นาม นตฺถิ ๑ มคฺเคเนว เตสํ พุทฺทมจจริยณฺจ เอกภตฺติกณฺจ
อาคตํ ๑ เตเนวาท (P42) “สมฺภิกาโร โข มหाराช กุมภกาโร เอกภตฺตโก พุทฺทมจจริ สึลฺวา กลฺยาณธมฺโมติ ๑
เอวํ อนาคามิโน ปกตียาว เอกภตฺติกา จ พุทฺทมจจริโน จ โทหนฺติ ๑ โสปิ ตเถว อุโปสถิโก พุทฺธา สตถารํ อุป
สงฺกมิตฺวา วณฺทิตฺวา ฌมฺมกถํ สฺสณฺโตนฺติ นิสฺสีทิ ๑ ตสฺมี สมเย ราชฯ ปเสนทโกสโล สตถุ อุပ္ภุจัน อคฺมาสิ ๑ อุ
ปาสโก ตํ อาคจฺจนตํ ทิสฺวา “อุฏฺฐาตพฺพํ นฺ หิ โข, โนติ จินฺเตตฺวา “อหํ อคฺคฺราชสฺส สนฺติเก นิสฺสินฺ, ตสฺส เม
ปเทสฺสราชานํ ทิสฺวา อุฏฺฐาตํ น ยุตฺตํ; ราชฯ โข ปน เม อนฺนุจหนฺตสฺส กุชฺฌิสฺสติ, เอตสฺมี กุชฺฌนฺเตปิ, เหนว
อุฏฺฐทิสฺสามิ; ราชานํ ทิสฺวา อุฏฺฐนฺเตน หิ ราชฯ ครุกโต โทติ, โน สตถา; เหนว อุฏฺฐทิสฺสามิตฺติ น อุฏฺฐทฺธิ ๑
ปณฺทิตฺตปริสา จ นาม ครุตฺรานํ สนฺติเก นิสฺสีทิตฺวา อนฺนุจหนฺตํ ทิสฺวา น กุชฺฌนฺติ ๑ ราชฯ ปน ตํ อนฺนุจหนฺตํ
ทิสฺวา กุปิตมานโส สตถารํ วณฺทิตฺวา เอกมณฺตํ นิสฺสีทิ ๑ สตถา กุปิตมวํ ญตฺวา “มหาราช ยอํ จตตปาณิ อุปาส
โก ปณฺทิตฺโต ทิฏฺฐธมฺโม ตปิฏกธโร อตฺถณตถกสฺสโลติ อุปาสกสฺส คุณกถํ กเถสิ ๑ รณฺโณ ตสฺส คุณกถํ สฺสณฺตส
เสว จิตฺตํ มุทฺทํ ชาตํ ๑ อเถกทิวสํ ราชฯ อุปริปาสาเท จิตฺเต จตตปาณิอุปาสกํ กตภตฺตกิจฺจํ จตตมาทาย อุปาหนํ
อารุญฺห ราชฯคณฺเณน คจฺจนตํ ทิสฺวา ปกโกสาเปสิ ๑ โส จตตูปาหนา อปเนตฺวา ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา วณฺทิตฺวา
เอกมณฺตํ อุฏฺฐาสิ ๑ อถ นํ ราชฯ อาห “โฆ (P43) อุปาสก กิณฺเต จตตูปาหนํ อปเนตฺวา ๑ “ราชฯ ปกโกสตีติ
สฺสฺตฺวา อาคโตมฺหิตฺติ ๑ “อชฺช อมฺหากํ ราชภาโว ตุมฺहेหิ ฌาโต ภวิสฺสตีติ ๑ “สทาปิ มยํ ตุมฺหากํ ราชภาวํ ชา
นามาติ ๑ “เอวํ, กสฺมา ปุริมทิวเส สตถุ สนฺติเก นิสฺสินฺ มํ ทิสฺวา น อุฏฺฐทฺธิ ๑ “มหาราช อคฺคฺราชสฺส สน
ติเก นิสฺสินฺ ปเทสฺสราชานํ ทิสฺวา อุฏฺฐนฺโต สตถริ อคารโว ภเวยฺย; ตสฺมา น อุฏฺฐทฺธิ ๑ “โทยุ โฆ, ติฏฺฐ
เตตฺ, ตุมฺเห กิร ทิฏฺฐธมฺมิกสมฺปฺรายิกานํ อตฺถณตถณํ กุสลา ตปิฏกธฺรา อมฺหากํ อนฺเตปุเร ฌมฺมํ วาเจถาติ ๑
“น สกฺกา เทวาทิ ๑ “กึการณฺนาติ ๑ “ราชเคหํ นาม มหาสวาชฺชํ, พุชฺชุตฺตสฺสยฺตฺตกาณิ ครุกาเนตฺถ เทวาทิ ๑ “มา
เอวํ วเทถ, ‘ปุริมทิวเส มํ ทิสฺวา น อุฏฺฐิตฺโตมฺหิตฺติ มา กุกฺกจฺจํ กโรถาติ ๑ “เทว จิหีนํ วิจฺรณฺญฺจัน นาม สวาชฺชํ,
เอกํ ปพฺพชิตํ ปกโกสาเปตฺวา ฌมฺมํ วาเจถาติ ๑ ราชฯ “สาธุ โฆ, คจฺจน ตุมฺहेหิ ตํ อุโยเชตฺวา สตถุ สนฺติกํ
คณฺตฺวา สตถารํ ยาจิ “ภนฺเต มลฺลิกา จ เทวี วาสภตฺตติยา จ ‘ฌมฺมํ ปฺริยาปฺนฺนิสฺสามาติ วณฺทิตฺ; ปณฺจทฺธิ ภิกฺขุสฺเต
หิ สทฺธี นิพฺพุทฺธํ มมฺ เคหํ คณฺตฺวา ตาสํ ฌมฺมํ อุทฺทิสฺสาติ ๑ “พุทฺธานํ นิพฺพุทฺธํ เอกภุจณคฺมณํ นาม นตฺถิ มหา
ราชาติ ๑ “เตนหิ ภนฺเต อณฺโณ ภิกฺขุ เทถาติ ๑ สตถา อานนฺตฺตเถรสฺส ภารมฺมาสิ ๑ เถโร นิพฺพุทฺธํ คณฺตฺวา
ตาสํ อุทฺทิสฺสํ อุทฺทิสฺสตี ๑ ตาสํ มลฺลิกา สกฺกจฺจํ คเหตฺวา สชฺฌายิตฺวา อุทฺทิสฺสํ ปฏฺิจฺฉาเปสิ ๑ วาสภตฺตติยา ปน
เนว สกฺกจฺจํ (P44) คณฺหาติ น สชฺฌายิตฺติ น อุทฺทิสฺสํ ปฏฺิจฺฉาเปตฺุ สกโกติ ๑ อเถกทิวสํ สตถา เถโร ปุจฺฉิ “กึ
อานนฺต อุปาสิกา ฌมฺมํ ปฺริยาปฺนฺนตีติ ๑ “อาม ภนฺเตติ ๑ “กา สกฺกจฺจํ คณฺหาตีติ ๑ “มลฺลิกา ภนฺเต สกฺกจฺจํ
คณฺหาติ สกฺกจฺจํ สชฺฌายิตฺติ สกฺกจฺจํ อุทฺทิสฺสํ ปฏฺิจฺฉาเปตฺุ สกโกติ, ตุมฺหากํ ปน ฌาติธิตฺตา เหนว สกฺกจฺจํ คณฺหา
ติ น สชฺฌายิตฺติ น อุทฺทิสฺสํ ปฏฺิจฺฉาเปตฺุ สกโกตีติ ๑ สตถา เถรสฺส วจฺนํ สฺสฺตฺวา “อานนฺต มยา กถิตธมฺโม นาม

สกุจจํ อสฺสณฺนตฺส อคฺคณฺหนตฺส อสฺซณฺมายนฺตฺส อเทสฺนตฺส วณฺณสมฺปนฺนํ อคฺคณฺทํ ปุพฺพํ วย อฬฺโฬ โห
ติ, สกุจจํ ปน สวณฺทํทํ กโรนฺตฺส มหปฺพลํ โหติ มหณฺสิสํโหติ วตฺวา อีมา เทว คณฺธา อณฺทํ “ยถาปี รุจฺริ
ปุพฺพํ วณฺณวณฺทํ อคฺคณฺทํ, เอวํ สุณฺทํ วาจา อผลา โหติ อกุพฺพโต; ยถาปี รุจฺริ ปุพฺพํ วณฺณวณฺทํ สคฺคณฺทํ,
เอวํ สุณฺทํ วาจา สผลา โหติ สกุพฺพโตติ ๑ ตตถ “รุจฺริณฺติ; โสภณํ ๑ วณฺณวณฺทณฺติ: วณฺณสณฺจณฺสมฺปนฺนํ
๑ อคฺคณฺทณฺติ: คณฺทณฺทํ ปาณิยทกคิริกณฺณิกชยฺกฺสูมาทิกณฺทํ ๑ เอวํ สุณฺทํ วาจาติ: สุณฺทํ วาจา นาม
เตปิฏกํ พุทฺธวณฺ, ตํ วณฺณสณฺจณฺสมฺปนฺนํอคฺคณฺทํปุพฺพลํ ๑ ยถา ปน อคฺคณฺทํ ปุพฺพํ โย นํ ชาเรติ, ตสฺส
สรีเร คณฺโธ น ผริ; เอวํ เตปิ, โย นํ สกุจจํ สวณฺทํทํ น สมัจเรติ, ตสฺส สกุจจํ (P45) อสมัจเรตฺส
, ยํ ตตถ กตฺตพฺพํ, ตํ อกุพฺพโต สุตคณฺธํ ธารณคณฺธํ ปฏิปตฺติคณฺธํ น อวหติ อฬฺโฬ โหติ; เตน วุตฺตํ
“เอวํ สุณฺทํ วาจา อผลา โหติ อกุพฺพโตติ ๑ สคฺคณฺทณฺติ ๑ จมฺปนฺนํอุปฺปลาทิกณฺทํ ๑ เอวณฺติ: ยถา ตํ ปุพฺพํ
ชาเรตฺส สรีเร คณฺโธ ผริ; เอวํ เตปิฏกพุทฺธวณฺสงฺฆาตา สุณฺทํ วาจาปี สกุพฺพโต, โย สกุจจํ สวณฺทํทํ
ตตถ กตฺตพฺพํ กโรติ, อสฺส ปุคฺคลสฺส สผลา โหติ สุตคณฺธธารณคณฺธปฏิปตฺติคณฺธํ อวหนโต มหปฺผลา โหติ
มหณฺสิสํโหติ อตฺโถ ๑ เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติผลาทํ ปตฺตา ๑ เทสนา มหณฺสสฺส สาทฏิกิชาตาติ ๑
จตตปาณิอุปาสกวัตถุ ๑

๘. วิสาขาวตฺถ ๑ (๕๐)

“ยถาปิ ปุพฺพวราลิมฺหาติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สุตถา สวาทถึ อุปนิสฺสาย ปุพฺพพาราเม วิหรนฺโต วิสาขํ อุปาสิกํ อารพฺภ กเถลึ ๑ สา กิร อํครฺฆฺเจ ภทฺทียนคเร เมณฺหกเสณฺณิปปุตฺตสฺส ธนญฺชยเสณฺณิโน อคฺคฺคมเหลีย สุมฺนาเทวีย กุจฺฉิสฺสมี นิพฺพตฺติ ๑ ตสฺสา สตฺตวสฺสสิกาเล สุตถา เสลฺพราหฺมณานิํ โพธเนยฺยพฺนฺธวํ อุปนิสฺสยสมฺปตฺตี ทิสฺวา มหาภิกฺขุสงฺฆปริวาริ จาริกํ จรมาโน (P46) ตํ นครํ ปาปุณฺนิ ๑ ตสฺมิญฺจ สมเย เมณฺหโก คหปติ ตสฺมี นคเร ปญฺจนํ มหาปญฺณานํ เซฏฺฐโก หุตฺวา เสณฺณิจฺ्ञานํ การติ ๑ ปญฺจ มหาปญฺญา นาม “เมณฺหโก เสณฺณิ, จนฺทปฺพุมา นาม ตสฺเสว เซฏฺฐกภริยา, ตสฺเสว เซฏฺฐกปุตฺโต ธนญฺชโย นาม, ตสฺส ภริยา สุมฺนาเทวี นาม, เมณฺหกเสณฺณิสฺส ทาสี ปุณฺณเณ นามาติ ๑ น เกวลญฺจ เมณฺหกเสณฺณิเยว, พิมฺพิสาร์ณฺโอบเ ปน วิชิตฺเต ปญฺจ อมิตโกคา นาม อเหตุํ “ไซติโย, ชฺฉิล, เมณฺหโก, ปุณฺณโก, กากวลฺลียติ ๑ เตสุ อยํ เมณฺหกเสณฺณิ ทสฺพลสฺส อตฺตโน นครํ สมฺปตฺตมาวํ ญตฺวา ปุตฺตสฺส ธนญฺชยเสณฺณิโน อิตฺถํ วิสาขํ ทาริกํ ปกฺโกสาเปตฺวา อาท “อมฺม ตฺยหฺปิ มงฺคลํ, อมฺหากปิ มงฺคลํ; ตว ปริวาริ ปญฺจทฺท ทาริกาสเตทฺทิ สทฺธิ ปญฺจ รตฺสทานิ อารุหฺ ปญฺจทฺท ทาสีเตทฺทิ ปริวฺตฺตา ทสฺพลสฺส ปจฺจุคฺคมนํ กโรทฺทิตฺติ ๑ สา “สาธฺตฺติ ปฏฺฐิสฺสญฺจิตฺวา ตถา อกาสิ ๑ การณการณฺเส ปน กุสฺลตฺตฺตา ยาวตฺติกา ยานสฺส ภูมि, ยานเณ คนฺทฺวา ยานา ปจฺจโรทฺทิตฺวา ปตฺติกา สุตถารํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ อฏฺฐาลิ ๑ อถสฺสา ปุพฺพจริยวเสน สุตถา ฐมฺมํ เทเสลึ ๑ สา เทสนาวสาเน ปญฺจทฺท ทาริกาสเตทฺทิ สทฺธิ โสตาปตฺติฝเล ปตฺติญฺจทฺท ๑ เมณฺหกเสณฺณิปปิ โข สุตถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ฐมฺมกถํ สุตฺวา โสตาปตฺติฝเล ปตฺติญฺจาย สฺวาทนาย นิมนฺเตตฺวา ปุณฺทิวเส อตฺตโน นิเวสเน ปณฺเฑเนน ชาทฺธีเยน โภชนีเยน พุทฺธปมฺพุํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวีสิตฺวา เอเตเนว อุปาเยน อพฺพมมาสํ มหาทานํ (P47) อทาลิ ๑ สุตถา ภทฺทียนคเร ยถาภินฺทํ วิหริตฺวา ปกฺกามิ ๑

เตน โข ปน สมเยน พิมพิสารโร จ ปเสนทิโกศล จ อญญมญญํ ภคินีปัตติกา โหนติ ฯ

ก็ โดยสมัย นั้นแล อ. พระเจ้าพิมพิสารด้วย อ. พระเจ้าปเสนทิโกศลด้วย เป็นพระสวามีของพระภคินี ย่อมเป็น
กะกันและกัน ฯ

อถกทิวสํ โกศลราชา จินฺตสิ “พิมพิสารสฺส วิชิตะ ปญจ อมิตโมคา มหาปุณฺณมา วสนฺติ, มยฺหํ วิชิตะ เอโกปิ
ตาทิสํ นตฺติ; ยนฺนุนาหํ พิมพิสารสฺส สฺนติกํ คนฺตฺวา เอกํ มหาปุณฺณํ ยาเจยฺยนฺติ ฯ

ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ. พระราชาผู้เป็นใหญ่ในแว่นแคว้นชื่อว่าโกศล ทรงดำริแล้ว ว่า “(อ. ชน ท.) ผู้มีบุญมาก ผู้มีโศคะ
อันบุคคลนับไม่ได้แล้ว ทำ ย่อมอยู่ ในแว่นแคว้น ของพระเจ้าพิมพิสาร, (อ. ชน) ผู้เช่นนั้น แม้นคนหนึ่ง ย่อมไม่มี ในแว่น
แคว้น ของเรา, กระไรหนอ อ. เรา ไปแล้ว สู่สำนัก ของพระเจ้าพิมพิสาร พึงขอ (ซึ่งชน) ผู้มีบุญมาก คนหนึ่ง” ดังนี้ ฯ

โส ตตฺถ คนฺตฺวา รมฺยา กตปฏิสฺสณาริ “กัการณา อาคโตสฺสิติ ปุญฺโজ “ตุมาหาํ วิชิตะ ปญจ อมิตโมคา
มหาปุณฺณมา วสนฺติ, ตโต เอกํ คเหตุวา คมิสฺสํมิตฺติ อาคโตมฺหิ, เตสฺส เม เอกํ เทธาติ อาห ฯ

(อ. พระเจ้าปเสนทิโกศล) นั้น เสด็จไปแล้ว (ในพระนคร) นั้น ผู้มีปฏิสันถารอันพระราชา ทรงกระทำแล้ว ผู้ (อันพระราชา)
ตรัสถามแล้ว ว่า “(อ. พระองค์) เป็นผู้เสด็จมาแล้ว เพราะเหตุอะไร ย่อมเป็น” ดังนี้ ตรัสแล้ว ว่า “(อ. หม่อมฉัน) เป็นผู้
มาแล้ว (ด้วยอันคิด) ว่า ‘(อ. ชน ท.) ผู้มีบุญมาก ผู้มีโศคะอันบุคคลนับไม่ได้แล้ว ทำ ย่อมอยู่ ในแว่นแคว้น ของพระองค์,
(อ. หม่อมฉัน) พาเอาแล้ว (ซึ่งชน) คนหนึ่ง (จากชนห้า) นั้น จักไป’ ดังนี้ ย่อมเป็น, (อ. พระองค์) ขอจงพระราชทาน
ซึ่ง - (ในชน ท. ห้า) เหล่านั้นหนา - (ชน) คนหนึ่ง แก่หม่อมฉัน” ดังนี้ ฯ

“มหากุลานิ อมฺเหติ จาเลตุํ น สกฺกาติ ฯ

(อ. พระเจ้าพิมพิสาร ตรัสแล้ว) ว่า “อันหม่อมฉัน ท. ไม่อาจ เพื่ออันยังตระกูลใหญ่ ท. ให้ห้วนไหว” ดังนี้ ฯ

“อหํ อลฺหฺตา น คมิสฺสํมิตฺติ ฯ

(อ. พระเจ้าปเสนทิโกศล ตรัสแล้ว) ว่า “อ. หม่อมฉัน ไม่ได้แล้ว จักไม่ไป” ดังนี้ ฯ

ราชา อมจฺเจหิ สทฺธิ มนฺตตฺวา “โชติยาทึนํ มหากุลานํ จาลนํ นาม ปจฺวิยา จาลนสทฺธิ, เมณฺฑกมฺหาเสฏฺฐิสุสฺส
ปุตฺโต ฌณฺชยเสฏฺฐิ นาม อตฺถิ, เตน สทฺธิ มนฺตตฺวา ปฏฺวิจณํ เต ทสฺสํมิตฺติ วตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “ตาท
โกศลราชา ‘เอกํ ฌณฺเสฏฺฐิ คเหตุวา คมิสฺสํมิตฺติ วตฺติ, ตวํ เตน สทฺธิ คจฺฉาหิติ ฯ

อ. พระราชา ทรงปรึกษาแล้ว กับ ด้วยอำมาตย์ ท. ตรัสแล้ว ว่า “ชื่อ อ. อันยังตระกูลใหญ่ ท. มีตระกูลชื่อว่าโชติยะเป็น
ต้น ให้ห้วนไหว เป็นเช่นกับด้วยอันยังแผ่นดินให้ห้วนไหว (ย่อมเป็น), ชื่อ อ. เศรษฐีชื่อว่าชนัญชัย ผู้เป็นบุตร ของมหา
เศรษฐีชื่อว่าเมณฑกะ มีอยู่, (อ. หม่อมฉัน) ปรึกษาแล้ว กับ (ด้วยเศรษฐีชื่อว่าชนัญชัย) นั้นเทียว จักถวาย ซึ่งคำตอบ
แก่พระองค์” ดังนี้ (ทรงยังราชบุรุษ) ให้เรียกมาแล้ว (ซึ่งเศรษฐีชื่อว่าชนัญชัย) นั้น (ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนพ่อ อ. พระราชา
ผู้เป็นใหญ่ในแว่นแคว้นชื่อว่าโกศล ย่อมตรัสว่า ‘(อ. หม่อมฉัน) พาเอาแล้ว ซึ่งเศรษฐีผู้มีทรัพย์ คนหนึ่ง จักไป’ ดังนี้,
อ. ท่าน จงไป กับ (ด้วยพระราชา) นั้น” ดังนี้ ฯ

“ตุมเหสุ ปิณฺณเตสุ, คมิสฺสามิ เทวาทิ ๑

(อ. เศรษฐีชื่อว่าชนัญชัย กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ครั้นเมื่อพระองค์ ทรงส่งไปอยู่, (อ. ข้าพระองค์) จักไป” ดังนี้ ๑

“เตนหิ ปริวจันํ กตฺวา คจฺฉ ตาตาทิ ๑

(อ. พระเจ้าพิมพิสาร ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนพ่อ ถ้าอย่างนั้น (อ. ท่าน) กระทำแล้ว ซึ่งการตระเตรียม จงไป” ดังนี้ ๑

โส อตฺตโน กตฺตพฺพตฺตํ อกาลิ ๑

(อ. เศรษฐี) นั้น ได้กระทำแล้ว (ซึ่งกิจ) อันควรแล้วแก่กิจอันตนพึงกระทำ ของตน ๑

ราชาปิสฺส มหนฺตํ สกฺการํ กตฺวา “อิมํ อาทาย คจฺฉถาติ ปเสนทิกอสฺสราชนํ อโยเชลิ ๑

แม้อ. พระราชา ทรงกระทำแล้ว ซึ่งสักการะ อันใหญ่ (แก่เศรษฐี) นั้น ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งพระราชาพระนามว่าปเสนทิโกศล (ด้วยพระดำรัส) ว่า “(อ. พระองค์) ทรงพาเอาแล้ว (ซึ่งเศรษฐี) นี้ ขอจงเสด็จไป” ดังนี้ ๑

โส ตํ อาทาย สพฺพตฺถ เอรตฺตติวาเสน คจฺฉนฺโต เอกํ ฆาสุกฺกฺขณํ ปตฺวา นิวาสํ คณฺหิ ๑

(อ. พระราชา) นั้น ทรงพาเอาแล้ว (ซึ่งเศรษฐี) นั้น เสด็จไปอยู่ โดยการประทับอยู่ลี้नราตรีหนึ่ง (ในที่) ทั้งปวง เสด็จถึง แล้ว ซึ่งที่อันสำราญ แห่งหนึ่ง ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งการพักผ่อน ๑

อถ นํ ฅนฺชยเสฏฺฐิ ปุจฺฉิ “อิทํ กสฺส วิชิตฺนติ ๑

ครั้งนั้น อ. เศรษฐีชื่อว่าชนัญชัย ทูลถามแล้ว (ซึ่งพระราชา) นั้น ว่า “(อ. แวนแคว้น) นี้ เป็นแวนแคว้น ของใคร (ย่อมเป็น)” ดังนี้ ๑

“มยฺหํ เสฏฺฐิตี ๑

(อ. พระราชา ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนเศรษฐี (อ. แวนแคว้น) นี้ เป็นแวนแคว้น ของเรา (ย่อมเป็น)” ดังนี้ ๑

“กิวฺทฺโร อิตฺถ สวตฺถิติ ๑

(อ. เศรษฐี ทูลถามแล้ว) ว่า “อ. พระนครชื่อว่าสวตถิ (มีอยู่) ไกลเพียงไร (แต่ที่) นี้” ดังนี้ ๑

(P48) “สตุตฺตโยชนมตฺถเกติ ๑

(อ. พระราชา ตรัสแล้ว) ว่า “(อ. พระนครชื่อว่าสวตถิ มีอยู่) ในที่สุดแห่งโยชน์เจ็ด” ดังนี้ ๑

“อนฺโตนครํ สมฺพาธํ, อมฺหากํ ปริชโน มหนฺโต, สเจ โรเจจ, อิวฺ วเสยฺยาม เทวาทิ ๑

(อ. เศรษฐี กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อ. ภายในแห่งพระนคร เป็นสถานที่คับแคบ (ย่อมเป็น), อ. ชน ผู้เป็นบริวาร ของข้าพระองค์ ท. เป็นหมู่ใหญ่ (ย่อมเป็น), ถ้าว่า (อ. พระองค์) ย่อมพอพระทัยไซ้, (อ. ข้าพระองค์ ท.) พึงอยู่ (ในที่) นี้แน่นทึบ” ดังนี้ ๑

ราชา “สาธิตี สมปฏิจจิตวา ตสมี จาเน นคร มาเปตวา ตสส ทตวา อคมาลี ๑

อ. พระราชา ทรงรับพร้อมเฉพาะแล้ว ว่า “อ. ตีละ” ดังนี้ ทรงให้สร้างแล้ว ซึ่งพระนคร ในที่ นั้น พระราชทานแล้ว (แก่เศรษฐี) นั้น ได้เสด็จไปแล้ว ๑

ตสมี ปเทเส สาย วสนภูจันตส คหิตตตนา นครสส “สาเกตนตเวว นาม อโหสิ ๑

(อ. คำ) ว่า “สาเกต” ดังนี้แน่นอนเทียว เป็นชื่อ ของพระนคร ได้เป็นแล้ว เพราะความที่แห่งที่เป็นที่อยู ในประเทศ นั้น เป็นที่ (อันเศรษฐี) ถือเอาแล้ว ในเวลาเย็น ๑

สาวตถิยมิ โข มิคารเสฏฐิโน ปุตโต ปุณณพคคณณนาโร นาม วยปุตโต อโหสิ ๑

ชื่อ อ. กุมารชื่อว่าปุณณพคคณณนา ผู้เป็นบุตร ของเศรษฐีชื่อว่ามิคาระ แม้นพระนครชื่อว่าสาวัตถีแล เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งวัย ได้เป็นแล้ว ๑

อถ น มาตปิตโร วทีสุ “ตาด ตว รุจจณญจนาเน เอก ทาริก อุปชาเรหิตี ๑

ครั้งนั้น อ. มารดาและบิดา ท. กล่าวแล้ว (กะกุมารชื่อว่าปุณณพคคณณนา) นั้น ว่า “ดูก่อนพ่อ (อ. เจ้า) จงใคร่ครวญ ซึ่งเด็กหญิง คนหนึ่ง ในที่ที่เป็นที่พอใจ ของเจ้า” ดังนี้ ๑

“มยหิ เอวรูปาย ภริยาย กิจจ นตถิตี ๑

(อ. กุมารชื่อว่าปุณณพคคณณนา กล่าวแล้ว) ว่า “อ. กิจ ด้วยภรรยา ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ย่อมไม่มี แก่กระผม” ดังนี้ ๑

“ปุตต มา เอว กิริ, กุล นาม อปุตตก น ตัญญตติ ๑

(อ. มารดาและบิดา ท. กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนบุตร (อ. เจ้า) อย่ากระทำให้แล้ว อย่างนี้, ชื่อ อ. ตระกูล อันมีบุตรหาได้ ย่อมไม่ตั้งอยู่” ดังนี้ ๑

โส ปุณณพคคณณนา “เตนหิ ปญจกถยาณสมนาคต ทาริก ลภมาโน ตุมหาก วจัน กริสสามิตี อาห ๑

(อ. กุมารชื่อว่าปุณณพคคณณนา) นั้น ผู้ (อันมารดาและบิดา ท.) กล่าวอยู่ บ่อย ๆ กล่าวแล้ว ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ. กระผม) เมื่อได้ ซึ่งเด็กหญิง ผู้มาตามพร้อมแล้วด้วยความงามห้า จักกระทำ ซึ่งคำ ของท่าน ท.” ดังนี้ ๑

“กานิ ปเนตานิ ปญจ กถยานานิ นาม ตาตาทิ ๑

(อ. มารดาและบิดา ท. ถามแล้ว) ว่า “ดูก่อนพ่อ ก็ ชื่อ อ. ความงาม ท. ห้า เหล่านั้น เหล่าไหน” ดังนี้ ๑

“เกสกลยาณ มัสกลยาณ อฏฐิกกลยาณ จวิกกลยาณ วยกลยาณนติ ๑

(อ. กุมารชื่อว่าปุณณพคคณณนา กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. ความงาม ท. ห้า) คือ อ. ความงามแห่งผม คือ อ. ความงามแห่งเนื้อ คือ อ. ความงามแห่งกระดูก คือ อ. ความงามแห่งผิว คือ อ. ความงามแห่งวัย” ดังนี้ ๑

มหาปุณณาย หิ อติธยา เกสา โมรกาลาสทิสสา หุตวา มุณฺจิตฺวา วิสฺสฏฺฐา นิवासนฺตํ ปหริตฺวา นินฺตติตฺวา อุตฺตคฺคา ติฏฺฐนฺติ, อิทํ เกสกลฺยาณํ นาม ฯ

จริงอยู่ อ. ผม ท. ของหญิง ผู้มีบุญมาก เป็นเช่นกับด้วยกำทางแห่งนกยูง เป็น อัน (อันหญิง นั้น) ปล่อยสยายแล้ว กระทบแล้ว ซึ่งชายแห่งผ้าเป็นเครื่องนุ่ง กลับแล้ว เป็นอวัยวะมีปลายในเบื้องบน (เป็น) ย่อมตั้งอยู่ ฯ (อ. ความงาม) นี้ ชื่อว่า ความงามแห่งผม ฯ

ทนต์วารณํ พิมฺพลสทิสํ วรรณสมฺปนฺนํ สมํ สฺมุสฺสทิตํ โหติ, อิทํ มํสกลฺยาณํ นาม ฯ

(อ. เนื้อ) เป็นเครื่องปกปิดซึ่งฟัน เป็นเช่นกับด้วยผลแห่งตำลึง เป็นอวัยวะถึงพร้อมแล้วด้วยสี เป็นอวัยวะเสมอ เป็นอวัยวะสนิทดีแล้ว ย่อมเป็น, (อ. ความงาม) นี้ ชื่อว่า ความงามแห่งเนื้อ ฯ

ทนต์ตา สุกฺกา สมา อวิวรา อุตฺสาเปตฺวา จปิตฺวชิรปฺนฺตี วีย สฺมุจฺจินฺนสงฺขปฺนฺตี วีย จ โสภนฺติ, อิทํ อกฺกจิกฺกลฺยาณํ นาม ฯ

อ. ฟัน ท. อันขาว อันเสมอ อันมีช่องหาไม้ได้ ย่อมงาม รวากะ อ. ระเบียบแห่งเพชร (อันบุคคล) ให้ยกขึ้นแล้วตั้งไว้แล้ว (ด้วย) รวากะ อ. ระเบียบแห่งสังข์ (อันบุคคล) ตัดดีแล้วด้วย, (อ. ความงาม) นี้ ชื่อว่า ความงามแห่งกระดูก ฯ

กาฬิยา วรรณกาทีหิ อวิลิโตเอว จวิณฺณํ สนิทํ นิลุปฺพลทามสทิสํ โหติ, โอทาตาย กณฺณการูปฺพลทามสทิสํ โหติ, อิทํ จวิกฺกลฺยาณํ (P49) นาม ฯ

อ. สีแห่งผิว ของหญิงดำ อัน (อันมลทิน ท.) มีไฟเป็นต้น ไม่แปดเปื้อนแล้วนั้นเทียว เป็นอวัยวะสนิท เป็นเช่นกับด้วย พวงแห่งดอกอุบลเขียว ย่อมเป็น, (อ. สีแห่งผิว) ของหญิงขาว เป็นเช่นกับด้วยพวงแห่งดอกกระดังงา ย่อมเป็น, (อ. ความงาม) นี้ ชื่อว่า ความงามแห่งผิว ฯ

ทสฺสขตฺตํ วิชาตาปี โข ปน สกึ วิชาตา วีย อวิคตโยพฺพนว โหติ, อิทํ วยฺกกลฺยาณํ นามาติ ฯ

ก็ (อ. หญิง) แม้ผู้คลอดแล้วสิ้นสิบครั้งแล เป็นผู้มีความเป็นแห่งสาวอันไม่ไปปราศแล้วเทียว๒ ย่อมเป็น รวากะ (อ. หญิง) ผู้คลอดแล้ว คราวเดียว, (อ. ความงาม) นี้ ชื่อว่า ความงามแห่งวัย ดังนี้แล ฯ